

ICS.KLV.Ň.

E

KYJOVSKÉ

Popis okresního hejtmanství kyjovského

Pro školy okresu sepsal
Jos Klvaňa, c. k. ředitel gymnasia

Část první (všeobecná)

K 928
MUZEUM HODONÍNSKA
pobočka KYJOV

U Kyjově 1909
Nákladem Karla Antošě, knihkupce
Tiskem Frant. Obziny ve Uyškově

Předmluva.

Knížka tato určena jest v prvé řadě pro školu a psána tedy tak, aby dospělejším žákům byla pomůckou a čítankou. Rozdělena jest na část všeobecnou, okresu se týkající, a část místopisnou, jednotlivé obce popisující. K tomu připojena jsou i stručná data historická. Dotýká se všeho pro kraj náš důležitého jak jen možno stručně. Opakování různých věcí na různých místech jest jen v zájmu věci samé.

Při sepisování dostalo se mi ochotné podpory od pánů správců škol neb jejich zástupců, od pana předsedy c. k. okresní školní rady Dra. Jos. Wierera i od pana c. k. okresního inspektora Jos. Okouna. Vedle toho od různých úřadů zdejších i ždánských. Těmto i všem ostatním, kdož sebe menších zpráv mně poskytl, vzdávám za ochotu jejich díky nejsrdečnější.

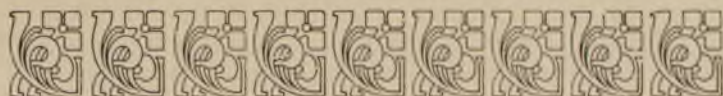
Pomůcek použil jsem: Lexikonu, vydaného c. k. statistickou komisí ve Vídni roku 1906 na základě sčítání lidu r. 1900; Volného topografie Moravy; Dvořákova Dějepis Moravy, spisů historických a statistických škol. rady Fr. Slavíka o Moravě; obsažného Urbáškova rozebraného domovopisu hejtmanství kyjovského; Vrba-sových dějin městečka Ždánic; Tvarůžkovy rukopisné historie Kyjova; některých původních listin a j. v.

Spisku prospěje — protože mnohý výklad a popis ušetří — i mapa okresu pro žáky, již dřívější nakladatel Chrastina ochotně pořídil dle velké nástěnné mapy, která, jak zkušení methodikové moderní pro zeměpis vyžadují, není pouze schematem, než jak možno věrným a proto značně podrobným obrazem kraje, když již obraz ten nemůže býti plastickým a tak ještě názornějším a skutečností bližším, jak vlastně by pro každou školu opatřen býti měl.

V KYJOVĚ, v dubnu 1909.

Jos. Klvaňa,

c. k. ředitel.

Okresní hejtmanství kyjovské.

Náš domov, t. j. ten milý kraj, který vidíme kolem své *rodné obce*, jest částí *okresního hejtmanství kyjovského*, jež rozkládá se kolem hlavního svého místa, města *Kyjova*.

V tomto městě jest sídlo *úřadu*, kterému v čele stojí c. k. okr. hejtman. Úřad ten, jemuž také „politický úřad“ říkáme, stará se o to, aby ve 52 osadách, jemu přidělených — a ty tvoří právě *území* okresního hejtmanství našeho — v pořádku byly udržovány záležitosti obecní, daňové, školské, bezpečnostní, zdravotnické, vojenské, stavební a j., a má z té příčiny, jak dovíme se v oddíle 17., příslušná oddělení úřední.

Soudní záležitosti a gruntovní č. pozemkové knihy uspořádávají c. k. *okresní soudy* a ty jsou v okresním hejtmanství našem dva, jeden v *Kyjově*, a k tomu patří ve východní části okresního hejtmanství 38 osad, druhý ve *Žďanicích*, a k tomu náleží 14 osad v západní části. Na mapce okresního hejtmanství našeho jsou oba zřetelně *čárkovaně-tečkovanou* hranicí od sebe odděleny.

A. ČÁST VŠEOBECNÁ POPISU.

1. Poloha a velikost okresního hejtmanství.

Hejtmanství naše rozkládá se v *jižní části vlasti* naší Moravy a sousedí na severu s Vyškovskem v délce asi 41 *km* a Kroměřížskem asi 7 *km*, na východě a jihovýchodě hraničí přibližně v délce 37 *km* s Uhersko-Hradištěm, na jihu na 36 *km* s Hodoňskem a na západu asi na 13 *km* s hejtmanstvím hustopečským.

Celkem má tvar nepravidelně trojhranný. Cipem svým jihovýchodním, u Soboněk, blíží se až na 3 *km* hranicím uherským.

Rozloha okresního hejtmanství kyjovského vyměřena jest na 46.175 *ha* čili 461.75 *km*². A proto, že vlast naše Morava celá měří 22.222 *km*², jest naše okresní hejtmanství asi 48. její díl.

Okresní soud kyjovský sám měří 318'89 km^2 , ždánský okres 142'86 km^2 .

Většinu okresního hejtmanství kyjovského lze — za jasného ovšem rozhledu — velmi pěkně přehlédnouti s „Veselého kopce“ (vrchu stražovského). Od Vracova až po Dambořice rozkládá se tu pěkný náš kraj před zraky našimi a jen severní část jeho jest kryta lesem. Leč i s Bradla jest po něm pěkný rozhled, s návrší sv. Rocha u Kyjova, od milotických vinic, s nenkovských výšin atd.

2. Složení země.

V okresním hejtmanství kyjovském jsou vrstvy zemské: *pískovce, slepence, pisky, štěrky a slíny* vesměs vodami, většinou mořskými, *usazené*,*) neboť nalézáme v nich skořápky a otisky mořských živočichů. Jen cihlářské hlíny a návršní pisky kolem Nákla jsou větrem *naváté*, ovšem za dob dávných, a vápencové skalky pod Bradlem a nad Zavadilkou a mramor u Koryčan zase z moře sražený.*) Tyto jsou také nejstarším a nejspodnějším kamením, které druhdy rozšířeno bylo po celé jihovýchodní Moravě od štramberských vápenců až po Pálavské vrchy. Jsou ze stejné doby jako vápence z nedalekých Cetechovic, které s koryčanskými poskytovaly ve stol. 17. pěkné mramory. (Dle pohoří jurského v Němcích, kde krásné jsou vyvinuty, slovou vápenci jurskými.)

Pískovce našich hor Buchlovských i Ždánských patří k mnohem *mladším* útvarům, t. zv. starším třetihorám. Při okrajích jsou pískovce slepencovité (Stražovský kopec a Světlá u Karlína), ve Ždánských horách *drobivé* a *měkké*, v buchlovském pásmu *tvrdé a pevné*, proto na štěrk hojně užívané. U Jestřabic, Blišic a u „zeleného kříže“ nad Koryčany jsou v nich pruhy břidlic křemitých s otisky ryb mořských (t. zv. vrstvy menilithové). Kolem Stupavy jsou i pískovce břidličnaté.

Pahorkatina na Ždánsku složena jest vespod z měkkých pískovců těchto starších třetihor a pokryta slínovitou a jílovitou†) vrstvou mladší. Pahorkatina na Kyjovsku má však ve spodině bílé nebo žlutavé, místy prašnicovité *pisky*, někde i modré *slíny*, v nichž tu a tam je ohromné množství bílých mořských skořápek uloženo.

A tyto vrstvy počítají se k *mladším třetihorám*. Že pak v nich ukládaly se, z lesů byvše splaveny, vývraty stromů a průběhem věků změnily se na dřevité *uhlí hnědé*, nazýváme útvar ten také *hnědo-*

*) V moři *usazují* se vrstvy nedaleko břehů a *srážejí* se daleko v hlubinách; ony z hmot donesených řekami nebo z rozbitých skal pobřežních, tyto z látek rozpuštěných ve vodě mořské působením lučebným.

†) *Slíny* obsahují mnoho vápence a nejsou tvárnivé (nedají se hnísti v různé formy), *jíly* mají více pisku, méně vápna a jsou tvárnivé — dají se formovati.

uhelným. U Medlovic za pradávných dob uhlí toto, tu na den vycházející, nějakým způsobem se zapálilo a vypálilo nadložné sliny na ono červené tvrdé kamení, jimž štěrkují se okolní silnice. Kamení tomu říkáme *jaspis porcelánový*. Se sopečným působením nemá nic společného.

V době této bylo v našich krajích, jež s nynějším mořem Černým přes Uhry souvisely, podnebí ještě tak teplé, jako v nynější Italii. čemuž nasvědčují zkameněliny, jen v teplých mořích domácí.

Ostatní povrchové vrstvy okresního hejtmanství kyjovského patří k t. zv. *čtvrtohorám* a sice převážně *starším z doby* t. zv. *ledové*. V době té nevysvětleným dosud způsobem pokryla se sev. Evropa až po Krkonoše a Sudety ledovci ze Švédska přicházejícími, a teplo našich krajů snížilo se tak, že rovnalo se teplu, jež je nyní v Laponsku. Tehdy *větry* letní nafoukávaly z hor nynější *žluté hlíny cihlářské* a nad Miloticemi a v Doubravě přefoukávaly s místa na místo *pisky*, které po vytracení se moře třetihorního zůstaly tu až do nynějška (pisky přeletavé jako na poušti Sahaře). Jen mezi Svatobořicemi a Skoronicemi jsou z doby té štěrky a pisky ostré, *sladkými vodami nanesené* (Liščí kopec).

Nejnovějších nánosů (t. zv. *mladších čtvrtohor*) jest u nás málo, neboť naše potoky a říčky mají málo vody a málokdy se rozlévají. Nánosy takové jsou jen u samých nynějších potoků a říček a vystupují hlavně jako pisky nebo štěrky nejnovější.

3. Horopis.

V okresním hejtmanství našem rozkládají se v severní části *hory* (nad 400 m) a *pahorky* (návrší, mezi 400—200 m), které k jihu přecházejí v nížinu vracovsko-mistřínskou (pod 200 m), za níž opět jest vyšší rovina písečná kolem Nákla.

Pohoří vstupuje k nám z Hradištska mezi Osvětimany a Stupavou t. zv. *horami Buchlovskými*, kteréž jsou větvi hor Chřibčích č. Maršových. Proto, že pohoří to skládá se z piskovce tvrdého, tvoří pěkné homole, místy i skaliska (Kozel velký a malý) i hřebeny (Holý kopec), jež sklánějí se na západ i na sever a jih a většinou pěkným lesem pokryty jsou. Nejvyšším bodem jest tu vrch Ocásek (553 m). Vrchů nad 500 m jest ostatně celá řada (viz na mapce).

Půvabné severojižní údolí Haluzické dělí hory Buchlovské od *Ždánského lesa*, při hranici ždánské se táhnoucího a ve vrchu sv. od Ždánic až 442 m vysokého. Protože Ždánský les skládá se z piskovce měkkého, jest i nižší, povrchu oblejšího. I on jest pokryt většinou pěkným lesem listnatým. Obě části, i Buchlovské hory i Ždánský les, chovají v lůně svém plno půvabných údolíček se studánkami a míst, z nichž nejpamátnější jsou: hájovna na Vršavě,

Zavadilka a býv. Kameňák na Moravsku, kaple sv. Klimenta, Zdravá voda u Koryčan, údolí Haluzické, Zdravá voda u Žarošic a jiných více.

Jižní svahy obou pásem přecházejí ve vlnitou, slínovitou a místy jílovitou *pahorkatinu*, poli a v příhodných místech i vinicemi pokrytou, do nížin u jezer vracovských a milotských při Kyjovce na Kyjovsku a při Trkmance na Ždánsku, kdež všude jsou více méně dobré louky, na Milotsku a Vracovsku i porůzné lesíčky.

Za Miloticemi a Vacenovicemi zvedá se k Nákladu (266 m) krajina zase nad 200 m a sice v písčitou rovinu Dubňansko-vacenovskou, kteráž však od Růdníku klesá a sice k Moravě, pokryta jsouc v Dúbravě lesem dubovým a borovým.

Úpatí svahu nad řekou Moravou u Malého Závidova při Soboňkách jest vůbec nejnižším bodem okr. hejtmanství našeho (167 m).

4. Vodstvo.

Množství a směr vod nynějších řídí se v první řadě povahou půdy zemské. Nepromokavé nebo tvrdé vrstvy vodu zadržují a nutí ji odtékati v pramenech nebo tvořiti močály a jezera. Vodám běhutým pak trhlíny, za pradávná v kůře zemské vytvořené, směr vykazují. Proto jsme napřed pojednali o složení země.

Stojaté vody jsou na hejtmanství kyjovském hlavně u Vracova, Vacenovic a Milotic a sice močály (marastě), jezera a rybník Písečný, kde ve spodině jsou nepromokavé slíny mladších třetihor. Vody *běhuté* sbírá většinou říčka *Stupavka*, skoro středem okresu tekoucí. Vyvěrá „pod Vlčákem“ v Chřibčích horách na Hradištsku a vstupuje u Staré Huti na okres náš. — Zprvu teče směrem západním a teprve u Snovídek obrací se na jih. Od Kyjova slove Kyjovkou a za Mistřínem vstupuje na Hodoňsko. Celkem teče územím hejtmanství našeho asi 28 km. Až v Rakousích u Cahnova vtéká do Moravy. Na svém toku žene mnoho mlýnů. U Svatobořic a Mistřína byl tok její poslední dobou značně regulován.

Z potoků, jež Stupavka u nás přijímá, jest největším *Moštěnka*, u Zavadilky vyvěrající. U Kelčan spojuje se s potokem *Hruškovským*, od Osvětman tekoucím, a vtéká u Palánku (na již. hranici okresu) do Kyjovky. I tok Moštěnky, protože hlavně u Milotic povodněmi škodíval, byl poslední dobou od Vlokoše až po ústí upraven. Také Moštěnka a potok Hruškovský ženou řadu mlýnů.

Na Ždánsku sbírá vody *potok Ždanský*, vyvěrající pod „Červeným křížem“. Z okresu vystupuje při styku okresu hodoňského a hustopečského.

S ním rovnoběžně teče *potok Spálený*, od Archlebova přicházející a spojuje se se Ždanským v rovině bývalého jezera Kobylského. Od Pavlovic sluje *Trkmankou* a ústí pod Podivínem do

Dyje. Mlýnů vodních jest na Ždánsku pro nestálost vody (měkké pískovce déšť více hltají než zadržují) málo. I z těch, co bývaly, jest mnoho zrušeno, mezi jinými i „Spálený mlýn“ sev. od Násedlovic, u něhož po bitvě u Slavkova r. 1805 smlouvali příměří Napoleon a císař František I.

Za to je na Ždánsku mnoho mlýnů povětrných.

Zmínku musíme na konec učiniti i o našich vodách *podzemních*, v dolech uhelných známých. Vrstvy písečné nad uhlím totiž skorem všechnu vodu povrchovou propouštějí, kdežto uhlí a vrstvy slinité, uhlí často doprovázející, je zadržují. A proto se vody ty v dolech zpravidla ve velkém množství hromadí a nutno je odtud nákladnými stroji vyčerpávati. Mistry dokonce i dolování znemožňují.

Ze slinitých vrstev mladších čtvrtohor vytyskují tu a tam vody, které po shnilých vejcích (plynem sirovodíkovým) smrdí a léčivé jsou. Někde z nich prýští i prameny vod železitých, hlavně v močálovitých lukách. *Studny* vynikají u nás jen v některých krajích dobrou vodou. Většinou mají vodu tvrdou, obsahující sádrovec. Někdy zapáchají sirovodíkem. V některých osadách je i nouze o vodu studničnou (Bukovany, Karlin) a vodu nutno vodo-
vodem přiváděti.

5. Podnebí.

Okresní hejtmanství kyjovské patří, protože chráněno jest od severu horami a k jihu zase jest otevřeno, *k nejteplejším* krajům Moravy. Zima nebývá tu skorem nikdy tuhá a sníh málo kdy dlouho se udržuje. Poslední dobou pouze v r. 1894—95 a v r. 1908—9 byla zima delší a tužší. Průměrná roční teplota jest asi $8^{\circ}8'$ C*), největší zima bývá, ač teprve za mnoho let jednou, až -20° C; největší teplo až $+36^{\circ}$ C (Ždánice 14. 7. 1884). Obce okresu kyjovského na severozápadním svahu hor Buchlovských (na Koryčansku) mají ovšem studenější podnebí, protože proti severu nejsou chráněny. Tu také žně až o 14 dní později začínají než v okresu ostatním. Také se na Koryčansku nedaří réva, kteráž jinak po celém okresu se pěstuje se zdarem. Teplota průměrná je tu jen $7^{\circ}5'$ C. Dešťů nebývá u nás příliš mnoho. Kdyby se vrstva vody jejich za rok sečítala, byla by 400 500 mm vysoká, kdežto na severní Moravě padne dešťů přes 1000 mm.

Větry vanou většinou severozápadní až severní a jižní. Také západní jsou dosti hojné; vzácné jsou východní.

6. Nerostectvo.

Na nerosty jest kraj náš celkem chudý. Nejdůležitějším nerostem jest u nás *hnědé uhlí*, kteréž v nižších polohách Kyjovska

*) Průměrná teplota Moravy $6^{\circ}9'$ C.

(nikoliv ale Ždánka) nalézá se skoro všude. Téměř všude jest napřed slabý vrchní plást uhla, kterýž hlavně na polích skvrny tmavé tvoří; doluje se však jen hlubší, pravidelně 3—4 m mocný plást, v různé hloubce se nalézající. Tento vychází kolem Šidlen (vínic) milotských na den*) a také již od Stavěšic směrem k dolu Mašinskému. Ornici barví tu všude na tmavohnědo. U Kelčan a Kyjova dobývá se uhl většinou vodorovnými štolami. Nově začíná se dolování zkoušeti u Žeravic a Stavěšic, kde doly již bývaly, a brzy bude se dolovati asi nad Miloticemi, kde za výborných okolností floc (plást) uhelná r. 1908 dovržána. Velice jest na závalu dolování voda důlní, jejíž množství je všude veliké. V dole u Milotic prý ji nebude.

Celkem vytěží se v dolech kyjovských a kelčanských ročně přes píl druhého milionu metr. centů uhla.

Jinak poskytuje okres náš jen kámen stavební (špatný, pouze do základů) a šterk silniční v různých lomech, hlavně v horách. Ze slepenců dobývá se šterk na Stražovském kopci. Tu obsahují slepence i černavé koule *hnědele*, kterážto ruda železná před dávnými lety ve Stražovicích i na železo se páčila (Šmelcovna). Pískovec kamenický dá se zpracovati jen v Březovicích, protože jest tu tvrdý a pevný. Dlažební pískovec láme se u Lovčic.

Památný jest červený (někde šedý a černý) tvrdý porcellanový jaspis u Medlovic.†) Vápený kámen jest vzácný a nahodilý (Ka menák, Zavádila a druhy u Koryčan).

Cihlářská hlina pravá a dobrá jest jen pod horami (Sobůlky, Jestřabice a Ždánko). Jinde jest to vlastně jen žlutá prašnice (mladších třetihor), která se musí smísiti se slínem, aby dala cihly, a to nevalné jakosti. Písek drsný, sladkovodní, na maltu dobývá se u Svatobořic naproti nádraží a v řece Stupavce. Místy také v Šardicích. Ostatní bílý, jemný písek, původu mořského (z mladších třetihor), nehodí se dobře na stavby, neboť malta z něho nedrží, za to dobře do sklárny. Přes to se v četných lomech dobývá.

Připomenouti dlužno, že na mnohých místech poblíž uhlí hnědého jest ve vrstvičkách i v ojedinelých krystalech rozšířen čirý na povrchu zažloutlý sídrovec, který se pěkně dá v jednom směru štípati. Je ho však málo, proto se na pálení sádry (gypsu) neužívá.

7. Rostlinstvo.

Na povaze půdy a podnebí velice závislo jest rostlinstvo té které země. Na rostlinstvu závisí zase živočišstvo. A možno říci, že u nás i zvířectvo i rostlinstvo jest pozoruhodno svým *jižním* rázem.

*) Nejkrásněji možno viděti tento plást ve srázu, nad t. zv. Bezedníkem u Čejče v sousedním hejtmanství.

†) Viz stranu 5.

Až k nám zasahují od Černého moře zvláštní ostrůvky *jižního* rostlinstva, rostou tu i mnohé rostliny solimilovné (slanobýl) a v močálech celá řada pěkných rostlin vodních (vachta hořká, suchopýr). V písčitých místech rostou rostliny písečné (žlutá protěž, koniklec luční). Lesy naše mají celou řadu krásných a vzácných rostlin (tremdavu, střešníčnik a rozmanité vstavače, sasanku lesní, hořec brvitý, mochyni, kosatec skvrnitý a j.). Bohužel, že rostliny ty bývají od nerozumné mládeže zbytečně pleněny, tak že mnohé již vymizely. Taktéž mnoho rostlin z ciziny zavlečených je u nás; tak jihoamerická řepeň trnitá (přišla s vlnou ovčů), vesnovka prorostlá z Uher, heřmánek cizí z Bosny a jiných více.

Z tajnosnubných rostlin památka jest kapradina vratička obecná na mezích u Kyjova a Kostelce. V lesích jest plno lišejníků sobího a různých mechů, hlavně rokytu lesklého. Z hub uvéstí dlužno vedle známějších cisařku jedlou, různé druhy smrží a chřapáčů a vzácný, vonný lanýž černý, jenž r. 1908 na podzim na trhu v Kyjově se objevil odněkud ze Ždánských hor.

I pěstované rostliny dodávají určité tvářnosti okresnímu hejtmanství kyjovskému, hlavně réva ve vinicích, pole kukuřičná, lány ligrusu č. esparsety, zvláště v době květu a j. Konopí se již málo pěstuje, chmel vůbec vymizel z okresu, ač druhdy pěstován dosti hojně a dobré jakosti. Pšenice, výborná réž a ještě výbornější ječmen, z okopávanin cukrovka a brambory, hlavně z písčitých míst velmi dobré, jsou obvyklé.

U Vracova pěstuje se hojně všeliká zelenina, u Milotic na panském i chřest (špargl) ve větší míře.

Lesy jsou většinou listnaté (buk, habr, dub a bříza), nověji však zakládají se převahou jehličnaté (smrk a borovice). Ovocného stromoví je hlavně na jižním svahu hor hojnost a výborného. Třešně nejlepší jsou z Lovčic, Moravan, Březovic a od kyjovských silnic; ořechy od Stražovic, jablka od Újezdce, Osvětiman a Ždanic.

U Milotic pěstuje se na velkostatku se zdarem i vrba košářská. Louky nejsou na okrese valné, a mnoho sena dováží se z Pomoraví. Pastvín ubývá, a rozkládají se hlavně v písčitých rovinách. Jen na Moravansku a v horách jsou pěkné „paseky“, kde se dobytek přes léto i salašnický chová.

8. Zvířectvo.

Na rostlinstvu závislo jest, jak řečeno, zvířectvo. To má i u nás ráz hodně jižní, kterýž ovšem jen znalec a sice především v drobném tvorstvu postřehne.

Na Milotsku najdeme na příklad ve vinicích v létě kudlanku nábožnou, jinak až ve Štýrsku hojnější, ve vinicích Malínech nad

Žarošicemi křisa*) obecného (cikádu), teprve za Alpami v již. Tyrolsku a u moře rozšířeného. Také jižní ještěrka zelená a užovka hladká jest pro kraj náš význačná. Ve studánkách u Kostelce a Soběulek i Bukovan najdeme pijavici lékařskou i lékarnickou, do lékáren z Uher dováženou, atd.

Z domácích zvířat pěstuje se hojně skot i kuň a vepř, poměrně však, k potřebám nynějším a k ostatním poměrům hospodářským, celkem přec jen málo. Skot jest většinou červenostrakatý rázu kravařského a bernského, jen v milotickém dvoře černostrakatý, holandský. Pro zušlechtění skotu pracují i několikrát hospodářská družstva i hospodářský spolek kyjovský. Koňstvo se zušlechťuje hřebci erárními a jest hlavně kolem Kyjova pěkné, rasy většinou studenokrevné aneb poloteplekrevné. Vepř pochází již skoro všude z plemene yorkšírského. Poslední dobou počíná se pěstovati hojněji i králík domácí (hlavně strakáči, belgičtí obři a stříbřítí), především vlivem učitelstva.

Také drůbež pěstuje se stále víc a více po venkově, protože mnoho vynáší. Husy toulonské (šedé) i emdenské (bílé) nejsou více vzácností. Zvláštní druh husí bílých, střapatých vyskytuje se v okolí Kyjova. Kury a holubi druhů přerozmanitých chovají se vedle krůt (moráků) a perliček.

Ryb je na okrese málo, protože vody jsou jen malé a nestálé. Řízek a bělčiky, tu a tam pod splavy štika — toť vše. V milotickém rybníce pěstují se rozumným způsobem výborní kapři. V horských potocích mohl by se pěstovati i pstruh, jakož jest na Stupavě (Stříbrný potok).

Včelařství se vzмáhá majíc na okrese mnoho dobrých podmínek a také mnoho milovníků, hlavně mezi učitelstvem.

Z divokých druhů zvířat uvéstí dlužno jeleny a srnčí. Jeleni, žijíce v Buchlovských a Ždánských horách úplně volně, dorůstají značné velikosti. Také do Nákla přebíhají z Hodoňska. Z ostatních ssavců hojnější jsou zajíc, králík a sysel. Liška, vydra a jezevec jsou vzácní.

Ptactva na okrese stále ubývá. Zánikem rybníků zmizelo hojně druhdy ptactvo vodní, hlavně kachna divoká. Brodivého ptactva je málo, pouze sluka lesní, kozlík (na lukách u Mistřína) a čejka bývá hojnější. Z kurovitých pěstuje se bažant dosti hojně a ošetřuje se koroptev. Tetřev, v Buchlovských horách druhdy žijící, úplně u nás vymizel. Z ostatního ptactva je častý poměrně lednáček u potoků, rákosník u rybníka milotského, slavík v listnatých lesích a drozdovití ptáci na tahu jarním i zimním. Z dravců jest nejčastější poštołka, krahujec, ostříž a užitečná káně.

Z obojživelníků zmínky zasluhuje žlutočerný mlok zemní a čolek vodní.

*) Na Archlebovsku říkají mu „crčák.“

Ze hmyzu kromě jmenovaných uvésti dlužno užitečného brouka krajníka pížmového (protože hubí housenky), velkého bílé skvrnitého chrousta valcháře (řikají mu mlynář), o prázdninách na kaštanech létajícího, častého smrtihlava, páví oko noční a škodlivou (v době poslední) bekyni velkohlavou a zlatořitnou.

V potocích, hlavně horských, žije dosti hojně rak říční, ale hubí se často nerozumně, protože se chytají samičky a ráčci malí, nemající předepsané délky těla 8 cm.

9. O člověku pravěkém a předvěkém.

Člověk objevil se na zemi jako poslední, nejdokonalejší tvor. Prvého člověka, neumějícího psátí, známe ovšem jen ze zbytků, jež nám v zemi tu a tam zanechal. Podle těch odíval se nejprvnější člověk z t. zv. doby ledové kožemi a užíval jako zbraně kosti obroušených a hrubě otlučených kamenů. Podobal se poněkud i zevně i životem nynějším Eskymákům a Laponcům a živil se lovem. Doba jeho nazývá se *starší kamenná*.

Když se u nás podnebí zase oteplilo, ustoupil na sever a na jeho místo přišel jiný rod lidí, obratnějších, v oděvu často již tkáném, choval domácí zvířata, stavěl si obydlí — kdežto dřívější hlavně v jeskyních se ukrýval. Zbraň měl sice také zprvu kamennou, ale byly to pěkně vrtané a hlazené mlaty (*mladší doba kamenná*), později bronzovou (*doby bronzů*), na konec i železnou.

Také nádobí si robil: zprvu z volné ruky, později na kruhu hrnčířském a buď do šeda je vypaloval, tuhou černil a rýhami i důlky různě zdobil nebo (později) i do červena páčil a někdy i maloval.

Mrtvé buď spaloval a zbylé kostičky jejich v popelnicích (nádobkách) do pohřebišť ukládal, nebo pohřbíval často skrčené a na straně ležící. I šperky z bronzu později nosíval, někdy i ze zlata, ze skla i jantaru, zdaleka ovšem obchodem přinesené. Usazoval se v nížinách a jen v dobách nebezpečí uchýloval se na návrší, jež ohrazoval příkopy a náspy (hradiska). U nás jest mnoho a zajímavých památek po člověku předvěkém a je záhodno stále po nich pátrati a každý nález ohlásiti buď starostovi nebo učiteli, kteří ostatní dále zařídí, aby památka se neztratila, a na pravé místo se dostala.

Nádobky nemají se rozbíjeti, zelené bronzové šperky i jehlice a náramky nemají se zeleného povlaku zbavovati, neboť ten dokazuje jejich stáří. Také zlato v nich hledati jest marno, neboť zlato udržuje vždycky i v zemi krásnou svoji barvu a tím se od bronzu, většinou na povrchu zeleného, na první pohled liší. Tu a tam nacházejí se v zemi i peníze, často římské z prvního a druhého století po Kr. Je-li jich více pohromadě, mají se také pohromadě udržeti.

Od předvěkých hradisk (na př. u sv. Klimenta, na Stražovském kopci) nutno odlišovati tvrze, hrady a hrádky i stráže z prvních století druhého tisíciletí po Kr. (Bohuslavice, Ždánice, Nechvalín, Kelčany, Sobůlky, Šardice, Vlkoš a j.). Ty jsou již z doby, o níž jsou psány dějiny.

10. Dějiny okresu.

Řečti a římští spisovatelé podali nám nespolehlivé zprávy, že v našich krajích po různých kočovných národech usadili se brzy po narození Kristovu v sousedství Římanů *Kvádové*, národ galský. Římské posádky rozloženy byly až po Dunaj. Kvádové byli od Římanů po delších bojích za císaře *Valentiniana* (364 – 375 po Kr.) poraženi u *Karnunta*, při výtoku Dunaje do Uher. Po nich zase různí stěhovaví národové Moravou táhli při t. zv. *stěhování národů*. Koncem šestého století usadili pryč se v našich vlastech na trvalo kmeny české.

Jiní učenci dovozují, že slovanské kmeny žily u nás od nepaměti a bývaly jen podmaněny různými kočovníky, naposledy Avary, národem asijským. Od těch osvobozeni byli na čas od *Sáma* (622 — 662), na dobro pak od Karla Velikého, který kočovníky ty roku 795 úplně zničil. Teprve potom zvedla se Morava a její první kníže byl *Mojmír* (826 — 846). Za synovce a nástupce jeho *Rostislava* povoláni byli na pokřtění Moravanů svatý Cyril a Methoděj z Cařihradu na Velehrad, hlavní město Moravy. A tehdy založen i *klášter sv. Klimenta* u Osvětiman.

Velko-moravská říše zanikla mečem Maďarů, rovněž kočovníků asijských, a sice v bitvě u Prešpurka r. 906. Že pak Maďari hlavně v našem kraji potom krutě řádili, dá se mysliti. Lid a kraj oddechl si teprve po jejich porážce na Lechu r. 955, ač přes to naše krajiny i později častokrát od Maďarů, v Uhrách zatím usedlých, byly drancovány.

Morava až za Oldřicha, knížete českého, r. 1031 připojena k Čechám. Jakkoliv zákon Břetislava, syna Oldřichova, o nástupnictví na trůně českém (stařešinský) měl za následek časté půtky mezi Přemyslovci, přece vše to netýkalo se kraje našeho, který téměř vždy patřil k úřednímu knížectví olomouckému až na dobu krátkou, kdy v Břeclavi utvořena župa zvláštní a Kyjovsko k ní přiděleno.

Za to velice trpěl kraj náš různými válečnými výpravami již od 13. století. Tak při v pádu Tatarů r. 1241 od severovýchodu a Kumánů z Uher r. 1252, 1271 a 1273. V klidných dobách prvních Lucemburků zvedal se kraj. Z té doby pocházejí zajisté *práva hořenská* (vinohradní zákony) našich městeček Ždánic a Žeravic.

Bratr Karla IV. Jan rád se zdržoval na Cimburku a objeviv sešlý kostelíček sv. Klimenta obnovil jej a proboštsví při něm založil.

Za Václava IV. šířil se husitismus i do našich krajín a ve válkách husitských tím i kraj náš mnoho trpěl. Ve Veselí a Strážnici sídlili totiž hlavní vůdcové husitství jihomoravského Hašek z Valdštejna (v Ostroze a na Veselí) a Petr Kravař (ve Strážnici). Ti r. 1421 zbořili Velehrad i sv. Kliment. Proti nim vystupoval prudce Jan, biskup olomoucký, jsa v tom hlavní oporou císaře Zikmunda a vévody Albrechta Rakouského, kteří oba plenili a pustošili kraj náš jak jen mohli. Proti nim táhl roku 1428 našim krajem Prokop Velký do Uher. Velký vpád učinil k nám r. 1431 Albrecht Rakouský, když do Čech konána byla z Němec veliká výprava proti Husitům. Husité moravští vytáhli proti Albrechtovi, ale ten vydrancoval a vypálil kraj náš a 50 měšťanů kyjovských dal upáliti.

R. 1468 přišly nové útrapy, když král uherský Matyáš táhl proti Jiřímu z Poděbrad a zpusťošil více jižní Moravu, než kdo jiný před ním a po něm.

Teprve na to těšil se kraj náš na čas míru a zkvétal, ačkoliv celá řada osad i ve století 16. zůstala pustých. Ale hned počátek 17. století byl smutný. Vtrhli k nám z Uher r. 1605 přívrženci Bočkaje, který vzbouřil se proti Rudolfovi I. a vypálil jižní Moravu. Rok na to byl velký mor a r. 1618 začala válka třicetiletá. V ní i po ní Kyjovsko hojně trpělo, neboť bylo tu mnoho protestantů i českých bratří, ano i novokřtěnců (pabárů), na př. v Dambořicích, kteří všichni pro svoji víru pronásledováni a vypuzováni byli. Ještě r. 1658 Březovice, Medlovce, Újezdec a Surovin byly většinou opuštěny, Kelčany ještě r. 1666. Zašly pak osady Ronšperk u Březovic, Hostašov u Čeložnic, Chlístový u Kyjova, Lneníky a Starosko u Moštěnice, Hořenčice a Chornice u Žeravic, Slušice u Jestřebic, Černíkovice a Vážany u Koryčan, Borky u Ježova, a z Moštěnic zůstal jen dvůr, jakož i z Hruškovic. Haluzice zašly až na mlýn, z Jiřikovic a Borků u Milotic zůstalo jen jméno polí. Skoronice zpustlé zalidněny teprve r. 1660 z Kunevaldu u Nov. Jičína. Starý Mistřín zanikl a teprve r. 1656 založen poblíž Mistřín nynější. Vlkoš i Svatobořice byly úplně opuštěny. Podobně i na Žďánsku celá řada osad zanikla: Bohutice a Staré Násedlovce, Šenov, Senstráž, Purmanice u Želetic a j.

I to co zůstalo bylo většinou opuštěno. Tak na př. Koryčany měly r. 1656 jen 31 domů osedlých a 102 pusté, Svatobořice 8 osedlých a 47 pustých atd.

R. 1663 vpadli k nám *Tataři* t. j. část tureckého vojska, které při dobývání Nových Zámků nad Nitrou i po něm do našeho kraje přikvačilo a z mor. Slovácka na 40.000 lidí do zajetí odvedlo. U nás popleněny tehdy nejvíce Osvětimany a Březovice.

R. 1680 přišel na Moravu opět mor, po němž i v Kyjově velká část domů zůstala opuštěna. Sotva však kraj náš koncem století se trochu jen zotavil, již zase r. 1704 až 1709 vpády činili

Kurucové č. křížáci uherští, vojsko to Rákoczyho II., odbojníka proti cis. Leopoldu I., a zpusťovali zase množství osad, u nás Vacenovice, Milotice, Svatobořice, Mistrín i Šardice a připravili tisíce lidí o život i statky.

R. 1709 byla neobyčejná zima a po ní hlad, a r. 1710 i mor. Pak zase byl klid dlouhý, třebaž že r. 1742 přišli Prusáci do Kyjova, jež na 8 dní obsadili, 3000 zl. výpalného vynutivše.

Doba Josefa II. přinesla lidu poddanému osvobozením anebo alespoň uvolněním hmotným i duševním*) mnohou útěchu a položila začátek k národnímu probuzení. Útrap větších zase zakusilo hejtmanství naše až za válek Napoleonských, hlavně r. 1805 a 1808. Táhlaf tudy vojska francouzská i ruská a zle rabovala. Jediné Kyjovsko zaplatilo Francouzům 35.000 zl. I Rusové zle s lidem zacházeli, jak píše farář kyjovský Dedek v památní knize obce Sobůlek. Po bitvě u Slavkova dne 2. prosince 1805 viděl kraj náš raněné Rusy, Francouze i Rakušany. U „spáleného mlýna“ poblíž Žarošic umlouvali po bitvě Napoleon a František I. příměří. Války ovšem zubožily lid i peněžní poměry zemí a státu. Váda stáhla r. 1810 i všechno zlaté a stříbrné náčiní kostelů, aby odpomohla nouzi, ale cena peněz přece stále klesala a dražota vzrůstala. V Kyjově stála r. 1810 míra pšenice 80 zl.!

Konečně 20. února 1811 vydán patent, dle něhož cena peněz stlačena na pětinu. Všichni lidé byli ožebračeni, bohužel beze zvláštního zlepšujícího účinku na úpravu státního dluhu, válkami ohromného.

R. 1831 přišla k nám z Ruska po prvé cholera – pod tímto jménem – a sice koncem září a dosti v kraji našem řádila, stejně jako druhá cholera r. 1836.

Rok 1848 změnil veškerý život obyvatelstva. Zrušiv robotu ulevil lidu, odstraniv dřívější jeho poddanství vrchnostem vyrovnal značně různé stavy. V první chvíli působilo vše zpřímá opojení, neboť roboty byla často velice tíživá. Z každého gruntu musel hospodář za vlády vrchnostenské posílati lidi na panskou práci po určitý počet dní do týdne (roboty pěší) a často i dobytek tažný poskytovat (roboty jizdná) a sice tehdy, kdy se vrchnosti zalíbilo – ovšem před prací na vlastních pozemcích. Archlebsští sekali led do panských sklepů, Lovečtí chytali panstvu ryby. Někde dávali panstvu slepice, jinde vejce a pod. Na daně odváděly se různé desátky t. jest desátý díl úrody. Za to měla vrchnost právo soudcovské i politické. Lid žil velice skromně, často i bídne a trpíval hladem a pak i nemocemi. To vše po r. 1848 pominulo a nahrazeno novými řády do dneška více méně platnými. Vše upraveno cis. patentem ze dne 5. července 1853. Poddani vrchnostem zaplatili jednou

*) R. 1731 vydal císař Josef II. t. zv. *toleranční patent* o volnosti vyznání víry a r. 1782 patent o *zrušení nepovlnitelsk.*

pro vždy jakousi celkem nepatrnou odškodněnou, a tyto zase poddaným za různé své povinnosti na př. dodávání dřeva potřebného.

Cholera objevila se po každé válce, tedy i r. 1848, po válce krymské r. 1855 a po válce pruské r. 1866.

R. 1848 stal se Kyjov sídlem okresního hejtmanství a okres. soudu. R. 1850 zřízen okresní soud ve Ždánicích. Začal nový život. Obchod, hospodářství i průmysl se zvedl. R. 1844 otevřeny hnědo-uhelné doly v Kyjově, r. 1858 sklárna firmy Reich a spol. u cesty ke Kostelci. Také silnice ve stol. 19. zřizovány. R. 1834 vystavěna silnice z Kyjova přes Rochus, r. 1842 otevřena slepá dosud ulice mlynářská (vedle piaristů) silnicí do Koryčan, r. 1852 vystavěna silnice ze Ždánic do Bučovic. — Ždanský i kelčanský cukrovar založen r. 1862.

Roku 1866 zkusil kraj náš naposledy, třeba jen na krátko, útrapy válečné, hlavně přípřeží. Prusáci po vítězné bitvě u Král. Hradce 3. července 1866 valili se na Moravu a v polovici července byli již u nás. Chovali se však celkem slušně. Po příměří, dne 22. července v Mikulově uzavřeném, pomáhali lidu dokonce i při polních pracích. Mnozí byli Poláci a dovedli se ovšem s lidem dorozuměti. Dne 23. srpna uzavřen konečný mír v Praze a po válce zůstala jen cholera.

Nový ústavní život počal se rozvíjetí teprve v letech šedesátých minulého století. S ním ovšem také vznikly různé nové věci, důležité pro vzdělání i pro hmotné poměry lidu. Vznikaly hojně nové školy (viz odd. 12), zakládány záložny a spolky, které hlavně pro národní probuzení našeho lidu měly důležitost.

Ve Ždánicích vznikla r. 1868 záložna a téhož roku tamže i podnikatelský spolek dělníků a občanů „Včela“. V Kyjově založen „Čtenářský spolek“ r. 1864 a záložna r. 1873. Přes to, že v Kyjově byla ode dávna převážná většina česká, byla správa města ve stol. 19. německá. Teprve r. 1897 přešlo město zase do rukou českých a nastaly ony utěšené poměry, které panují nyní, a které na celý kraj jistě blahodárně působí. Četnými školami a spolky vzdělání se zvětšuje i uvědomění roste, hospodaření se zlepšuje a záložna rozmanitých přibývá.

11. Obyvatelstvo nynější. Národnost jeho, nářečí, kroj. Povaha, tělesnost a původ.

Obyvatelstvo okresního hejtmanství kyjovského jest téměř vesměs české národnosti. Při posledním sčítání lidu r. 1900 napočítalo se v hejtmanství našem 49.090 Čechů a 947 Němců. Pravých Němců jest na okrese velice málo a jsou hlavně v různých úřadech státních i vrchnostenských a průmyslových závodech zaměstnání. Většinou se k nim hlásí židé. Český lid na Kyjovsku mluví

nářečím *slováckým*, na Ždánsku *hanáckým*. Obojí snadno rozeznáme dle toho, že Hanáci říkají: „só, budó, (bodó)“, Slováci „sú, budú“. Nad Kyjovem leckdes říkají „pěknej, dobrej“ místo slováckého „pěkný, dobrý“ nebo hanáckého „pěkné, dobré“, a to vlivem osazování se Čechů z král. českého v osadách spustošených po válkách. Právě slovácké nářečí mají Svatobořice, Místřín a Šardice, a to vyznačuje se hlavně pěkným, tvrdým l (na př. spaduy spadly). Ve Skoronicích, Kostelci a Bohuslavicích jest zvláštní, hrdelné, tvrdé l (na př. ve jménu Šalša), původu německého (kolonisté němečtí od Nov. Jičína); ve Vracově mají zvláštní, příliš měkké l.

Kroj venkovského lidu přes to, že se bohužel ponenáhlu kazí a tratí, patří k *nejkrásnějším* na celé Moravě, ba i v celém Rakousku. Bez kroje nosí se vlastně jen okolí měst Kyjova, Ždanic, Koryčan a Osvětimany, Žeravice a Bohuslavice.

I kroj možno rozeznávat i u nás *hanácký a slovácký*, hlavně v neděli a svátek, neboť muži, především řemeslníci, oblékají kroj zpravidla jen ve svátek.

Hanácký kroj rozšířen jest na celém Ždánsku mimo Karlín. Na Kyjovsku nosí se po hanácku jen Stražovice a Stavěšice, přifařené do Želetic. Kroj tento vyznačují u ženských velké, nabírané obojky (křejzle), u mužských kloboučky krepinkami, housenkami a špendlíky ozdobnými až do vrchu vyšperkované. Kroj tratí se hlavně u mužských, kde koženice žluté a pestré kordule jsou již vzácností. I ženské odkládají pěkné vázání šátku na rožky; také nosí se skorem vesměs šněrované botky.

Slovácký kroj jest několikery. Jiný jest na Osvětimansku: v Syrovíně, Medlovicích, Újezdci a Hostějově, podobaje se starému kroji doláckému č. dolskému kol Uh. Hradiště; jiný zase v osadách severně a východně od Kyjova, jiný v obcích jižně od Kyjova, odchylný v Šardicích a Místříně a zcela zvláštní ve Vracově. Starý kroj žeravský, poloměstský již dávno zanikl, právě tak jako bohuslavský.

Hlavní známky krojů těchto již neznalci nápadné jsou:

1. Na Osvětimansku nosí ženy černé, sevrapené „šorce“ místo sukní, rukávce mají limeček a přednice *pestře* vyšívané, kordulky se stříbrnými portami. Kožich ženský jest *dlouhý*, bílý. Mužští nosí již jednoduché nohavice a kožichy dlouhé „dubenné“ (hnědé) s bílým, hustým, válcovitým beránkem kol krku.

2. Na *Vracovsku* nosí také takový kožich, ale oblek jest zvláštní, tmavomodrý, prý rázu staropruského. Vracov totiž obsazen byl ve století 17. většinou Němci z Prus. I tu málo dávných žlutých koženek uvidíme. Ženy ve Vracově nosí modré, tištěné sukně, modré fěrtušky s červenými haraskami (pentlemi), dlouhé kordule, rukávce s malým obojčkem, punčochy červené a střevíce, zřídka již boty.

3. V osadách severně od Kyjova, od Kyjova po Březovice a od Bukovan po Skoronice, nosí ženské kratičké červené *kanafasky* nebo *satínky*, o svátcích černé nebo zelené, dole modrým pruhem zdobené *sukně*, vrapené čizmy, krátké, červeně lemované a čtverhranně vystřižené kordulky, fěrtušky do nedávna převážně tmavomodré, překrásně vyšíváné a rukávce červené nebo černě vyšíváné se *stojatým* límečkem. Pod šátkem nosí se pěkný čepeček. Muži také již odložili pěkné, dávné koženky s modrými punčochami. Nosí nyní černé nohavice (na všední den konopné gatě „třaslavice“), kordule soukenné, pestře vyšíváné a košile s rukávy v zápěstí černými pentlemi ovázanými. Kozích ženský, bílý, černě premovaný, jest krátký, fráčkovitý — mužský dlouhý, dubenný, s *kosmatou* bílou vlnou kolem krku a u spodu.

4. Ve farnosti milotské (mimo Skoronice) a mistřínské nosí ženské podobný oblek jako v předešlém kraji, ale mají kol krku velký, bohatě, obyčejně černým hedbávem vyšíváný, do zad spadající obojek, mužští košile s rukávy *otevřenými*, nohavice modré, pěkně šňurované a kordulku hedbávnou, pestrou. Také tu nosí ještě na všední den hojně konopné „třaslavice“. Kozich mužský jest bílý, po kraji černě a bíle čtverečkovaný, s černým, beránkovým, ležatým límcem. V Miloticích jest na celém okrese největší paráda, hlavně ve vyšívání.

5. Vlastní svůj kroj mají Šardice a Karlín, podobný hovoranskému. Ženské mají u rukávců čtverhranný, visutý obojek, ale bílý, kordulky se *špičatým* výstřihem, fěrtušky úzké, obyč. světlomodré s úzkým, pestře vyšívaným proužkem. V zimě nosí již i soukenné sukně. Šátku po staru „na rožky“ uvázaného téměř neuvidíš. Mužští nosí se skoro jako na Mistřínsku. Z Břeclavska tlačí se sem červené nohavice šohajů.

Všude má mládež za širáčky bílé kosičky (kohoutí péra) a starší „mužáci“ na Milotsku a Mistřínsku nosí ještě dosti starodávných, bílých halen v čas nepohody.

Povahou i tělesností svoji nemůže, jak snadno pochopíme, býti obyvatelstvo okres. hejtmanství našeho veskrze jednotejné: časté vpády vojenské do kraje našeho za starých dob a hojně osazování pustých osad zajisté mnoho nové krve v kraj náš donesly. A proto jsou v různých osadách různí lidé a různá jejich povaha. V některých osadách jsou lidé většinou mírní a hodní, jinde, hlavně na Kyjovsku, zase jest lid prudký a nesnášenlivý, někde upřímný, jinde naopak nakloněn k neupřímnosti. Ve Vracově jsou lidé velicí a silní, v Nechvalíně malí, v Šardicích lidé menší, ale silní a ve Věteřově slabí.

Původem ovšem jest obyvatelstvo hlavně slovácké na Kyjovsku a hanácké na Ždánsku. Ale jsou i celé osady, které se za dávných dob po zpuštění svém osadily z krajin *německých*, jako Vracov a Skoronice, jak tomu nasvědčují ještě dnes *hojně* německá jména

rodová. Jiná jména a časté jméno „Čech“ poukazují vedle jiných okolností, že jest u nás mnoho potomstva obyvatel z *království českého*, k nám se přistěhovavších.

Dostí častá jména chorvatská (Gregorovič, Ivičič, Krekovič, Válkovič) poukazují k osazování z chorvatských osad, na jihu Moravy druhdy rozšířených. Z Čejče, osazené ve stol. 18 krajany císaře Františka Lotrinského, totiž Francouzy, rozšířily se k nám rody francouzské: Debřf, Lepertier, Šurýn, Spiser. Burget, Šalé, Doné a j. Potomky bývalých kominiků italských, kteří k nám na Moravu přišli po třicetileté válce, kdy začala se stavěti kamna s komíny po vlášském způsobu, jsou zajisté různí Lorenziniové, Demasiové, Tomasiové a p. Zandegiacomo jest Vlach, zbylý tu od stavby dráhy. Kyněra, Sereny, Baláz, Kys, Ištok jsou jména maďarská, Duroň, Balaja, Moroz ruská, Marada snad španělské, Finsteršot švédské.

Pití líhovin, které tak velice zeslabuje, ba ničí celá pokolení, není na hejtmanství našem tak rozšířeno. leda tu a tam u chudšího lidu a v jisté doby. Osady, kde více kořalky se pije, nemají také nikdy statný lid, spíše menší a zakrnělejší i duševně. U nás je původně vinný kraj a za stara pivalo se jen víno a také se více pěstovalo. Víno činí sice lid prudkým, ale bystrým. Bylo by žádoucí proto, aby se kraj náš zase vrátil k vínu a kořalky vůbec zanechal a ji pohrdal.

12. Náboženské poměry a osvětové prostředky.

Náboženství jest na okres. hejtmanství kyjovském většinou *křesťanské*. Katolíků napočteno r. 1900 48.690, protestantů, především helvetského č. reformovaného vyznání (kalvinů) 436 duší. Židů bylo na okrese v r. 1900 1101. A poměr jednotlivých vyznání zůstal asi nezměněn do dneška. Katolické osady přiděleny jsou farnám katolickým, a fary zase podřízeny děkanstvím, z nichž některá patří k biskupství brněnskému, většina pak k arcibiskupství olomouckému. —

K brněnskému biskupství patří z děkanství hodoňského fary v Šardicích a Želeticích; z bučovského děkanství fary ve Ždánicích, Lovčicích a Bohuslavicích; z klobúckého děkanství farnost dambořícká, žarošská a archlebská -- tedy celkem 8 far.

Ostatek patří k arcibiskupství olomouckému a sice z děkanství bzenecsko-kyjovského: fara v Kyjově, Miloticích, Mistříně, Kostelci, Ježově, Vlkoši, Žeravicích, Osvětimanech, Syrovíně a Vracově; z děkanství litenčického farnost koryčanská a jestřabská; z hradišského farnost stupavská — tedy celkem 13 far.

Protestanté, hlavně na Ždánsku rozšíření, mají svůj kostel v Klobúcích u Brna, kdež jest i sídlo fary helvetského vyznání, a ta patří k obvodu západomoravskému. V Násedlovicích a Dambořicích

jsou jen malé modlitebny. Židé roztroušeni jsou po městech a osadách hlavně jako obchodníci, hostinští a větší hospodáři, místy i řemeslníci. Nábožensky sdružení jsou v t. zv. náboženské obce židovské. Synagogu (modlitebnu) mají velkou v Kyjově, menší v Dambořicích a Koryčanech. Rabin židovský jest v Kyjově a v Dambořicích.

O vzdělání lidu stará se především celá řada škol obecných, dnes již skoro v každé obci zařízených a většinou řádně opatřených. Celkem jsou jednotřídky 4, dvoutřídek je 13, trojtřídek 15, čtyřtřídek 7, pětítřídek 8 a šestitřídka jedna. Přiškolených obcí v hejtmanskví našem je pouze 6. Německé školy jsou v Kyjově (4 třídy), v Koryčanech (1 třída) a v Dambořicích (1 třída).

Měšťanské školy jsou v Kyjově a v Koryčanech, zřizují se ve Vracově a budou asi svým časem i ve Ždánicích a Dambořicích.

O mládež škole odrostlou pečují *školy pokračovací* v Kyjově, Vracově a v Koryčanech; v Kyjově jest pokračovací škola i pro děvčata a zřizuje se i besídka nedělní pro učně. *Zimní hospodářská škola* založena byla r. 1907 v Kyjově. Tu také jest *škola střední*. Byly tu sice latinské školy piaristské již ve stol. 18., ale novodobé gymnasium, ovšem německé, zřízeno až r. 1868. Když Kyjov dostal zastupitelstvo české, zřízeno r. 1898 obecní gymnasium české, které r. 1908 přešlo ve správu státní a od r. 1909/10 mění se na osmileté gymnadium reálné nového způsobu.

13. Zemědělství. Velkostatky.

Většina obyvatelstva okres. hejtmanskví kyjovského zabývá se *rolnictvím či zemědělstvím*. Majetek pozemkový nikde není dnes u gruntů venkovských příliš veliký a také půda není všude na okrese nejlepší, jsouc místy písčité, místy zase příliš slinitá nebo mokrá. Nejlepší půdu mají Kyjov, Milotice, Mistřín a Želetice, t. j. zde jest nejvíce půdy první třídy. Pokrok v hospodaření jest ale všude patrný: užívá se již hojně umělých hnojiv, půda se spravuje, mokrá odvodňuje, stroje hospodářské se šíří. A tak patří hejtmanskví naše k vyspělejším a proto zámožnějším krajinám Slovácka, což viděti na pěkném dobytku, hlavně na koních. Pro nedostatek luk není ovšem skotu ani koní tolik, jako v Pomoraví. A skot i vepřový dobytek měl by se přece jen více pěstovati, protože řepa i obilniny klesly v cenách, ale maso neobyčejně se zdražilo!

V roce 1900 bylo na okrese 26.932 *ha* polí, 1.420 *ha* luk, 611 *ha* zahrad, 841 *ha* vinic, 1.859 *ha* pastvin. Koní napočteno 2.640, hovězího dobytka 14.924, vepřového 14.689; r. 1908 bylo koní 2.457, hovězího dobytka 14.889, ovcí 26, koz 4.035, vepřů 13.033, slepic 54.622, husí 7.157 a kachen 1.374.

Lesy patří většinou velkostatkům. Původně skoro vesměs listnaté — v horách bukové, v nížinách dubové — ustupují poněkud jehličnatým, rychleji rostoucím. Celkem bylo r. 1900 na hejtmanství našem lesů 13.075 *ha*. Na okresním hejtmanství kyjovském mají následující velkostatky alespoň z části své pozemky:

1. *Bzenec*. K tomu patří u nás Dol. Moštěnice, dvůr Josefinin a hájovna, statek Ježovský, Labuřský a dvůr i revír ve Vracově. Celková velikost jeho jest 3.307 *ha* 30 *a*, lesů z toho 2.660 *ha*. Statek bzenecký patří Amálii hraběnce Reichenbach-Lesonské ve Frankfurtě nad Mohanem.

2. *Bučovice*. Rozsáhlé panství bučovské v našem hejtmanství (celková rozloha 6.355 *ha*, lesů 4545 *ha*) jest majetkem panujícího knížete Jana II. z Liechtensteinu a má na Kyjovsku statek stražovský (zámeček, dvůr a revír), revír v Bohuslavicích, na Ždánsku ždánské panství se zámkem, statek Nechvalín, Žarošice se zámečkem a dvorem, dvory a revíry v Archlebově, Dambořicích, Lovčicích, Věteřově. Uhřicích, dvory v Karlíně, Násedlovicích, Dražůvkách, Želeticích a Ostrovánkách — tedy velikou část Ždánska.

3. *Buchlovice* mají u nás hlavně velké lesy: revír v Osvěti-
manech, Stupavě a Moravanech. Vedle toho patří jim vinice v Újezdci a zámek i dvůr v Žeravicích. Panství toto zaujímá celkem 1993 *ha*, z čehož je lesů 1.631 *ha*. Majitelem jest Leopold hrabě Berchtold t. č. vele vyslanec rakouský v Petrohradě. Druhdy patřily k Buchlovicím — robotou — i Medlovice a Moravany.

4. *Koryčany* se zámkem, revírem a dvorem v Koryčanech, statkem v Bliších a Lískovci a revírem i dvorem v Jestřebicích jsou majetkem Ludvíka Wittgensteina, velkopřemyslníka ve Vídni. Rozloha panství tohoto jest 3514½ *ha*; lesů jest 2751½ *ha*.

5. *Kostelec* (celková výměra 391 *ha*, lesů 1½ *ha*). K tomu patří zámeček a dvůr v Kostelci, dvůr v Žadovicích a stateček ve Skalce. Majitelem jest baron Klein ve Wiesenberku.

6. *Kyjov*. Král. město Kyjov drží statek v Kyjově, dvůr v Kelčanech a revír v Březovicích. Druhdy patřily Kyjovu i Bukovany (robotou). Majetek městský rozprostírá se na 442 *ha*; lesů jest 225½ *ha*.

7. *Milotice* se zámkem v Miloticích patří Karlu hraběti ze Seilern-Aspangu a zaujímají plochu 2510 *ha*, z čehož je lesů 1102 *ha*. Panství skládá se ze dvoru milotského, místřinského, svatobořského (se zámečkem), vlkošského a vacenovského (Růdník) a z revíru milotského (s Chrástí), sobůlského, čeložnického a na Růdníku z luk u Milotic a z rybníku „Písečného“ rovněž u Milotic.

8. *Šardice* se dvorem a zámečkem v Šardicích patří klášteru sv. Tomáše v Brně. Druhdy patřil k němu i Boršov (robotou). Rozloha panství tohoto jest 370 *ha*.

14. Průmysl a obchod.

Okresní hejtmanství kyjovské jest, jak řečeno, převážně zemědělské. Pro *průmysl* není tu vlastně podmínek, leda ve hnědém uhlí. Přece však znamenati lze několik středisk průmyslových. Jsou to především Koryčany se svou proslavenou, roku 1856 založenou továrnou na nábytek z ohýbaného dřeva,*) firmě Thonetově patřící. Dřívější velké lesy bukové na Koryčanskú zavdaly příčinu k jejímu založení. Nyní arcif dováží se potřebné dřevo z cizích zemí, hlavně z Uher.

Velké lesy, z nichž dřevo těžko dalo se pro nedostatek cest odvážeti, daly podklad i ke skelným hutím. Již ve středověku byly sklárny ve Staré Huti nedaleko hranic okresu, později pak na Stupavě v našem okrese.

Když začalo dolování hnědého uhlí, založena huť kyjovská na cestě ke Kostelci, ale později se ocitla v dole na nynějším svém místě a stále se rozšiřuje, a huť kelčanská, která však trvala pouze dvě léta. V kyjovské pracuje se jen obyčejné sklo duté a tabulové. Huť na Stupavě zanikla r. 1907.

Starodávné *mlynářství*, dříve velice kvetoucí, stále klesá, mlýny jsou opouštěny (Kameňák, Hrachovec, Spálený a j.) i větráky zanikají. Některé mlýny jsou ovšem přeměněny v parní, ale i těch ubývá. V Kyjově jeden po vyhoření zrušen, druhý spojen s pivovarem, třetí, který dosud proslaven jest svým loupaným hrachem, přeměněn částečně na vyrábění ovocných konserv. Několik venkovských mlýnů vodních přetvořeno také na pohon naftový nebo benzinový.

Cukrovary jsou ve Ždánicích a Kelčanech, vyrábějí však jen nečištěný cukr. *Pivovary* se *sladovnami* jsou v Kyjově a v Koryčanech. *Lihovarů* jest více: po dvou v Kyjově a Miloticích, po jednom v Koryčanech, Vlkoši, Svatobořicích a Mistříně; *octárny* dvě v Kyjově. V Kyjově jest i továrna na *cukrovinky* a na *sodovku*. Druhá továrna na sodovou vodu jest v Koryčanech. Ve Stavěšicích jest značná továrna na *poniklované zboží*, která odbočku si zřídila ve Svatobořicích poblíže nádraží. V Koryčanech jest ještě továrna na *zboží rákosové* a v Blišicích továrna na *nábytek*.

Cihlen rukodilných jest na okrese mnoho, ale jen některé. majíce lepší hlínu, mohou lepší zboží vyráběti. Cihly samé jsou celkem drahé. Parostrojních cihlen dosud u nás není; zakládá se však parní cihelna na cementové cihly v Koryčanech.

Se sklárny souvisí i *košařství*, zabývající se hlavně oplétáním lahví (demijonů). Nejvíce košařů jest v Kyjově, Něčicích,

*) Ohýbání dřeva známo bylo již ode dávna na Valašsku při dělání „čaganů“. A to dalo podnět celému průmyslu z ohýbaného dřeva, nyní světovému. —

Bohuslavicích a Jestřabicích. V okolí Koryčan vyplétají se také židle z továrny Thonetovy.

Další rozmach průmyslu většího dá se očekávatí od rozvoje dolování uhlí hnědého.

Menší *domácí průmysl* není příliš rozmanitý: v Březovicích, Osvětimanech a Ždánicích vyrábějí se metly a slaměnky; dřevěné uhlí v milířích vyjaluji na Ždánsku, Lovečsku a Moravansku. *Kolomaznictví* v Čeložnicích již dávno vymizelo. Ve Skalce a okolí tkává se konopné *plátno*. *Vyšívání* na Kyjovsku, druhdy přerozmanité, pozvolna, ale jistě zaniká; jen na Milotsku dosud kvete, třebaž ne ve starobylé ušlechtilosti. Starodávne fěrtůšky dodnes obdivem naplňují znalce. Také rukávce ženské a košile šohajů bývají na Milotsku, Svatobořsku a Mistřínsku pěkně vyšívané a obdivuhodně prolamované. Vyšívání rukávců kolem Újezdce má jiný ráz, ale jest překrásné svým „výřezem“ (hustým prolamováním). Pěkná jsou i bíle rýsovaná *vajíčka velkonoční* z okolí Kyjova, voskem barevným pokrývaná ve Stavěšicích a pestře malovaná, z Pomoraví do Hýsel zavedená.

Z ovoce domácího — kromě prodeje, o němž níže bude řeč, a kromě zužitkování v domácnostech (sušení, povidla = trnky) — užívá se hlavně švestek, někdy i třešní a broskví vinohradních na výrobu *slivovice* (broskovice, třešňovice). Nejvíce vyrobí se nyní slivovice v Dambořicích a Bohuslavicích. Semenec a lněné seménko netlačí se nyní již nikde na *olej*, ač do nedávna byly olejárny ve Vacenovicích a Vracově. *Cukrářů* a perníkárů jest nejvíce v Žarošicích k vůli proslaveným tamnějším poutím.

Obchod pohybuje se u nás v obvyklých mezích venkovských okresů a jest hlavně zemědělský.

Obilí, především výborný ječmen, kupuje a vyváží se hlavně z Kyjova, *zelenina* přerozmanitá rozváží se z Vracova, *brambory* z Vacenovic, *třešně* z Březovic, Lovčic a Kyjova. *Ovoce* ostatní se prodá na drobno; pouze na Ždánsko dojíždějí Lišňáci a odvázejí je do Brna. Ze dvorů a větších hospodářství odváží se ke drahám *mléko*, hlavně pro Videň. *Mlékárna* společenská jest jen v Archlebově a rozváží máslo a sýry; soukromá mlékárna je ve Stražovicích. V Kyjově a po vesnicích skupují obchodníci (handlíři) různé *jiné potraviny* (drůbež, zvěřinu, máslo, vejce, tvaroh, husí játra atd.) a odesílají vše do Vídne.

Víno prodává se málo, nejvíce ze Stavěšic, Archlebova, Újezdce a Syrovína, něco i ze Ždánic. Ostatek se doma spotřebuje.

Peněžní obchod děje se hlavně v záložnách rozmanitých, kontribučenských fondch a městské spořitelně v Kyjově.

Jednotlivě uvedeny budou záložny, rovněž jako trhy výroční, dobytčí a týdenní u jednotlivých osad v oddíle místopisném.

15. Dopravní prostředky, pošty, telegrafy a telefony.

Silnice okresní, které dnes nejvíce dopravě slouží, jsou nyní skorem mezi všemi osadami hejtmanství našeho. V silničním okrese kyjovském jest 142 018 *km* silnic, na Ždánsku 49 714 *km*. Přes to, že kámen silniční u nás není tak výborný* jako na Hradišsku, jsou silnice naše výborně udržované a nověji i parním válcem srovnávané.

Cisařská silnice, spojující Brno přes Slavkov s Hodoninem, vstupuje na Ždánsko nedaleko zaniklého dvoru Arnoštčina a vede kolem Žarošic, dvora Janova a Násedlovic na návrší „Světlá“ u Karlina a tu z okresu vychází. Na okrese jest ji 14 *km*. Pochází již z 18. století. Ostatně i některé *polní cesty* jsou lépe udržovány na př. ona od Ježova k Újezdci (klášterská), z Újezdce do Březovic přes Osvětimany, z Josefinského dvora k Zavadiлке a Koryčanům. Těšanka (cesta na Ždánsku a vůbec mnohé panské, hlavně lesní cesty.

V posledních dvaceti letech vzmohly se i *dráhy*. Hejtmanstvím našim vede dráha Brněnsko-Vlárská, patřící dříve společnosti státních drah rak.-uherských, nyní však již postátněná, stavěná ve dvou dílech: r. 1884 vystavěna dráha do Bzence a r. 1887 do Brna. Stanice této dráhy u nás jsou Vracov, Vlokoš, Kyjov, Bohuslavice a Haluzice. Ve Vlokoši připojuje se k ní vlečná dráha do cukrovaru kelčanského a v Kyjově vlečná dráha do sklenných hutí.

C. k. státní dráha (zal. r. 1900) vede z Kyjova stanicí svatobořickou k Dubňanům a Hodoninu. Nová dráha ždánsko-klobúcká má na okrese stanice Ždánice, Dražůvky, Želetice, Janov (Násedlovice—Uhřice), Dambořice a Bohumělice. Otevřena byla r. 1909.

Poštovní úřady, které pěšími posly nyní většinou každodenní dodávku listů zprostředkují do všech osad, jsou následující:

1. V Kyjově (poštovní úřad od nejstarších dob, státní od r. 1896) pro Kyjov, Něčice, Boršov, Bukovany, Sobáilky, Svatobořice, Mistřín, Skoronice, Vlokoš, Moravany, Kostelec a Čeložnice.
2. V Kelčanech (venkovský poštovní úřad od r. 1870) pro Kelčany, Žadovice, Hýsle a Moštěnici. Jízdní spojení s Kyjovem.
3. Ve Vracově (v. p. ú. od r. 1871).
4. V Miloticích (v. p. ú. od r. 1882) pro Milotice a Vacenovice.
5. V Osvětimanech (v. p. ú. od r. 1872) pro Osvětimany, Újezdec, Syrovín, Hostějov, Medlovice a Březovice.
6. V Žeravicích (v. p. ú. od r. 1871) pro Žeravice, Ježov, Skalku a Labuť.

*) Silnice naše šterkují se z lomů v Bukovanech, Syrovíně, Lěskovci, Moravanech, Moštěnicích, na Lysé hoře, u Osvětiman, Jestřabic, Čeložnic. Věteřova, Bohuslavic a Dražůvek, a červeným kamenem od Medlovic; na Ždánsku i šterkem od Bohumělic.

7. V Bohuslavicích (v. p. ú. od r. 1901).
 8. V Koryčanech (v. p. ú. od r. 1852) pro Koryčany, Jestřabice, Blišce, Lískovec a Huť. Jízdní připojení do stanice Nemotic.
 9. Ve Stražovicích (v. p. ú. od r. 1892) pro Stražovice, Stavešice, Nenkovice, Želetice, Dražůvky a Věteřov.
 10. Ve Ždánicích (v. p. ú. od r. 1850) pro Ždánice, Lovčice, Nechvalín a Ostrovánky. Jízdní připojení do Kyjova.
 11. V Archlebově (v. p. ú. od r. 1899).
 12. V Žarošicích (v. p. ú. od r. 1886) pro Žarošice, Násedlovice, Uhřice, Silničnou a Zdravou vodu.
 13. V Dambořicích (v. p. ú. od r. 1883). Jízdní připojení do Sokolnic. Stupava patří poštou do Buchlovic, Šardice a Karlín do Čejče.
- Telegrafní úřady* mají Kyjov, Kelčany, Koryčany a Ždánice. Možno však použití i telegrafu na stanicích železničních.
- Telefon státní* má stanici v Kyjově, kteráž spojena jest přes Benec do Hodonína a odtud na vše strany. Spojení soukromé s telefonem tímto mají jednotlivci v Kyjově a továrny ve Ždánicích, Kelčanech, Koryčanech a Svatobořicích.
- Telefonů soukromých užívají všechny dvory a továrny, jež s ústředními úředními takto ve snadném spojení jsou. Též něco málo soukromníků užívá v domácnosti telefonu.

16. Obecní úprava a úřady obecní. Poslanci.

Obyvatelstvo okres. hejtmanství kyjovského usazeno jest ve 52 osadách, z nichž jest jedno město, 8 městýsů čili městeček a 43 obcí venkovských čili dědin.

Obyvatelstvo každé osady volí si obecní výbor (zastupitelstvo) zpravidla po 3 letech a ten stará se o vyřizování obecních záležitostí. V osadách venkovských má výbor členů méně, v městech více, v Kyjově 30. Volba děje se většinou ústně ve 3 skupinách voličů čili v tak zvaných sborech, a sice dle množství daní. Do prvního a druhého sboru řadí se někdy i *čestní členové*, kteří pro zásluhy o obec neb národ touto poctou od obcí byli vyznamenáni, třeba by v obci samé nebydleli. Z obecního výboru volí se pak obecní rada a starosta. Rada skládá se na venkově obyčejně ze dvou až tří radních, v městě Kyjově ze starosty a 10 radních, v Koryčanech je 8 radních a radí se vždy napřed o všech záležitostech obce se týkajících a návrhy své dává pak v sezení celého výboru schvalovati. O záležitostech školské pečuje místní školní rada, na výboru úplně nezávislá, a o záležitostech kostelní t. zv. výbor kostelní čili konkurenční.

Vůči úřadům jiným zastupuje obec starosta nebo jeho zástupce, obyčejně první radní.

Poznamenati sluší, že židé v Kyjově mají svou vlastní obec židovskou se starostou a radními.

Zastupování obcí *na zemském sněmě* v Brně, který jedná o záležitostech celé země naší, o vydáních a příjmech zemských i o zemských zákonech, vykonávají *poslanci zemští*. Zastupování na *říšské radě* (sněmu) ve Vídni, kde projednávají se záležitosti celé říše, kde vydávají se zákony pro celou říši platící, kde povolují se výlohy na potřeby státní všech ministerstev, kde povoluje se konečně i odvod vojska, vykonávají *poslanci říšští*, zpravidla tak jako zemští na 6 let volení.

Do sněmu říšského volí se dle „všeobecného rovného hlasovacího práva *tajně*“ t. j. lístky, a sice města zvláště a venkov také zvláště. Na sněm zemský volí se dle všeobecného rovného hlasovacího práva také lístky, ale dle zájmů jednotlivých tříd: velkostatků, měst, osad venkovských a t. zv. třídy „všeobecné“, k níž patří všichni 24letí zachovalí mužové, kteří v té které obci alespoň po 6 měsíců bydlí i ti, kteří snad již v ostatních třídách volili.

Do obou sněmoven, zemské i říšské, volí se u nás na Moravě dle národnosti, t. j. každá národnost své poslance zvláště.

Do *sněmu zemského* volí město Kyjov poslance se Strážnicí, Bzencem, Veselím, Předměstím Veselí, Uh. Ostrohem a jeho Předměstím. Venkovské obce soudního okresu kyjovského volí si *samy* jednoho poslance, obce na Ždánsku volí s venkovem bučovským také jednoho. Ve všeobecné kurii volí si soudní okresy kyjovský, ždánský, uh. ostrožský a strážnický jednoho poslance.

Na *říšskou radu* volí město Kyjov svého poslance se Strážnicí, Hodonínem, Uh. Hradištěm, Starým Městem, Bzencem, Veselím a Předměstím Veselí, Ostrohem a Předměstím Ostrohu, Břeclavou, Podivínem, Uh. Brodem a Luhačovicemi. Venkovské osady našeho hejtmanství volí si poslance svého se soudním okresem hodoňským.

17. Úřady.

a) *Obecním úřadem* jest obecní představenstvo: starosta a jeho náměstek, I. radní. Sekretář obecní, který písemnosti vede, bývá zpravidla jen ve městech a městečkách. Na venku často pořizuje písemnosti některý učitel. Ostatně bývají v obcích: strážníci (policajti), ponocní a polní hlídači (hotaři). Ve vinných krajích bývají i „vincúři“ při vinohradech. Vyšším dozorcím úřadem, bdícím nad majetkem obecním, jest *zemský výbor* v Brně, mající v čele zemského hejtmana.

b) Hlavním *státním úřadem* okresním jest u nás *okresní hejtmanství* v Kyjově, jehož obor působnosti již na počátku byl vyznačen. V čele má okresního hejtmana, jemuž k ruce jsou komisař, koncipista, sekretář, ve věcech školních inspektor okresní, jinak

ještě okresní lékař (pro zdravotnictví), zvěrolékař (pro dobytčí zdravotnictví) a vojenský asistent (pro vojenské záležitosti). Záležitosti stavební, přehlížení parních kotlů a pod. věci má na starosti okresní inženýr, pro několik hejtmanství společný; hornické věci pod dozorem má báňský (horní) inspektor v Brně, kdež jest i vrchní dozorce nad lesy, nad průmyslovými podniky atd. C. k. okresní hejtmanství podřízeno jest brněnskému c. k. místodržitelství.

Poznamenáno budiž, že u c. k. okres. hejtmanství uložena jest *vodní kniha*, v níž zapsány jsou poměry, týkající se všech vodních práv v okrese, veřejnosti méně známá.

c) C. k. *evidenční geometr* č. zeměměřič v Kyjově provádí měření pozemků a stavebních částic (parcel) za účelem řádného vyměření daní pozemkových. Ždánsko patří c. k. evidenčnímu geometru v Bučovicích.

d) Daně přímé vyměřuje c. k. *berní inspektorát* v Kyjově. (Poplatky různé vyměřuje c. k. okresní finanční ředitelství v Uh. Hradišti) Daně a poplatky vybírají a platy státní a zemské úřednictvu i učitelstvu vyplácejí c. k. *berní úřady* v Kyjově a ve Ždánicích. Úřady ty řídí c. k. berní inspektor (sekretář finanční) a berní správce; k ruce jsou mu berní a adjunktové.

e) C. k. *okres. finanční stráž* má u nás dozor nad různými výrobky, hlavně cukrovarů, lihovarů a pivovarů, aby množství jejich odpovídalo poplatkům zapraveným u berního úřadu. V čele úřadu jest c. k. vrchní komisař finanční stráže.

f) C. k. *cejchovní úřad* zjišťuje řádnost měř a váh a na sudy správný obsah jejich vpaluje. Úřad tento spravuje t. zv. c. k. *cejchmistr*.

g) C. k. *četnický úřad* s okresním velitelstvím bdí nad bezpečností veřejnou a má podřízená velitelství stanovištní v Koryčanech, Osvětimanech, Vracově, Kelčanech, Žarošicích, Ždánicích, Dambořicích a Šardicích. V čele jeho jest c. k. okres. četnický velitel.

h) C. k. *okres. soudy* v Kyjově a ve Ždánicích mají na starosti souzení a záležitosti pozůstalostní a sirotčí, dále knihy pozemkové (gruntovní), ověřování listin (legalisování), činění soupisů (inventur) a provádění dobrovolných dražeb. Některé z těchto prací přidělují c. k. okres. soudy i notářům. V čele okres. soudu jest správce (často rada zemského soudu) a jemu po boku c. k. okres. soudce, soudcové, funkcionář státního nadvládnictví, listovní (gruntovní) a oficiálové. U každého soudu jest i věznice se zvláštním správcem. Odvolání od soudu okresního děje se u nás ke krajskému soudu v Uh. Hradišti.

i) C. k. *notářství* v Kyjově a ve Ždánicích provádějí notářské spisy: především smlouvy svaatební a mezi manžely, kupy, prodeje a vše to, co soud okresní jim přiděluje: pozůstalosti, soupisy, dražby, legalisace atd.

j) *Advokáti* poskytují lidem právní pomoc a radu při sporech soudních a trestních záležitostech. Upravují též právní listiny. V Kyjově jsou tři čeští a dva němečtí, ve Ždánicích jeden český advokát.

k) *Obvodní lékaři* mají dozor nad zdravotním stavem svého obvodu a jsou u nás v Kyjově, Koryčanech, Miloticích, Žeravicích, Ždánicích, Žarošicích a Dambořicích. Vracov má svého obvodního lékaře v Bzenci, Šardice a Karlín v Čejči. Kyjov má i svého vlastního městského lékaře. Též mnohé průmyslové závody mají zvláštní lékaře pro nemocenské pokladny.

l) *Lékárny* jsou v Kyjově a v Koryčanech. Někteří obvodní lékaři mají povoleny i své soukromé lékárny.

Veřejných nemocnic na okrese našem není. Lidé choří posílají se do nemocnic brněnských. Pouze nemocenská pokladna v Kyjově má soukromou malou nemocnici o několika postelích v městské budově.

O zaopatření churavého dělnictva lékařem, léky a podporami pečují *nemocenské pokladny* průmyslových závodů. Horníci mají své „bratrské pokladny spojené“ se sídlem v Dubňanech.

m) *Zájmy živností řemeslných, mistrů i dělníků* obstarávají různá *společenstva živnostnická*: stavební, potravní, oděvní, dřevo a kov zpracující, kovářů a podkovářů a *obchodní gremium* obchodníků se sídlem v Kyjově a ve Ždánicích. Ta přispívají i na pokračovací školy živnostenské (průmyslové), dosud většinou večerní, a sice v Kyjově, Ždánicích a Koryčanech.

n) O udržování silnic pečuje *silniční výbor*, jeden na Kyjovsku a druhý na Ždánsku, volený dle zájmů. Jemu podléhá cestmistr i cestáři (pohrabáči).

o) Úvěr peněžní poskytují a vklady na úrok přijímají: *městská spořitelna* v Kyjově, četné *záložny* rolnické a občanské a *fondy kontribučenské**). S menšími obnosy pracují záložny Raiffeisenovy, rovněž hojně.

Každá záložna má svůj výbor, svou dozorcí radu, svého pokladníka a zpravidla i účetního. Čas občas dává se prohlédnouti i Ústředním Svazem.

p) Školství v okrese obstarává *c. k. okresní školní rada*, jejíž předsedou jest *c. k. okresní hejtman* a přísedícími členové volení jednak státem, jednak zemským výborem, jednak učitelstvem. Také jednotlivá vyznání mají v nich své zástupce anebo alespoň spolu ráde. Dozorčí osobou nad školami jest *c. k. okres. školdozorce*. *C. k. okres škol. rada* podřízena jest zemské školní radě v Brně. V jednotlivých obcích pečuje o školy, jak uvedeno, místní školní rada.

*) *Fondy kontribučenské* povstaly r 1868 přeměněním bývalých sýpek kontribučenských, zřizovaných ve stol. 18. pro případ nouze za tím účelem, aby se mohla platiti z jejich zásob obilních kontribuce (daň).

r) O zachování památek starožitných, dějepisných i uměleckých, mají péči *c. k. konservátoři ústřední komise ve Vídni*, jimž má se prostřednictvím *c. k. okres. hejtmanství* dávat zpráva o zamýšlených opravách důležitých starých budov (kostelů, zámků a pod.) a dále o každém nálezů starožitnickém i peněz starých, pohřebišť předvěkých a uměleckých děl k vůli zjištění věcí těch, aniž by věci ty nálezcům nebo majitelům jich byly tím odňaty.

POPIS OKRESNÍHO HEJTMANSTVÍ KYJOVSKÉHO

ČÁST DRUHÁ (místopišná)

Pro školy okresu sepsali

JOSEF KLVAŇA, c. k. ředitel gymnasia,

a

FR. FINTAJSL, c. k. skut. gymn. učitel.

V KYJOVĚ 1910

NÁKLADEM KNIHKUPCE KARLA ANTOŠE
TISKEM FRANT. OBZINY VE VYSKOVĚ

B. MÍSTOPIS.

Tu jsou v abecedním pořádku uvedeny jednotlivé obce soudního okresu kyjovského a potom ždánského. U každé osady jest kromě popisu podán také stručný nástin jejích dějin.

Na vysvětlenou je třeba těchto poznámek:

1. Vzdálenosti osad od Kyjova jsou měřeny od náměstí kyjovského přímo do přibližného středu příslušné osady.
2. Počet obyvatelů a domů udán všude podle výsledků sčítání lidu r. 1900*.
3. Počet domácích zvířat přejat z úředních výkazů za r. 1909.

* Ojedinelých údajů novějších, třeba správných, nebylo možno dbáti, poněvadž by se údaji různého stáří porušil vzájemný poměr velikostí obcí.

I. Kyjovský soudní okres.

1. BLIŠICE (ves) rozkládají se na návrší severně od Koryčan a od okresního města jsou vzdáleny téměř 13 km směrem severo-severovýchodním. Žije tam v 96 domech 529 obyvatelů; všichni jsou Čechové a katolíci, mluví po slovácku a nosí kroj poloměstský. Kostel, faru, školu, poštovní úřad, obvodního lékaře, četnictvo i kontribučenský fond mají v Koryčanech, nejbližší nádraží v Nemoticích a Brankovicích. Severně od vesnice jest panský dvorec, mnohem výše položený a z daleka viditelný. Lid zaměstnává se většinou zemědělstvím a chovem dobytka — v osadě jest asi 28 koní, 103 kusy skotu, 50 vepřů a 75 koz, — ale mnozí pracují také v koryčanských průmyslových závodech. Blišicko má výměru 331 ha, z čehož plodná půda zaujímá 320 ha (301 ha polí, 7·24 ha luk, 6·79 ha zahrad a 5·50 ha pastvin); 78·65 ha z celé plochy patří velkostatku koryčanskému. Půda jest prostředně úrodná, ale pro chladnou polohu vínu nesvědčí; proto vinice blišické zanikly.

Podle vesnice této psal se kolem roku 1322 břeclavský sudí Mikuláš z Blišic. V polovici 15. stol. patřila osada Zichovi Kuželu ze Žeravic, r. 1466 připadla pánům ze Zástřizl a od nich přešel ji r. 1530 Vilím z Víckova, pán Cimburku a Koryčan. Od té doby sdílely Blišice osudy s ostatním panstvím koryčanským. (Viz Koryčany!) — Ve 14. stol. byly tam dva svobodné dvory a tvrz, jež potom do r. 1447 zpustla. R. 1686 obnoveny blišické viničné hory („Horka“ a „Vysoká“), ale vinohrady později zašly.

2. BOHUSLAVICE (ves) leží po březích Stupavy asi 4 $\frac{1}{2}$ km na sever od Kyjova a mají ve 273 domech 1378 obyvatelů. Části osady jsou Stará hora, Včelínky, Chrátka, Za kostelem a Na kopci. Jest tu kostel sv. Filipa a Jakuba, fara, čtyřtřídní škola, nádraží, pošta, myslivna a 2 mlýny; telegraf, četnictvo a obvodního lékaře mají v Kyjově. Mimo osadu jsou 2 vodní mlýny, 2 kamenné lomy a dvě cihelny. Z památností zasluhuje zmínky stará socha Panny Marie na návsi. Obyvatelé mluví nářečím slováckým, nosí kroj poloměstský a živí se většinou rolnictvím a chovem dobytka; kromě toho jest tam mnoho sklářů a košíkářů. Půdy prostředně úrodné patří k osadě 1597 ha (polí 743, luk 21, zahrad 12, vinic 32, pastvin 62, lesů 727 ha). Mimo to jest 51 ha půdy neplodné, takže celý katastr zabírá 1648 ha plochy. Velkostatek má z toho 615 ha. Z dobytka chovají se v osadě 53 koně, 352 kusy skotu, 480 vepřů a 95 koz.

Bohuslavice připomínají se po prvé r. 1280. R. 1356 patřily k Bučovicím, ale již roku 1371 prodány markraběti Janovi, jehož nástupce Jošt je daroval r. 1408 Voku z Holštejna. Ten prodal je

r. 1446 Jindřichu Chlumovi na Dražejovicích. R. 1511 spojil je Tas z Ojnic zase s Bučovicemi, načež r. 1531 přešly v majetek zeť jeho Václava z Boskovic. Když pak r. 1597 páni z Boskovic po meči vymřeli a Kateřina, dcera posledního z nich, provdala se za knížete Maxe z Liechtensteinu, stali se pány Bohuslavci Liechtensteinové. Fara bohoslavská připomíná se již r. 1408.

3. BORŠOV (ves), vzdálený od Kyjova asi 20 minut cesty ($1\frac{3}{4}$ km) na sever, má 143 domy a 710 českých a katolických obyvatelů. Nářečí jejích je slovácké, kroj severokyjovský. Částem osady říká se Dědina, Brněnská ulice, U mlýna, Kozí řádek a Klebetov. Boršov má vlastní dvojtřídní školu a hřbitov, ale fara a všechny ostatní úřady i nádraží jsou v Kyjově. Většina obyvatelstva zabývá se polním hospodářstvím a zpeněžuje dobře své výrobky na trzích kyjovských; lid dělný (zedníci, horníci a skláři) dochází obživy v Kyjově. Boršovsko zabírá plochu 324 ha; z toho jest 286 ha polí, 4·84 ha luk, 5·28 ha zahrad, 5·28 ha vinic a 2·03 ha pastvin. Půda jest úrodná a svědčí dobře všem polním plodinám, ovocnému stromoví i vínu. Zdárný jest tu chov dobytka (30 koní, 200 kusů hovězího dobytka, 225 vepřů a 30 koz). Mlýn boršovský (nyní vodní i parní) připomíná se již roku 1371.

Podle Boršova psal se kolem r. 1353 jakýsi Benedikt. R. 1379 dal Václav z Kravař Strážnický zapsati Boršov Tasu z Boskovic, načež připadl Janu z Bilovic, který jej prodal r. 1385 markraběti Joštovi. Jošt však dal vesnici ihned brněnským Augustiniánům za mlýn na Svratce u Brna. V 16. stol. připadl Boršov k Bučovicím, ale později patřil zase Augustiniánům (klášteru sv. Tomáše), kteří drželi také Šardice. Proto má nyní osada podíl na kontribučenském fondu šardickém.

4. BŘESOVICE* (ves) rozkládají se malebně na úpatí hor Hřibčích asi $8\frac{1}{2}$ km na severovýchod od Kyjova. Skládají se z několika skupin se zvláštními názvy (Dědina, Palata, Vývoz, Kobylí doly, Příhon, Dráhy, Štěblové, Podhoří, Sady, Obec a Paseky). Mají 195 čísel s 876 českými obyvateli náboženství mimo 4 židy vesměs katolického. Mluví se tam slovácky, kroj jest severokyjovský. Lid jest většinou rolnický a pěstuje kromě polních plodin i ovocné stromoví, hlavně třešně a švestky; chudí vážou metly a pletou okřiny (slaměny). Z domácích zvířat chová se v osadě 248 kusů skotu, 31 kůň, 75 vepřů a 52 kozy. Území břešovické zabírá plochu 653 ha, z nichž jest poplatné půdy 630 ha (polí 351 ha, luk 17 ha, zahrad 9·78 ha, vinic 3·40 ha, pastvin 23 ha a lesů 226 ha). Velkostatku král. města Kyjova patří z toho 231 ha téměř samých lesů. V Břesovicích jest trojtřídní škola a revírna; fara, pošta a četnictvo

* Původně Vřesovice. Jméno to je utvořeno od osobního jména Vřes, nikoli od jména rostliny vřesu. Tvar Březovice je nesprávný.

je v Osvětimanech, obvodní lékař v Žeravicích. Kontribučenský fond břešovský jest v Kyjově.

Břešovice daroval r. 1358 markrabě Jan brněnským Augustiniánům a ti je zastavili r. 1543 Jiřímu Puzmanu z Perstorfu. Brzy na to připadly císaři Ferdinandu I., jenž je dal r. 1550 na starost Přemkovi z Víckova a r. 1564 městu Kyjovu; r. 1577 pak prodány Kyjovu. Ve stol. 14. byl tu svobodný dvůr, po němž nazýval se rytířský jeden rod ještě v 15. stol. R. 1808 vyhořelo téměř půl dědiny. O „lovčím právu“ buchlovském čti u Žeravic!

5. BUKOVANY jsou rozloženy asi 4 km na severozápad od Kyjova na návrší, s něhož jest pěkný rozhled po kraji. Ves dělí se v Dědinu, Dolní konec, Vrchní konec a Vývoz a má celkem 150 domů. Přebývá tam 699 vesměs českých a katolických obyvatelů, kteří mluví nářečím slováckým, chodí v kroji severokyjovským (podhoráckém) a obírají se z větší části polním hospodářstvím a chovem dobytka, z části nádenickou a řemeslnou prací v kyjovských průmyslových závodech, jmenovitě ve sklárně. O vzdělání mládeže pečuje domácí trojtřídní škola. Osada má zvonici a vlastní hřbitov, ale jest přifařena do Kyjova, kdež jsou i všechny ostatní úřady a kontribučenský fond. Nejbližší nádraží jsou v Bohuslavicích a v Kyjově. Pro citelný nedostatek vody zřídila obec r. 1886 vododov, který však v parných letech nedostačuje. Půda k osadě náležející má výměru 356 ha (303 ha polí, 19 ha vinohradů, 8·44 ha pastvín, 5·93 ha zahrad a 3·50 ha luk; zbytek jest plocha neplodná). Území jest málo chráněno proti severním větrům. Při silnici k Ostrovánkům jsou lomy na stavební kámen a silniční štěr. Z větších domácích zvířat chová se v obci 21 koní, 181 kusů skotu, 117 vepřů a 95 koz.

Bukovany jsou stará osada. Již r. 1174 byly Soběslavem II. darovány klášteřu Hradisku u Olomouce a měly potom osudy společně s Kyjovem, jenž od r. 1126 patřil rovněž Hradisku. (Viz Kyjov!) Když pak Kyjov r. 1548 se stal městem královským, Bukovany mu připadly a robotovaly mu až do r. 1848. --- Asi před 100 lety byl v Bukovanech panský lihovar.

6. ČELOŽNICE, ves ležící na úpatí Hříběcích hor asi 5 km severo-severovýchodně od Kyjova, mají 115 domů a 510 obyvatelů národnosti české, náboženství katolického. Jedna část osady slove Zbluček. Půdy patří k obci 642 ha, z kterých jsou věnovány 404 ha lesům, 171 ha polím, 44 ha pastvinám, 8·24 ha zahradám, 6·63 ha vinicím a 0·68 ha lukám; jest tedy plodné půdy úhrnem 635 ha. Velkostatek zabírá 405·31 ha skoro samých lesů. Půda není příliš úrodná, ale plodí obilí, ovoce, víno i cukrovku, poněvadž území jest horami chráněno proti severním větrům. Na úpatí kopce, na němž prostírá se obecní pastvisko, vyvěrá sirkový pramen a v půvabné lesní kotlince „U kolomaznice“ pramení se potůček, jenž pak poblíž Hýsel vlévá se do Mošišenky. V obvodu obce jest cihelna

a lom na kámen. V osadě jest trojřídnní škola, zvonice a panská myslivna; kostel s farou je v Kostelci, pošta, obvodní lékař, kontribučenský fond milotský a četnictvo v Kyjově, nejbližší nádraží v Kyjově a v Bohuslavicích. Na kopci v lese jsou zbytky panského loveckého domku. (Obyvatelé čeložničtí mluví slovácky, odívají se v kroj severokyjovský čili podhorácký a jsou po většině rolníci; z dobytka chovají celkem asi 20 koní, 134 kusy hovězího, 78 vepřového dobytka a 7 koz.

Čeložnice patřily r. 1131 k olomouckému biskupskému statku v Šitbořicích (v okrese hustopečském). Před r. 1496 náležela ves Jiřímu z Ojnic a po jeho smrti (r. 1496) připadla králi Vladislavovi. Ten však ji hned daroval Jakubovi ze Šarov, od něhož již r. 1499 nabyl ji Filip ze Zástřizl. R. 1550 patřila už k Miloticím, s nimiž nadále měla stejné osudy. (Viz Milotice!) R. 1586 byly Čeložnice úplně pusté, ale opět se vzmohly.

7. HOSTĚJOV, nejmenší osada okresu, jest vzdálen od Kyjova více než 10 km směrem východo-severovýchodním. Ves má pouze 21 dům s 98 obyvateli nářečí slováckého, kroje osvětimanského (hradišského), a patří do poštovního obvodu i do farnosti osvětimanské. Mládež chodí do školy syrovínské. Kontrib. fond je ve Vracově, obvodní lékař v Žeravicích. Obyvatelstvo žije z výtěžku půdy, které patří k osadě 94 ha (75 ha polí 4·09 ha zahrad, 4·55 ha vinic, 6·88 ha pastvin; ostatek je půda neplodná), a z chovu dobytka (4 koně, 72 kusy hovězího dobytka, 34 vepřového a 9 koz). Půda není příliš úrodná, ale přes to daří se v ní výborný ječmen. Také včelařství se čile pěstuje.

Hostějov patřil od dávných dob k panství bzeneckému i se Sýrovínem a Vracovem. (Viz Vracov!) Stará pověst, vzniklá z názvu osady, vypravuje, že v Hostějově založili kněží kláštera sv. Klimenta útulek pro poutníky, ubírající se na Velehrad a do Pomoraví.

8. HÝSLY* rozkládají se na levém břehu potoka Moštěňky asi 4·5 km na východo-severovýchod od Kyjova. Patří k nim také dvůr *Dolní Moštěnice s Novým čili Josefiným dvorem*. Oba dvory leží severně od Hýsel, první ve vzdálenosti asi 1 km, druhý 3·5 km. Hýsly samy mají 91 dům a 453 obyvatele, Moštěnice 4 domy — mezi nimi zámček s bývalým parkem — a 98 obyvatelů, Josefín dvůr s hájovnou 1 dům a 9 obyvatelů. Celá obec má tedy dohromady 96 domů s 560 obyvateli velikou většinou českými a katolíky; jest mezi nimi pouze 7 evangelíků a 4 židé, 10 Němců a 5 příslušníků jiných národností. Hýsly jsou přifařeny do Kostelce, kdežto Moštěnice s Novým dvorem do Ježova; ale dvojtřídní škola hýslská jest určena pro mládež všech tří částí obce. Pošta jest v Kelčanech, obvodní lékař a četnictvo v Kyjově, nádraží v Kyjově

* Tento tvar je správný. Lid říká Hýsle nebo Hýsla.

nebo ve Vlokoši a kontribučenský fond v Ježově. Na západním konci Hýsel při Moštěnce jest vodní mlýn. Pozemků náleží k obci 820 *ha*, z čehož sám velkostatek (t. j. Dolní Moštěnice s Josefiným dvorem) má 549 05 *ha*. Plodná půda zaujímá úhrnem asi 796 *ha* (589 *ha* polí, 167 *ha* lesů — všechny patří velkostatku — 12 *ha* luk, 10 *ha* vinic, 9 72 *ha* pastvin, 7 69 *ha* zahrad). Půda jest prostředně úrodná a pěstuje se v ní hlavně obilí a cukrovka. — Obyvatelstvo vsi zaměstnává se většinou polním hospodářstvím a chovem dobytka (asi 20 koní, 130 kusů skotu, 70 vepřového dobytka a 28 koz); chudší provozují řemeslo, jmenovitě zednické a tesařské, nebo pracují na panském. Selský lid chodí v kroji severokyjovském (podhorráckém) a mluví nářečím slováckým.

Hýsly patřily r. 1353 Hedvice z Moravan a r. 1358 psal se podle nich jakýsi Olbram z Hýsel, jemuž náležela polovička osady. R. 1376 koupil je Tas z Boskovic, r. 1391 Bedřich z Crhova, načež ve stol. 15. byly majetkem Racka z Cetechovic a potom Zbyňka z Moravan. Kolem r. 1554 přislušely k panství milostskému, ale již r. 1570 k Moštěnici, u níž od té doby zůstávaly.

Na místech nynějšího dvora *Dolní Moštěnice* stávala stejnojmenná ves, která však byla r. 1618 zpustošena. Všechny role její byly vrchností připojeny k poplužnímu dvoru a do r. 1670 zbudován tam byl pouze zámek s hospodářskými staveními panskými jakožto středisko statku, k němuž patřily vesnice Hýsly, Ježov a Labuť. Ve vsi Dolní Moštěnici bývaly ve 14. a 15. stol., kdy náležely k ní také polnosti pusté dědiny Jenišovic, čtyři dvory. R. 1353 prodal Lutold z Moštěnice dvůr a tři dvorce Janu Blišickému. Potom se vystřídali v držení vsi — často o ni se dělice — četní majetníci (páni z Kravař, z Moravan, z Moštěnice, z Vlašimě, z Kunštátu, Podstatští z Prusinovic, Morkovští ze Zástřízl, ze Žerotina, Forgáčové). Na to v l. 1684—1763 drželi moštěnský statek svobodní páni Petřvaldští z Petřvaldu, majitelé Buchlova. po vymření jejich (r. 1763) Jan Josef hrabě z Künburka a od r. 1784 rod rytířů z Löwenfeldu. Nyní patří velkostatek Amalii hraběnky Reichenbachové-Lessonické. Po r. 1633 býval u Moštěnice pivovar. — V Josefině dvoře bývalo před 100 lety mnoho ovec, pro jejichž chov byl dvůr vlastně založen. Hýsly i Moštěnice bývaly podřízeny „lovčímu právu“ buchlovskému. Viz Žeravice.

9. JESTŘABICE, ves vzdálená asi 9 *km* na sever od Kyjova, mají 123 domy, v nichž přebývají 602 katoličtí obyvatelé (Čechů 596, Němců 6). Osada má tyto části: Náves, Horní konec, Dolní konec, Chaloupky a Balaberk. Blízké vrchy Velká Ostrá, Malá Ostrá, Kamenný stůl, Lenivá hora a Hrádek činí polohu osady, v údolí ležící, půvabnou. Usedlíci tamější nosí kroj polopanský, mluví slovácky a čerpají výživu většinou z rolnictví; menší díl jich chodí do Koryčan za prací nádenickou a průmyslnou. Pozemků patří k Jestřabicím celkem 832 *ha* (462 *ha* polí, 12 luk, 7 40 zahrad, 0 36 vinic, 18 pastvin, 315 lesů; zbytek je půda neplodná). Velko-

statek koryčanský má z toho 522,5 *ha*. Poloha území je celkem málo chráněná a půda místy chudá. V osadě chová se asi 24 koní, 309 kusů hovězího dobytka, 180 vepřů a 29 koz. — Jest tam farní kostel, zasvěcený sv. Anně, dvojtřídní škola, chudobinec, myslivna a panský dvůr; pošta, kontribučenský fond a obvodní lékař jsou v Koryčanech, nádraží v blízkých Haluzicích.

Jestřabice byly za starých časů zvláštním statkem a patřily r. 1344 Jaroslavu z Jestřabic a kolem r. 1388 Vavřinu z Jestřabic. R. 1464 přišly do rodu Jindřicha z Bystřic a Mouchnic a r. 1515 byl majetníkem jejich Jan Kropáč z Nevědomí. Rod Kropáčů prodal je r. 1550 Janu z Čertorej a jeho syn Albrecht r. 1577 Janu Božkovi z Malejova, jenž r. 1580 je poručil Majdaleně, rodilé Kobylce z Kobylího. R. 1588 je koupila Anna Banffyová, majitelka Koryčan. Od té doby zůstávaly Jestřabice při Koryčanech. (Viz Koryčany!) Kostel jestřabský, zbudovaný r. 1753, byl do nedávna filiální a patřil do farnosti koryčanské, ačkoli v Jestřabicích samých byla samostatná fara již r. 1363 a ještě r. 1733.

10. JEŽOV (ves) jest pěkně položen při potoce Hruškovském asi 6½ *km* na východo-severovýchod od Kyjova. Má vlastní kostel sv. Jakuba Většího, stojící na strmém pahorku mimo osadu, faru, trojtřídní školu, do níž chodí mládež i ze Skalky, malý dvorek poblíž kostela (snad bývalý ovčín), cihelnu, lom na kámen a dva mlýny, z nichž dolní jest o samotě na severovýchod od osady. Obvodní lékař a pošta jsou v Žeravicích. Části vesnice jsou Dědina, Malá strana, Konec, Zahrádky, Pod kostelem, Pode dvorkem a návrší Hříbě, na němž stojí kostel. Obyvatelé — počtem 842 — jsou vesměs katolíci, mluví slovácky, nosí kroj severokyjovský a obývají 197 domů. Většinou jsou rolníci, ale i zedníků se najde mezi nimi dosti. Území ježovské má rozlohu 591 *ha*, z nichž poplatná půda zabírá 566 *ha* (pole 494 *ha*, zahrady 12 *ha*, vinice 13 *ha* a pastviny 47 *ha*); půda však není příliš výnosná. Pozemky panské (úhrnem 42,36 *ha*) patří velkostatku bzeneckému. Z dobytka jest tu 50 koní, 243 kusy skotu, 26 vepřů a 80 koz.

R. 1373 jmenuje se jakýsi Vojtěch z Ježova. R. 1412 přešel Ježov ve vlastnictví Vítoslava z Voděrad a r. 1430 prodán byl Artlebu ze Zástřizl. Někdy po r. 1490 Protivec a Proček ze Zástřizl spojili Ježov s Miloticemi, u nichž byl ještě r. 1554. Ale r. 1570 patřil již k Moštěnici. Podléhal „lovčímu právu“ buchlovskému. (Viz Žeravice!) Fara ježovská uvádí se již r. 1320. V 16. stol. měli faru tu Čeští bratři, jichž tam byl značný počet, ale r. 1630 změnila se opět v katolickou. Kostel byl obnoven a rozšířen r. 1681.

11. KELČANY (ves) jsou asi 3¼ *km* na východ od Kyjova, Mají 406 obyvatelů, z nichž podle náboženství jsou 393 katolíci, 8 evangelíků a 5 židů, podle národnosti 397 Čechů, mluvících nářečím slováckým, a 9 Němců; domy jsou 72. Osada skládá se z Dědiny a Baráků. Má jednotřídní školu, úřad poštovní i telegrafní a četnickou stanici; farní kostel jest v Kostelci, obvodní lékař a kontribučenský fond v Kyjově, nádraží ve Vlkohi. Na sever od

vsi při silnici jsou vinné sklepy (búdy). Z budov vyniká cukrovar akciové společnosti a dvůr města Kyjova. Za cukrovarem jsou doly na hnědé uhlí, umělá nádržka na vodu čerpanou z dolů a ovocný sad „Lipina“. Cukrovar jest spojen s nádražím vlkošským vlastní vlečnou drahou pro dovoz cukrovky a j. Obyvatelstvo kelčanské odívá se křojem severokyjovským (podhoráckým) a provozuje většinou polní hospodářství. Půda kelčanská má rozlohu 263 *ha*, z čehož 223 *ha* jsou věnovány polím, 236 *ha* zahradám, 983 *ha* vinicím a 12 *ha* pastvinám; ostatek jest plocha neplodná. Pozemky jsou poměrně velmi dobré; daří se na nich výborná cukrovka i dobré víno. Počet dobytka v obci chovaného: 23 koně, 141 kus skotu, 112 vepřů, 60 koz.

Kelčany patřily ve 14. stol. Janu z Boskovic a měly tvrz, svobodný dvůr a mlýny. V 15. stol. měnili se často jejich majetníci, r. 1557 pak nabyli jich Zikmund ze Zástřizl. Po potrestání stavů r. 1620 byly zabaveny a dány Prosperu z Paravičinů, jenž je r. 1635 prodal hraběti Magnisovi ze Strážnice. Osada měla na začátku 17. stol. 8 domů poddanských a 1 mlýn, ale ve válce třicetileté zpustla, jen mlýn zůstal obydlen. Pustinu koupilo r. 1666 za 2600 zl. město Kyjov, vystavělo tam poplužní dvůr, a aby mělo dostatek robotníků, usadilo si tam 10 lánků a 2 podsedníky. Tak byla ves obnovena a počet domů znenáhla se rozmnožil. Dvůr tamější patří Kyjovu podnes. R. 1859 otevřeny uhelné doly a při nich zřízena sklárna; když však r. 1861 sklárna vyhořela, zřízen r. 1862 místo ní cukrovar.

12. KORYČANY jsou městečko rozložené velmi malebně na severozápadním úpatí Hřibčích hor (asi 284 *m* nad hlad. m.) ve vzdálenosti téměř 11 *km* směrem severo-severovýchodním od Kyjova. Vedlejší části městečka jmenují se Lhotka, Suchý řádek, Petrželka, U kerchova, U rybníka, Cihelny a Pohoršov. Ke Koryčanům patří také několik obydlených samot, totiž lázničky *Zdravá voda** s hájovnou, myslivna na *Vršavě* (asi 500 *m* nad moř.) a mlýny při říčce Stupavě. Asi 4 *km* na východ od městečka uprostřed lesů jsou zříceniny památného hradu *Cimburka* (421 *m* nad m.). Celá obec dohromady má 445 domů, jež obývá 2589 lidí. Mezi obyvatelstvem velikou většinou českým a katolickým jest 151 Němec, 95 židů a 1 evandělík. Zaměstnáním obyvatelstva, které nosí křoj městský a mluví ponejvíce slovácky, jest jednak rolnictví, jednak práce v průmyslových závodech. — Asi uprostřed městečka stojí farní a poutnický chrám sv. Vavřince se starobylostí sochou Panny Marie a na jih od něho krásný zámek (z 18. stol.) s parkem a panským dvorem. Školství je v Koryčanech na náležitém stupni. Mají českou školu obecnou a měšťanskou pro chlapce, českou pětitřídní školu obecnou pro dívky, jednotřídní obecnou školu německou, mateřskou školku českou i německou, pokračovací školu

* Lid říká „Svatá studýnka“.

průmyslovou a besídku pro učně. Kromě toho jest v městečku židovská modlitebna, poštovní a telegrafní úřad, četnická stanice, oddělení finanční stráže, zemská stravovna, lékárna, dva lékaři, zvěrolékař, občanská záložna a kontribučenská záložna. Nejbližší nádraží jest v Nemoticích, kamž také poštovní vůz třikrát za den dojíždí. Koryčany jsou sice od r. 1908 spojeny železnici s Nemoticemi, ale na té se dosud neprovozuje ani osobní ani nákladní veřejná doprava. Z průmyslových podniků koryčanských uvésti dlužno továrnu bratří Thonetů na nábytek z ohýbaného dřeva, továrnu na zboží rákosové, výrobu sodovek, parní pilu, pivovar, lihovar a vodní mlýn. Trhy týdenní konají se v městečku každou středu, výroční čtyřikráte do roka: 1. v úterý po bílé neděli velikonoční, 2. v úterý po sv. Trojici, 3. v úterý po sv. Vavřinci, 4. v úterý po třetí neděli adventní. S obilím jezdí se obyčejně do Kyjova. — Koryčansko rozkládá se na ploše 1907 *ha*; plodné půdy jest z toho 1862 *ha* (1070 *ha* lesů, 641 *ha* polí, 65 *ha* pastvin, 48 *ha* luk a 38 *ha* zahrad). Velkostatku patří asi 1475 *ha*. Půda jest prostředně dobrá, ale pro pěstování vína není poloha její příhodná. — Z domácích zvířat užitkových jest v Koryčanech asi 110 koní, 321 kusů skotu, 254 vepří a 158 koz.

Koryčany jsou velmi stará osada, Od 14. stol. příslušely k Cimburku. Hrad Cimburk — až do r. 1720 obydlený, nyní však rychle se rozpadávající — byl založen kolem r. 1320 snad Bernardem z Cimburka, ale již vnukem jeho Ctiborem prodán i s městečkem markrabímu Joštovi. V dobách pozdějších dávala jej markrabata moravská často do zástavy různým pánům (na př. v l. 1456—1460 pověstnému loupežnému rytíři Jaroslavu z Lomnice) a pravděpodobně teprve po smrti krále Ludvíka (r. 1526) stali se řádnými majetníky Cimburka i Koryčan páni z Vickova. V l. 1611—1718 měl panství koryčanské, t. j. Koryčany, Jestřabice, Blišice a Leskovec, rod pánů Horeckých z Horky. R. 1718 koupila panství Marie Regina Bertoletti z Bartenfeldu a podržela je až do r. 1733, kdy koupili je zase Horečtí. Potom koncem roku 1742 stal se vlastníkem statku svobodný pán Karel Josef z Gillernu, po jeho smrti užívala statku doživotně vdova po něm (Marie Josefa rozená z Fallernu), načež r. 1762 přešel v držení jeho strýce Kristiána z Gillernu. Ten zemřel r. 1793 a statek zanechal své dceři Marii Josefě, provdané za Konstantina svobodného pána z Münch-Bellinghausenu. Ale již syn její Konstantin, který r. 1826 v panství se uvázal, prodal všechno r. 1846 svobodnému pánu z Rothschildů, jenž pak za nedlouhou postoupil Koryčany s příslušenstvím velkoprůmyslníku Ludvíku Wittgensteinovi. Asi r. 1873 přešel velkostatek do rukou Ferdinanda hraběte z Trauttmansdorffu, jehož syn Karel prodal jej asi před desíti lety Ludvíku Wittgensteinovi, synu Wittgensteina výše jmenovaného. — K panství koryčanskému patřivala i *skelná hut'* (poblíž vsi Stupavy, ale na Leskovsku), která majíc vlastní brusírnou, leštírnou, salajkárnu, stoupy i miliře vyráběla hlavně na začátku 19. století mnoho krásného broušeného zboží a vyvážela je daleko do ciziny. Výroba

skla byla tam zastavena 1. května 1907. — Nynější kostel koryčanský byl vystavěn r. 1716, když původní chrám lehl popelem. Socha Panny Marie, přinesená prý r. 1005 z Uher, těši se veliké úctě a každoročně 8. září koná se k ní veliká pouť. O faře děje se zmínka již r. 1350.

13. KOSTELEČ (ves) leží asi $2\frac{3}{4}$ km na severovýchod od Kyjova v pěkné úžlabině po obou stranách potoka Malšinky, která vytéká z bývalé šachty hnědouhelné severně od osady. Některé části osady mají zvláštní pojmenování (Vrbátky, Za humny, Moštěnská ulice. Moravanská ulice). Obyvatelé jsou vesměs Čechové a katolíci, mluví nářečím slováckým a nosí kroj severokyjovský; jest jich celkem 911 ve 185 domech. Osadě vévodí kostel sv. Václava s farou na pěkném návrší (250·2 m nad hl. m.); opodál při potoku jest trojtřídní škola. Z ostatních budov nejvýznamnější jest bývalý vrchnostenský zámček s parkem, panský dvůr a na severním konci dědiny mlýn na Malšince. Pošta i jiné úřady a obvodní lékař jsou v Kyjově; kontribučenský fond má Kostelec svůj vlastní. Obyvatelé jsou většinou rolníci; menší část jich vydělává si na živobytí v kyjovských dolech a ve sklárně. Kostelecko má rozlohu 512 ha, z nichž 488 ha zaujímá plodná půda (polí 448 ha, luk 6·20 ha, zahrad 11 ha, vinic 8·56 ha, pastvin 13 ha a lesů 1·02 ha). V tom je zahrnuto i 167 ha patřících velkostatku. Z dobytka chová se v osadě 20 koní, 252 kusy skotu, 173 vepřů a 123 kozy.

Kostelec je z nejstarších našich osad. Již r. 1131 patřil kostelu ve Svyatínově u Napajedel. Roku 1274 dostali Kostelec od biskupa Brunona bratři ze Želetic. Z četných pozdějších majitelů jmenování budtež Jan Skrbenský z Hřiště (v 16. stol.) a Amand Petřvaldský z Petřvaldu (od r. 1731). Kostelec býval podřízen známému „lovčímu právu“ buchlovskému (viz Žeravice). Nyní jest majitelem velkostatku kosteleckého baron Klein. Fara připomíná se poprvé r. 1407. Kostel má nynější podobu od roku 1729, kdy byl původní kostel obnoven a rozšířen.

14. KYJOV, královské město, středisko okresního hejtmanství kyjovského, rozkládá se téměř uprostřed okresu v nížinné a dosti jednotvárné poloze při řídce Kyjovce v nadmořské výši 190·5 m. Skládá se z obce křesťanské a samostatné obce židovské. K vlastnímu městu patří pouze náměstí a část Komenského třídy (bývalá Hrnčířská ulice) až po ulici Jurovského; ostatní ulice jsou předměstské. Křesťanská obec měla r. 1900 366 domů (57 městských, 309 předměstských) a 3974 obyvatele (v městě 979, v předměstí 2995). Z těch bylo podle náboženství 3568 katolíků, 3 evandělci a 403 židé, podle národnosti 3676 Čechů a 298 Němců. Židovská obec měla 60 domů s 316 obyvateli, z nichž bylo 217 židů a 99 katolíků, 227 Němců a 89 Čechů.

Střed města tvoří rozlehlé náměstí, z něhož vycházejí hlavní ulice: Komenského třída, nejúpravnější ulice kyjovská, jdoucí až k hlavnímu nádraží, Smetanova (dříve Svatoborská) ulice a Palackého třída (dříve Kostelní ulice). Z vedlejších ulic nejdůležitější jsou Nerudova (dříve Janov), Tyršova (dříve Suchý řádek), Čelakovského (dříve Bukovanská) a Kollárova (dříve Růžová). Na náměstí jest zajímavá stará radnice s věží 32 m vysokou a orlem zakončenou, pěkná socha Panny Marie (před radnicí) a farní kostel, který již slohem („kapucinským“) prozrazuje, že kdysi patřil ke klášteru kapucinskému. Z ostatních budov na náměstí, vesměs jednopatrových, pozoruhodnější jest pouze obecní dům (čís. 1. a 2.), v němž kromě obecního úřadu a městské spořitelny jsou umístěny některé státní úřady. — Za obecním domem proti ulici Jurovského jest špitál, t. j. úhledný chorobinec v barokním slohu, a v ulici Palackého zámeček, pěkná, ale sešlá renaissanční stavba, jež bývala před r. 1548 sídlem pánů kyjovských. V Komenského třídě vyniká dívčí měšťanská škola, občanská záložna, románská, ale nová kaple sv. Josefa Kalazanského (nyní gymnasijni), dvojpatrová budova bývalého kláštera piaristického, gymnasium a měšťanská škola chlapecká. Při severovýchodní straně města na vyvýšeném místě jest pěkná budova zimní hospodářské školy a poblíž ní na hřbitově kaplička sv. Josefa (z r. 1832) na místě zaniklého farního chrámu sv. Martina. V židovském městě nejzajímavější budova jest synagoga (z r. 1852). Rozsáhlé budovy mají také některé průmyslové závody, hlavně sklárna a mlyn „Dittlerův“. Čtyři brány městské dávno již zbořeny (poslední — Brněnská ke Svatobořicím — r. 1852). Na blízku gymnasia jest městský park, za ním pak letní lázně a tenisové hřiště. Na návrší (asi 250 m nad hl. m.) při vlkošské silnici 1·5 km od náměstí stojí památná kaplička sv. Rocha, v níž jest nejstarší obraz Kyjova, neumělou rukou malovaný.

Kyjov jest sídlem četných úřadů. Jest tu c. k. okresní hejtmanství s c. k. okresní školní radou, c. k. okresní soud, c. k. notářství, c. k. berní úřad, c. k. evidence katastru daně pozemkové, c. k. poštovní, telegrafní a telefonní úřad, c. k. okresní četnické velitelství, c. k. finanční stráž, c. k. cejchovní úřad, silniční výbor okresu kyjovského a z úřadů duchovenských farní úřad a rabinát (židovský matriční úřad).

O školství jest dostatečně postaráno. Kromě obecné a měšťanské školy pro chlapce a obecné i měšťanské školy pro dívky jest v Kyjově c. k. české vyšší reálné gymnasium, zemská zimní škola hospodářsko-vinařská, pokračovací škola průmyslová pro chlapce a jiná pro dívky, česká mateřská školka a čtyřtřídní obecná škola německá. Z jiných osvětových prostředků lze uvést veřejnou čítárnu a učednickou besídku.

Zdraví lidu má na starosti 5 místních lékařů a lékárna. Právní pomoci ve sporech soudních poskytuje obecnstvu 5 advokátů. Léčení dobytka obstarávají dva zvěrolékaři (okresní a soukromý). Peněžní obchody zprostředkuje občanská záložna, městská spořitelna

a živnostenská záložna. Pro pohodlí cizinců jest v městě několik hotelů a pro cestující řemeslnické pomocníky zřízena zemská stravnovna. Nádraží jest tu dvoje: jedním (starým) prochází c. k. státní dráha brněnsko-vlářská, z druhého (nového) vychází místní dráha kyjovsko-muťnická. Veliká jest řada spolků, založených jednak pro úkoly všeobecně prospěšné nebo pro zábavu, jednak pro hájení nejrůznějších zájmů společenských.

Území obce kyjovské zaujímá plochu 858 *ha*; z toho jsou věnovány 744 *ha* polím, 18 *ha* vinicím, 18 *ha* zahradám, 13 *ha* lukám, 8-28 *ha* pastvinám a zbytek je půda neplodná. Velkostatek města Kyjova má z toho 94-60 *ha*. Pozemky kyjovské patří mezi nejlepší na okrese. Pro povznesení vinařství — v poslední době značně pokleslého — byl zřízen nákladem státu a země vzorný vinohrad na obecním pozemku za hřbitovem.

Obyvatelstvo žije se rolnictvím, řemeslem a obchodem. Rolníci pěstují na polích nejvíce obilí a cukrovky a hledí si také chovu dobytka. Jeť v Kyjově asi 96 koní, 388 kusů skotu, 3 ovce, 119 koz a 312 vepřů. Řemesla všechna jsou mnohonásobně zastoupena a věci týkající se živností řemeslných pořádají živnostenská sdružení. Četné obchody zásobují obyvatelstvo všemi potřebami. Nemalý význam pro obchod mají také hlučné týdenní trhy (v úterý, v pátek a na potraviny i v neděli) a výroční trhy pětkrát do roka konané (1. v úterý po hromnicích, 2. v úterý po květné neděli, 3. v úterý před sv. Janem Křtitelem, 4. v úterý po Andělech strážných, 5. v úterý po první neděli adventní). Před každým výročním trhem v pondělí a mimo to první úterý v měsících, kdy není trhů výročních, jsou trhy na dobytek. Všechny trhy jsou hojně navštěvovány lidem z blízka i z daleka. Průmysl jest značně rozvětven. Na jižním konci Kyjova jest rozsáhlá skelná huť čili sklárna firmy Reich a spol., která vyrábí hlavně tabulové a obecnější duté sklo. Na východním konci města jest důl hnědouhelný patřící knížeti Salmovi. Jedna jeho část, v níž se těží uhlí vodorovnou štolou, jest při samém městě. druhá, kde se těží šachtou, jest opodál při kostelecké silnici. V Kyjově kvetlo dříve mlynářství. Jeden mlýn („Trávnícký“) byl proměněn v porážku, druhý jest spojen s pivovarem, kdysi měšťanským, třetí („Dittlerův“) změněn částečně v továrnu na ovocné konzervy a čtvrtý po vyhoření nebyl obnoven. Z ostatních průmyslových podniků budtež uvedeny továrna na sodovky, na cukrovinky, dvě octárny, dva lihovary, továrna na hospodářské stroje a cihelna (za městem při milotské silnici).

Kyjov byl ve 12. stol. ještě vesnicí, kterou r. 1126 úředně kníže Václav daroval klášteru Hradisku u Olomouce. Opat hradištský Michal zbudoval v Kyjově kostel sv. Martina a byl v něm r. 1196 i pohřben. Již r. 1201 byl Kyjov městečkem s farou, mýtem a týdenním trhem v úterý. R. 1248 dovolil král Václav klášteru, aby opevnil městečko zdmi a valy, neboť trpělo jistě značnou měrou při vpádu Tatarů r. 1241 a Kumánů r. 1252, 1253 a 1273.

V pozdějších dobách bylo městečko často dáváno v zástavu různým pánům (na př. r. 1400 známému loupeživému rytíři Mikuláši Žampachovi z Potštejna), poněvadž klášter býval v peněžní tísní. Ve válkách husitských trpěl Kyjov značně tím, že se dal na stranu Husitů. Částečně Zikmund, nejvíce však Albrecht, vévoda rakouský, plnil husitskou jižní Moravu, hlavně r. 1431, kdy moravští páni husitští vytáhli do Čech proti německé křížácké výpravě. Toho roku v srpnu vtrhl Albrecht do Moravy, dobyl hradu a města Kyjova a vzav odtamtud něco přes 50 měšťanů do zajetí, oblehl Přerov. Když pak zvěděl, že křížáci utekli z Čech, nechal obléhání, ukrutným způsobem pátil vsi i městečka, vraždil obyvatelstvo a dal upáliti za živa také oněch 50 zajatých měšťanů kyjovských. Také v bojích mezi Jiřím Poděbradským a Matyášem, králem uherským, (r. 1468) Kyjov velice trpěl. Tehdy bylo město odnato klášteru Hradisku, jenž zůstal věrný Jiřímu. Ale Matyáš hleděl si později laskavostí Kyjovany nakloniti. R. 1469 dal městu právo odúmrtí* a dva výroční trhy se čtrnáctidenním volným prodejem vína a piva. Po smrti Matyášově († r. 1490) byl Kyjov vrácen klášteru, ale zase byl často různým pánům zastavován. Král Vladislav dal r. 1515 Kyjovu právo červené pečeti, král Ferdinand r. 1534 třetí a r. 1538 čtvrtý trh výroční. Poněvadž časté zastavování Kyjova mělo za následek veliké vydírání se strany zástavních pánů, bránili se mu měšťané všemožným způsobem. Konečně r. 1539 prodal klášter město Janovi z Kunštátu, ale již synové jeho „pro dluhy a ožralství“ prodali je r. 1548 Janu Kropáčovi z Nevědomí a na Litenčicích. Kropáč, veliký lakomec a ukrutník, chtěl od kyjovských vynutiti slib poddanství; ale měšťané ani slibům ani hrozbám jeho se nepodrobili a konečně se usnesli, že poprosí krále Ferdinanda I., aby je od Kropáče koupil, že jemu potřebnou sumu zaplatí sami. Trojčlenné poselstvo, jež vedl primátor Václav Bzenecký, vypravilo se téhož roku za králem do Augspurku s pamětním spisem o svých útrapách, a ač s králem samým nemluvílo, přece věc dobře vyřídilo. Ještě r. 1548 zaplatili měšťané Kropáčovi 9000 mor. zl. a *Kyjov se 18. srpna toho roku stal městem královským*. Potom prožil Kyjov své zlaté časy za primátora Václava Bzeneckého. Do r. 1569 splacen dluh, učiněný při koupi města, vystavěny dvě brány a dva kamenné mosty, r. 1561-62 zbudována radnice s krásnou věží, r. 1577 přikoupeny k Bukovanům, jež už od r. 1548 Kyjovu roboťovaly, za 2600 zl. Břesovice s pustou vsí Ronšperkem** a r. 1579 obnoven sešlý chrám sv. Martina. Hlavním pramenem příjmů byl městský pivovar. R. 1567 dovolil císař Maxmilián, aby Kyjov posílal jednoho

* Od té doby směli měšťané své statky komukoli darovati nebo poručiti. Zemřel-li kdo bez poručení, přešel statek buď na jeho krevní přátele, nebo — nebylo-li přátel — v majetek města. Před tím připadl každý opuštěný statek (= odmrť, odúmrt) vrchnosti.

** Ves Ronšperk (Ramsperk) jest totožna s Hořenčicemi. Stávala jiho-východně od Břesovic poblíž nynějšího Hruškovského dvora a zanikla v bouřích husitských.

zástupce do sněmu. Koncem 16. stol. nastaly městu zase zlé časy. R. 1605 přikvůli z Uher na Moravu Bočkovci a Kyjov vypálili (1. června). Rok na to byl veliký mor a potom r. 1618 nastala válka třicetiletá; v ní (r. 1636) město téměř celé vyhořelo i s chrámem sv. Martina, který potom zůstal v chatrném stavu. Po válce bylo zase lépe, ač již r. 1663 zase Tataři turečtí Kyjov ohrožovali. Roku 1666 koupili Kyjovští Kelčany z peněz, jež dostali za vydržování vojsk císařských táhnoucích proti Turkům. Potom až do konce století ničily město požáry, mor, povodně, spory mezi měšťany a předměšťany, mezi měšťany a židy — ti směli od r. 1613 v městě bydlet i obchodovati — a r. 1704 oblehli Kyjov Kurucové. Tehdy Kyjov odolal a zůstal ušetřen i moru, jenž toho roku vznikl. (Na památku toho zřízena r. 1705 kaple sv. Rocha.) R. 1721 dokončena stavba kapucinského kláštera a kostela na náměstí (nynějšího farního) a r. 1740 založil měšťan Dominik Jurovský nový špitál pro 12 chudých měšťanů. R. 1742 obsadili město na 8 dní Prusové a vydrancovali je. Přispěním primátora Jana Filipa uvedeni r. 1760 do Kyjova piaristé, kteří až do r. 1777 i latinskou školu v klášteře vydržovali. R. 1784 zrušen klášter kapucinský a kostel stal se farním. Ve válkách Napoleonských, hlavně r. 1805 a 1808, trpěl i Kyjov, neboť Rusové s lidem krutě nakládali a Francouzi vydírali. R. 1807 vyhořela téměř polovice města. Při konfiskaci kostelního náčiní státem r. 1810 (viz I. dílu str. 14) vyplatili si měšťané krásnou gotickou monstranci. Po památném roce 1848 stal se Kyjov sídlem okresního úřadu. R. 1868 přestavěn klášter piaristický a zbudována pro něj a pro nově zřízené německé obecní nižší gymnasium kaple sv. Josefa Kalazanského. Městský park založen r. 1873 a rozšířen r. 1899. Jiné významnější události kyjovské uvedeny jsou na str. 15 a 23 dílu I. jen ještě sluší podotknouti, že od r. 1897, kdy správa Kyjova přešla do českých rukou, přeměněny obojazyčné školy na české, r. 1898 založena měšťanská škola dívčí a české obecní gymnasium (nyní c. k. vyšší reálné gymnasium), r. 1907 zimní hospodářská škola a r. 1909 měšťanská škola chlapecká.

15. KYJOVSKÁ ŽIDOVSKÁ OBEC. Viz čís. 14.

16. LABUŤ — ves — leží asi 7·75 *km* na severovýchod od Kyjova v údolí při Skaleckém potoce. Má vlastní jednotřídní školu, ale přífařena jest do Ježova. Obvodní lékař a pošta jsou v Žeravicích, četnictvo v Osvětimanech. Osada má 424 obyvatel v 83 domech; všichni jsou katolíci, mluví slovácky, nosí kroj severo-kyjovský a zaměstnávají se polním hospodářstvím, dobytkařstvím i řemeslem, hlavně tkalcovstvím a zednictvím. K obci patří celkem 232 *ha* půdy, z nichž 220 *ha* zabírá půda plodná, prostředně úrodná (190 *ha* polí, 5·31 *ha* zahrad, 4·15 *ha* vinic, 21 *ha* pastvin). Velko-statku patří pouze 4·90 *ha*. Koní chová se tam asi 14, skotu 155 kusů, koz 30 a vepřů 126.

Labuť patřila kdysi ve 14. stol. Vaňku z Boskovic, potom pánům ze Zástřizl a r. 1460 byla prodána i s dvorem a pustou osadou Ronšperkem pánům ze Šternberka. R. 1490 spojena byla s Moštěnicí. (Viz Hýsly!)

17. LESKOVEC (ves) jest položen na návrší poblíž Koryčan asi 13 km severo-severovýchodně od Kyjova a má 514 obyvatelů, z nichž 3 jsou židé, ostatní katolíci; domů jest 91. K obci patří, ale vně osady leží panský dvůr (myslivna), Huf* poblíž vesnice Stupavy a nedávno založená akciová továrna na nábytek. Obyvatelé zaměstnávají se z části rolnictvím, z části prací v koryčanských průmyslových závodech. Kroj jest tam poloměstský a nářečí slovácké. Do kostela i do školy chodí se odtamtud do Koryčan, kdež jest i pošta, obvodní lékař a četnictvo. Území leskovské má plochu 1036 ha, z čehož plodné půdy jest 1020 ha (277 ha polí, 21 ha luk, 11 ha zahrad, 25 ha pastvin, 686 ha lesů); velkostatku samému patří 759 ha půdy (z toho 684·5 ha lesů).

Leskovec měl osudy tytéž jako Blišice a Koryčany; tvořilyť osady tyto od r. 1530 společně statek. (Viz Koryčany!)

18. MEDLOVICE (ves) leží v údolíčku na jihovýchod od Osvětiman a od Kyjova vzdáleny jsou asi 11½ km na východo-severovýchod. Mají v 87 domech 404 české a katolické obyvatele, kteří se šatí krojem osvětimanským, mluví nářečím slováckým a zaměstnávají se rolnictvím. V osadě samé jest dvojtřídní škola, kdežto fara, pošta i četnická stanice jest v Osvětimanech a obvodní lékař v Žeravicích. K obci patří celkem 262 ha plochy, z níž půda poplatná — prostředně úrodná — zaujímá 253 ha (207 ha polí, 3·97 ha luk, 6·65 ha zahrad, 1·47 ha vinic, 33 ha pastvin, 0·71 ha lesů); velkostatek má z toho pouze 1·74 ha půdy. Na území medlovickém láme se červený nebo šedý porcelánový jaspis na štěrkování okolních silnic. Dobytky chová se v osadě asi tento počet: 47koní, 137 kusů skotu, 96 vepřů a 53 kozy.

Po Medlovicích nazýval se kolem roku 1415 jakýsi Vlček z Medlovic a později Adam z Medlovic. Asi r. 1500 nabyli Medlovic páni ze Zástřizl, čímž dostala se osada k panství buchlovskému a do pravomoci tamějšího „lovčího práva“. (Viz Žeravice!)

19. MILOŤICE (ves) jsou vzdáleny asi 6 km na jiho-jihovýchod od Kyjova a rozkládají se na nížinné rovině asi 184 m nad hladinou mořskou. Na jih od nich vypíná se návrší Náklo (266 m nad hladinou mořskou). V osadě jest kostel Všech svatých, fara, čtyřtřídní škola, obvodní lékař, pošta, nádherný zámek hraběte ze Seilernů, přestavěný počátkem 18. století (v rokokovém slohu), panský dvůr, mlýn s pilou, myslivna a dva lihovary (rolnický a panský). Při zámku jest pěkná zahrada (v ní tak zvaná „svatobor-

* O této skelné huti — nyní zrušené — jest více řečeno při Koryčanech.

ská opice“), obora (bažantnice) a nedaleko ní rybník Písečný. Milotice dělí se na několik částí (Dědinu, Záhumní, Zafatí, Cihelny, U dvora) a mají 238 domů, v nichž žije 1216 obyvatelů (1204 katolíci, 12 židů, 1213 Cechů, 3 Němci). Selský lid mluví slovácky, chodí v kroji dubňansko-milotském a kromě polního hospodářství dobře si hledí také chovu dobytka i drůbeže. Napočítáno tam 98 koní, 565 kusů hovězího dobytka, 260 vepřů a 170 koz. Území milotské má plochu 1376 *ha*, z nichž velkostatku patří 645·39 *ha*, plodná půda zabírá 1308 *ha* (1008 *ha* polí, 139 *ha* luk, 39 *ha* zahrad, 14 *ha* vinic, 59 *ha* pastvin, 49 *ha* lesů). Půda jest místy písečná, místy bažinatá, celkem však úrodná. Daří se v ní hlavně žito a brambory. Na panských polích pěstuje se také chřest a vrbové proutí. Vinná réva daří se na severním svahu Nákla, jmenovitě v Šidlenách, Dubičácích a Kopcích; víno pak ukládá se do sklepů a buď „pod Šidlenami“. Na Homole a v Horkách bývaly dříve hnědouhelné doly.

Milotice byly před r. 1479 majetkem Jiřího z Kravař, posledního člena rodu toho, načež r. 1480 přešly do rukou bratří z Ojnic a na sklonku století pánů ze Zástřizl. Asi od polovice 16. století měli je páni ze Žerotína, od konce téhož století páni z Lipy a v letech 1648—1810 hrabata Serényiové. Karel hrabě ze Seierenů koupil milotský statek od dědiců hraběnky z Hardeka r. 1888. — Milotice byly vypáleny r. 1605 od uherských povstalců, ale velice trpěly i ve válce třicetileté (1618—1648), pak r. 1663 při vpádu Turků a Tatarů uherských a ve vojné kurucké r. 1706, kdy zámek milotský statečně se bránil. Již v dávných dobách (asi v l. 1468—70) byly zničeny v okolí Milotic vsi Jiřikovice, Borky a Skoronice; první dvě zanikly na vždy, kdežto Skoronice byly kolem r. 1660 obnoveny. O milotské faře děje se zmínka již ve 14. stol. Nynější kostel byl zbudován na místě starého sešlého chrámu v l. 1697—1704.

20. MISTŘÍN leží asi 5 *km* jiho-jihozápadně od Kyjova na rovině pravého břehu Kyjovky. Části vesnice služí mezi domácím lidem Dědina, Baráky, Vyhnálov a Konec. Kromě toho patří k osadě i hájovna Palánek na staré rybníčné hrázi, panský dvůr a mlýn. Celkem je tam 238 domů a 1090 obyvatelů (1080 katolíků, 10 židů); lid mluví nářečím čistě slováckým a odívá se krojem milotským. Mistřín má kostel Navštívení Panny Marie s farou a vlastní trojtřídní školu; pošta však a nádraží je ve Svatobořicích, obvodní lékař v Miloticích, kontribučenský fond (milotský) v Kyjově a četnictvo v Šardicích. Obyvatelé zabývají se většinou rolnictvím; pouze chudší z nich živi se řemeslem nebo prací v uhelných dolech, ve sladovnách a v jaroňovských sklárnách. Území mistřínské zabírá plochu 1071 *ha*, z čehož jest 1042 *ha* plodné půdy (710 *ha* polí, 234 *ha* luk, 41 *ha* lesů, 38 *ha* pastvin, 13 *ha* zahrad a 6 *ha* vinic); velkostatku patří z toho 352 *ha*. Půda jest částečně písčitá a poskytuje hojnost šterku a písku (i na výrobu skla), ale ve vyšších polohách je hlinitá a úrodná. Hlavní plodiny jsou žito a brambory.

Rolníci dbají také chovu dobytka a drůbeže; chovají se v osadě asi 44 koně, 433 kusy skotu, 345 vepřů, 43 kozy a značné množství drůbeže.

Mistřín patřil r. 1228 opatství velehradskému, od něhož býval často dáván jiným do zástavy, až konečně r. 1524 prodán Vilému Kuně z Kunštátu, který jej spojil se Svatobořicemi. (Viz Svatobořice!) Ves měla smutné osudy. Původní Mistřín po prvé zpustl úplně po zhoubné válce česko-uherské (1468—1470), ale brzy potom, jakmile nastaly pokojnější časy, osada obnovena, takže již r. 1536 mluví se o „Novém Mistříně“. Leč ani této nové osadě nebylo dopřáno klidu na dlouho. Již 1. června 1605 vypálena uherskými povstalci (Bočkajovci) a brzy na to ve válce třicetileté (1618—48) po druhé úplně zničena. Po válce pak (asi r. 1656) založena opodál pusté vsi osada po třetí — a tam se udržela podnes, ač přestála trpkou zkoušku v „kurucké vojné“, hlavně v r. 1706. Jméno pozemků „Staré Mistřiny“ ukazuje, kde asi stával Mistřín původní, dvakrát zničený. Také na trati „Korulica“ zanikla, jak se zdá, osada (Koroulice?). Kostel mistřínský, v němž jsou dva krásné obrazy známého malíře jesuity Ignáce Raaba, byl založen r. 1743 hrabětem Serényim a r. 1786 opatřen duchovní správou; starší kostel stával snad mezi mlýnem a nynější osadou a zpustl ve válce třicetileté.

21. MORAVANY, ves vzdálená asi $6\frac{1}{2}$ km na severovýchod od Kyjova, mají 935 obyvatelů, vesměs Čechů a katolíků a 206 domů. Osada jest v nížině při Čeložnickém potoce a částem jejím se říká Moštěnská ulice (Dolní konec), Vrchní konec a Chaloupky; mimo to náleží k ní i několik samot: „Zavadilka“ („U kvartýru“), t. j. hájovna v horách poblíž vrchoviště potoka Moštěnky, skupina domků „Pod vinohrady“ („Pod Starou horou“), větrný mlýn s dvěma domky a kapličkou při nové silnici ke Kostelci a několik stavení v okolí bývalého Kamenného mlýna (na Moštěnce) roztroušených. — Moravany patří do farnosti kostelecké, ale poštu, nádraží, obvodního lékaře i četnictvo mají v Kyjově, kontrib. fond v Žeravicích. O vzdělání mládeže pečuje domácí trojtřídní škola. Tamější obyvatelé mluví slovácky, odívají se krojem severokyjovským a jsou většinou rolníci; chudší pracují v kamenných lomech, ve dvoře moštěnském nebo v závodech kyjovských. Moravansko zabírá plochu 1093 ha, z nichž velkostatku patří 575 ha. Plodné půdy jest 1073 ha (polí 374, luk 657, zahrad 13, vinic 972, pastvin 58 a lesů 612 ha). Území jest pahorkovitě a půda prostředně úrodná; rodi však všechny obilniny, kukuřici, brambory ovoce i vino. Velmi pěkný jest z jara pohled na rozkvétlé ovocné sady v Panihájích, na Padělkách a ve vinohradech na Staré hoře. Rolníci zabývají se také dobytčářstvím; v obci jsou asi 42 koně, 243 kusy hovězího, 163 vepřového dobytka a 56 koz. Ve skalna tých stránich poblíž bývalého mlýna „Kameňáka“ jsou vápencové lomy, odkudž se rozváží výtečný kámen na stavby a štěrkování silnic. Na „Uhliskách“ pálivalo se v mlířích dřevěné uhlí.

R. 1324 a po celé 14. století měl značný podíl na Moravanech domácí rod bratří Štěpána, Jeronyma a Slavibora z Moravan; na

konci toho století pak i rod pánů ze Zástřizl. R. 1412 stala se celá ves majetkem Protivce ze Zástřizl a připojena později k panství buchlovskému. R. 1630 přinesla je Kunhuta ze Zástřizl věnem svému manželu Petru Divišovi z Petřvaldu, pánu na Buchlově; když potom r. 1763 umřel poslední muž z rodu Petřvaldských, provdala se r. 1765 sestra jeho Marie Terezie za hraběte Prospera Berchtolda a přinesla mu věnem s buchlovským panstvím i Moravany. Hrabata Berchtoldová mají v Moravanech dosud část statků. O lovčím právu buchlovském čti u Žeravic!

22. NĚČICE rozkládají se severně od Kyjova téměř u samého města (1 km) na svahu klonícím se jednak k levému břehu Stupavy, jednak do údolí potoka Malšinky. Jest to ves o 90 domech s 441 obyvateli národnosti české a náboženství kromě tří židů katolického. Přifařeny jsou ke Kyjovu, ale mají vlastní hřbitov; školy, všechny úřady i nádraží jsou pro ně v Kyjově. V osadě jest kaple, zvonice, chudobinec, hřebčinec a mlýn na vodní struze, do níž opodál mlýna se vlévá potůček Malšinka; severně od osady je cihelna a na jiho-východě při kostelecké silnici samota „U staré hutě“. Obyvatelstvo nosí kroj severo-kyjovský, mluví slovácky a zaměstnává se jednak rolnictvím, jednak prací v průmyslových závodech a uhelných dolech kyjovských. K Něčicím patří 227 ha půdy, z nichž plodné jest 213 ha (203 polí, 1·17 luk, 2·57 zahrad, 2 60 vinic, 3·87 pastvín); půda je úrodná a svědčí dobře obilí, ovoci i vínu. Rolníci pečují také o chov dobytka; v osadě chovají se asi 24 koně, 133 kusů skotu, 43 vepří a 26 koz. Chov skotu je výnosný, neboť mléko i mléčné výrobky se dobře zpěněžují v Kyjově.

První zmínka o Něčicích děje se již r. 1131, kdy náležel tu jeden lán polí kostelu spytinovskému. Ve 13. stol. patřily k Velehradu a od 15. stol. jeptiškám v Pustiměři, které je prodaly r. 1550 držitelům Milotic. V těch dobách byly Něčice zcela pusté, ale před třicetiletou válkou byly nově založeny a přes různé útrapy válečné záhy se vzmožily. Podle jednoho tamějšího dvora psal se ve 14. a 15. stol. šlechtický rod z Něčic.

23. OSVĚTIMANY jsou městečko v Buchlovských horách asi 10·5 km na východo-severovýchod od Kyjova. Naleží k nim také několik samot: Borová, Bratrkovy, Němč. Spářovy (jinak Nad Borovou), Vranovy (zvané též Žleby nebo Paseky), 3 mlýny (Vrchní, Prostřední, Dolní) na Hruškovském potoku a asi čtvrt hodiny jihozápadně od městečka Hruškovský dvůr, patřící k panství buchlovskému. Všechny části obce mají celkem 177 domů a 1025 obyvatelů, mezi nimiž jsou 4 židé a 7 Němců; ostatní jsou katolíci a Čechové, nářečí slováckého. — Území osvětimanské má výměru 1949 ha; z toho jest plodné půdy 1913 ha (1049 lesů, 703 polí, 84 pastvín, 65 luk, 12 zahrad a 0·32 vinic). Velkostatek buchlovský má tu 1311 ha půdy. Pole jsou prostředně úrodná. Lid chodí v kroji poloměstském, provozuje většinou polní hospodářství, hledí si však při něm i pěstování ovoce a chovu dobytka (asi 37 koní, 390 kusů skotu, 224 vepřů a 96 koz); chudí dělají košťata.

V Osvětimanech jest kostel sv. Havla (291 *m* nad hladinou mořskou), fara, čtyřtřídní škola, občanská záložna, pošta, četnictvo, myslivna revíru buchlovského; obvodní lékař sídlí v Žeravicích, kontribučenský fond je v Buchlovicích. Nádraží nejbližší jest v Bzenci, Písku nebo v Kyjově. V lese asi 4 *km* na severozápad od městečka je kaplička sv. Klimenta. Výroční trhy, dříve dvakrát do roka tu konané, zanikly; co jest určeno na prodej, vozí se na trhy do Kyjova, Koryčan a Bzence.

Osvětimany patří k nejstarším osadám moravským, neboť byly založeny jistě již za doby cyrillo-metodějské; první zmínka listinná však děje se o nich teprve r. 1350. R. 1365 rozdělily se na dvě polovice: jedna r. 1406 připadla pánům ze Zástřizl, druhá náležela postupně různým majitelům (hlavně Šternberkům a pánům z Vickova); ale od r. 1550 staly se celé Osvětimany majetkem pánů ze Zástřizl a sdílely pak všechny osudy panství buchlovského. (Viz Žeravice!) Na začátku 17. století byly sídlem Jednoty bratrské. Mnoho trpěly ve válce třicetileté (1618—1648) a při vpádu tatarském (1663); před r. 1670 bylo tam z 52 domů 45 pustých. Na místě nynější kapličky sv. Klimenta zřízena byla již kolem r. 865 kaple ke cti téhož světce. Později byl tam vystavěn kostel a klášter baziliánský, valy ohrazený, ale ten zpustl již počátkem 13. století. R. 1358 dal markrabě Jan poustku augustiniánskému klášteru brněnskému. Znova usadili se tam mnichové, ale již r. 1421 byl zničen kostel i klášter od Husitů za vůdcovství Bedřicha ze Strážnice. Nyní jsou tam patrný jen slabé stopy základů kostelních; ostatek jest rozmetán a rozebrán.

24. SKALKA jest vesnička asi 6³/₄ *km* severovýchodně od Kyjova při potoku, jenž se po ní nazývá Skalecký. Žije tam v 77 domech 367 lidí; jsou to Čechové (nářečí slováckého, kroje severo-kyjovského) a kromě 3 židů katolíci. Do kostela i do školy chodí se odtamtud do Ježova, ale pošta a obvodní lékař jsou v Žeravicích, četnictvo v Osvětimanech a kontribučenský fond v Žadovicích. Obyvatelstvo obírá se polním hospodářstvím, chovem dobytka a částečně i řemeslem zednickým. V zimě tká se v některých domech plátno z konopné příze. K osadě náleží 305 *ha* půdy; z nich věnováno jest 228 *ha* polím, 29 *ha* lesům, 20 *ha* pastvinám, 5·72 *ha* zahradám, 5·23 *ha* vinicím, 1·30 *ha* lukám a ostatek jest půda neplodná. Velkostatek má tam 53·45 *ha* pozemků. Orná půda jest dosti výnosná. Na návrších daří se ovocné stromové. Z domácích zvířat chovají se tam asi 33 koně, 136 kusů skotu, 80 vepřů a 24 kozy. Výrobky hospodářské prodávají se na trzích v Kyjově, Bzenci a Koryčanech.

Skalka bývala za stará lénem biskupství olomouckého, kterému ji r. 1318 daroval král Jan Lucemburský. Měla různé lénní pány, ale r. 1653 připadla opět biskupství, načež r. 1667 dána týmž pánům jako Žadovice. (Viz tam!) Patřila ke „krevním gruntům“ buchlovským. (Viz Žeravice!)

25. SKORONICE (ves) mají 92 domy a 438 obyvatelů, vesměs katolíků a Čechů nářečí slováckého, kroje podhoráckého. Osada ta leží $3\frac{3}{4}$ km jiho-jihovýchodně od Kyjova na levém břehu Moštěnky (nazývané tam „Potůček“) asi 195 m nad hladinou mořskou. Částem jejím říká se Dědina, Baráky a Za humny. Na dolním konci je kaplička a za osadou při milotské silnici úhledný kostel na hřbitově. Škola tamější jest dvojtřídní. Fara a obvodní lékař je v Miloticích, nádraží ve Vlokoši, pošta v Kyjově a četnictvo ve Vracově. Skoronsko zaujímá plochu 441 ha, z čehož jest 426 ha plodné půdy (polí 373 ha, luk 27 ha, pastvin 13 ha, lesů 665 ha, vinic 310 ha a zahrad 290 ha). Majetníci usedlostí jsou podílíky kontribučenského fondu milotského (v Kyjově). Půda je písčitá a prostředně úrodná. Občané skoronští — většinou rolníci — pěstují hojně žito, ječmene, bramborů a cukrovky; mimo to hledí si bedlivě chovu hovězího dobytka, pěkných koní i drůbeže. Chov dobytka (50 koní, 176 kusů hovězího, 144 vepřového dobytka a 27 koz) vydatně podporují dobré louky na nížině při Moštěnce a mlýnské struze a také jeho výnosnost; mléko a mléčné výrobky se totiž dobře zpeněžují v Kyjově.

Skoronice náležely odedávna k Miloticím a měly s nimi stejné pány. (Viz Milotice!) Ve válce česko-uherské (1468—70) osada poprvé zpustla a osazena až asi r. 1580. Ale brzy na to (r. 1605 při vpádu Bočkajovců) zpustla znova a teprve hrabě Gabriel Serényi, jenž nabyt r. 1648 panství milotského, uvedl tam v letech 1656—1660 z Kunevaldu u Nového Jičína německé osadníky, kteří ovšem brzy se počestili. Od té doby slovou Skoronice německy Kunewald a mají hojně německých jmen rodových a názvů polností.

26. SOBŮLKY jsou rozloženy v hlubokém údolí asi $3\frac{1}{2}$ km na západo-severozápad od Kyjova po březích potůčku, který se pramení pod Lysými horami severně od osady a poblíž Svatobořic vtéká do Kyjovky. Části obce služí Vrchní konec, Dolní konec, Búdy, Cihelny a U cigánů. Sobůlky mají trojtřídní školu; jinak tam není nic povšimnutí hodného, leč zvonice, panská lájovna, poblíž osady cihelna a na návrší (266 m nad hl. m.) při polní cestě ke Kyjovu kaplička zdaleka viditelná. Osada patří k farnosti kyjovské, ale má vlastní hřbitov; pošta i ostatní úřady, kontribučenský fond (milotský) a nejbližší nádraží je v Kyjově. Území sobůlské má rozlohu 709 ha, z čehož plodná půda zaujímá 686 ha (466 ha polí, 166 ha lesů, 28 ha pastvisk, 15 ha vinic, 751 ha zahrad a 288 ha luk). Velko-statku milotskému náleží z toho 16887 ha, kterouž plochu téměř celou zabírá t. zv. Sobůlský les (východně od osady), nejčastější cíl vycházek a výletů obyvatelstva kyjovského. Půda jest kopcovitá, ale úrodná; svědčí dobře obilí (hlavně ječmeni) i vinu. Vesnice skládá se ze 188 domů, v nichž přebývá 845 lidí, vesměs Čechů a katolíků; nářečí jejich je slovácké a kraj severokyjovský (podhorácký). Provozují většinou polní hospodářství s chovem dobytka

(39 koní, 228 kusů skotu, 213 vepřů, 89 koz); chudší lid chodí za prací do průmyslových závodů a uhelných dolů kyjovských.

Podle Sobůlek psal se r. 1358 jakýsi Dupník. Kolem r. 1390 patřily Tasovi z Boskovic, od r. 1437 měli na nich značný podíl páni ze Zástřizl a r. 1450 nabyl Protivec ze Zástřizl osady celé. Od té doby příslušely k panství milotskému. (Viz Milotice!) Kromě toho býval tam zemanský svobodný dvůr, jehož majitelem byl r. 1490 Jan Zoubek ze Zdětína, r. 1672 Jiří Dluhoš z Kopanic, r. 1731 Karel Dluhoš z Kopanic a r. 1739 jakási baronka Lérová. Zajímavá jest sobůlská pamětní kniha, kterou založil kyjovský farář Jan Ignác Mochnický, rodák z Bukovan, na sklonku 17. stol.

27. STAVĚŠICE leží jihozápadně od Stražovského kopce asi 7 km na západ od Kyjova. Části osady se jmenují Dědina, Bařina, Cihelny, Suchý řádek, Sádek a Hejda. Vesnice má 148 domů s 646 vesměs českými a katolickými obyvateli, kteří mluví nářečím slováckým a chodí v kroji hanáckém; zabývají se polním hospodářstvím a z části také prací v místní továrně. Jest tam dvojtřídní škola, cihelna a větrný mlýn na Hejdách. Fara jest v Želeticích (na Ždánsku), obvodní lékař ve Ždánicích, pošta ve Stražovicích, četnictvo v Šardicích, nejbližší nádraží v Násedlovicích a kontribuč. fond (milotský) v Kyjově. K osadě patří 470 ha půdy, z nichž plodná půda zabírá 453 ha (388 ha poli, 39 ha pastvin, 13 ha vinic, 9·20 ha zahrad a 4·67 ha luk). Uzemí jest pahorkovité, ale proti severním větrům chráněné. Půda — prostředně dobrá — rodí všechny druhy obilí, kukuřici i vno. Z domácích užitkových zvířat chová se v obci asi 47 koní, 239 kusů hovězího, 182 vepřového dobytka a 73 kozy.

Stavěšice náležely r. 1389 Černinovi z Věteřova a začátkem 15. stol. Janu z Uher, jenž je prodal r. 1410 i se svobodným dvorcem a zpusťou tvrzí Ondřeji Syslovi z Nětkovic. Po něm držel je Jan ze Žletic a od r. 1446 Jan z Choryně. Kolem r. 1460 vystavěna tam nová tvrz. R. 1480 prodala Stavěšice Machna z Landštejna Janu ml. z Ojnic, čímž osada připadla k Miloticím. (Viz Milotice!) Kolem r. 1583 byl tam českobratrský sbor, který byl od bratří ze Žerotína, tehdejších majitelů panství milotského, i obdarován.

28. STRAŽOVICE rozkládají se na jihozápadním svahu Stražovského kopce a vzdáleny jsou od Kyjova asi 5½ km směrem západním. Vesnice dělí se na několik částí s domácími názvy (Jámy, Na kamencích, Pod uličkou a Dolní konec) a má ve 142 domech 669 obyvatelů, kteří jsou mimo 10 Němců a 5 židů národnosti české a náboženství katolického. Jest tam dvojtřídní škola, kaple, poštovní úřad, panský dvůr se zámekem a soukromá mlékárna; fara, a nejbližší zastávka železniční jest v Želeticích, obvodní lékař ve Ždánicích a četnická stanice v Šardicích. Pod Veselým kopcem čili Babylone, t. j. vrcholem Stražovského kopce, jest zaniklá huť („šmelcovna“), kde se ještě před 50 lety tavívala železná ruda, dobývaná ze Stražovského kopce; nyní vyrábí se tam zboží cemen-

tové. V hlinicích pod Veselým kopcem láme se kámen na stavby a šterkování silnic. Obyvatelstvo mluví nářečím slováckým*, nosí kroj hanácký a zabývá se ponejvíce rolnictvím a dobytkářstvím. Stražovsko zaujímá plochu 604 *ha*, z nichž jest plodné půdy 582 *ha* (497 *ha* polí, 30 *ha* lesů, 23 *ha* pastvin, 21 *ha* vinic, 7-88 *ha* zahrad a 2-68 *ha* luk); velkostatku z toho náleží 236-32 *ha*. Povrch území jest pahorkatý a půda prostředně úrodná; daří se v ní všechny zdejší plodiny i réva a ovocné stromoví. Dobytka chová se v osadě asi toto množství: 60 koní, 205 kusů skotu, 300 vepřů a 66 koz.

Stražovice byly ode dávna samy o sobě lenním statkem biskupství (založeného r. 1062) a potom arcibiskupství olomuckého. Před r. 1131 přiděleny byly kostelu břeclavskému. R. 1392 měl je jako léno Vid ze Stražovic. Jeho nástupcové nejsou známi. Teprve r. 1522 uvádí se jako delší držitel osady Bernard ze Zástřizl. R. 1611 koupil ves Jiří Pogarell z Kočebořovic, ale již r. 1620 musil se jí vzdáti pro účast na českém povstání. Na to dostal ji darem Šimon Kratzer ze Schönsberka, komoří biskupa olomuckého, po němž se majetníci zase často střídali. Od r. 1661 měl osadu staročeský šlechtický rod z Věžník až do r. 1714, potom 9 let Bernard Antonín Brabantský z Chobřan, od r. 1723 do r. 1751 hrabě Zikmund Schrattenbach, od r. 1751 Heřman Vavřinec z Kannegiesseru a po jeho smrti r. 1770 jeho zeť, šlechtic Jáchym Albrecht Hess. Knižata z Liechtensteinu nabyli velkostatku stražovského r. 1864.

29. STUPAVA jest vesnice v Buchlovských horách, vzdálená od Kyjova asi 14¹/₂ *km* na severovýchod. Rozložena jest po obou březích potoka Stupavy, má 141 dům a dělí se na tři části: Hornánsko, Dolňánsko a Ulici za ohradou. Jest tam farní kostel svatého Klimenta na severním konci osady (354 *m* nad hlad. m.), dvojtřídní škola, panská myslivna a dva vodní mlýny; pošta jest v Buchlovicích, nejbližší nádraží v Nemoticích a obvodní lékař i četnictvo v Koryčanech. Poblíž osady při silnici ke Koryčanům jest bývalá skelná huť, ale ta leží již na půdě leskovské. Ke Stupavě patří 339 *ha* lesů, 270 *ha* polí, 45 *ha* pastvin, 19 *ha* luk, 19 *ha* zahrad (dohromady 685 *ha* plodné půdy) a 25 *ha* půdy neplodné; zabírá tedy území její celkem 710 *ha*. Velkostatku patří z toho pouze 0-32 *ha*. Stupavsko jest pahorkovité a půda jeho jest málo úrodná; roste tam obilí, brambory a na návrších ovocné stromoví, zejména švestky. V osadě žije celkem 718 obyvatelů národnosti české a náboženství mimo 5 židů vesměs katolického. Většinou jsou to rolníci, ale jest tam také dosti lidí, kteří se zabývají prací v průmyslových závodech koryčanských. Chov dobytka oproti dřívějšímu klesá; nyní chová se tam asi 27 koní, 149 kusů hovězího, 59 vepřového dobytka a 85 koz.

Stupava byla založena v první polovici 18. století od panství buchlovského, jež darovalo osadníkům pozemky i dříví na stavbu

* Má však mnohou českou zvláštnost. Proto v okolí mu říkají — Češi.

Nová osada byla zprvu přifařena do Osvětiman, ale r. 1863 byl tu zbudován kostel a r. 1864 založena i vlastní fara. O skelné huti viz u Koryčan.

30. SVATOBŮŘICE (ves) rozkládají se na pravém břehu Kyjovky asi 3 $\frac{1}{2}$ km na jiho-jihozápad od Kyjova. Části obce jmenují se Dědina, Vrbátky a Zmola. Přebývá tam ve 261 domech 1247 obyvatelů, mezi nimiž jest 27 židů a 13 Němců; ostatní jsou Čechové mluvící nářečím slováckým a katolíci. V osadě jest čtyřtřídní škola, poštovní úřad, hospodářské obilní skladiště, vodní mlýn, lihovar a panský dvůr, v němž jest deset velikých sklepů bývalého pivovaru. Poblíž osady za říčkou jest železniční i telegrafní stanice a u ní továrna na ozdobné kovové zboží. Kostel s farou jest v Místříně, obvodní lékař v Miloticích, kontribučenský fond (milotský) v Kyjově. K obci náleží 1165 ha plochy, z čehož velkostatek má 288 ha. Plodná půda, celkem průměrně úrodná a všude hnědé uhlí obsahující, zaujímá 1134 ha (947 ha polí, 100 ha luk, 40 ha pastvin, 17 ha lesů, 16 ha zahrad a 14 ha vinic). Obyvatelé nosí kroj dubňansko-milotský a obírají se jednak polním hospodářstvím a chovem dobytka, jednak různými řemesly a prací průmyslovou. Muži odcházejí na zimu za výdělkem i daleko do ciziny, ponejvíce jako dělníci sladovničtí; ženy a dívky předou v zimě konopě na hrubé plátno a vyšívají. Na polích se pěstují hlavně brambory, ječmen a cukrovka. Ve vinařství jeví se úpadek, za to však ovocnictví a včelařství se začíná pěkně ujímati. Ve šterkovně u nádraží kope se hrubý křemenitý šterk, výtečný na betonové stavby, a z „Hušperů“ nad silnici vozi se písek do kyjovské sklárny. Z domácích užitečných zvířat chová se v osadě asi 70 koní, 350 kusů skotu, 100 vepřů a 40 koz.

Svatobůřice patří sice k nejstarším osadám okresu, ale v listinách je první zmínka o nich teprve r. 1349. Ve 14. a 15. stol. mělo na nich podíl několik pánů. Tak r. 1386 patřil tamější svobodný dvůr Erhardtovi z Drahotuš. Roku 1464 po zemřelém Janu z Milotic připadla tam pustá tvrz, dvůr, 10 lánů a několik pustých míst Janu Táborkovi z Kručova. Teprve před r. 1539 nabyl celých Svatobůřic i s Novým Místřínem a pustými Jiříkovicemi rod Kuny z Kunštátu a potom na nějaký čas rod pánů ze Žerotína. R. 1566 ujal se jich Jaroslav ze Zástřízl a v rodě Zástřízlů Morkovských zůstaly až do r. 1681, od kteréž doby měla je po 7 let Zuzana Praksická ze Zástřízl. Paní ta zanechala osadu roku 1691 Frant. Liebštejnskému z Kolovrat, jenž však již r. 1692 prodal ji vdově po hraběti Janu Serényim pro její nezletilé děti. Od té doby patřily Svatobůřice k panství milotskému. (Viz Milotice!).

31. SYROVÍN jest vesnice rozkládající se asi 10 km na východo-severovýchod od Kyjova při potoku, jenž slove po ní Syrovinský. Vesnice skládá se z Dědiny, Brčkova, Zábrani a Záhumení a v jejích 170 domech bydlí 757 obyvatelů národnosti české a náboženství — kromě 2 židů — katolického. Lid nosí kroj do-

mansko-osvětimanský a užívá nářečí slováckého. Jest tam kostel (266 m nad hladinou mořskou) s farou a dvojtřídní škola; pošta a nádraží jest v Bzenci, obv. lékař v Žeravicích, contrib. fond a četnictvo ve Vracově. Syrovínští usedlíci provozují většinou polní hospodářství s chovem dobytka, (chová se v obci asi 40 koní, 300 kusů skotu, 250 vepřů a 30 koz); domkáři jsou většinou řemeslníci (zedníci a tesaři) a zdržují se přes celé léto ve světě. K Syrovínu náleží celkem 406 ha půdy, z nichž plodná půda zabírá 387 ha (282 ha polí, 59 ha vinic, 40 ha pastvin, 5.16 ha zahrad a 1.36 ha luk). Půda jest pahorkatá a roklinatá, ale úrodná. Daří se v ní dobré obilí — hlavně výborný ječmen — brambory, zelenina a na svazích k jihu nakloněných bílé víno pro znamenitou jakost široko daleko známé. Na pozemcích „Kopaninách“ dobývá se kámen na šterk a v nedávné době objevila se tam ložiska hnědého uhlí. Na západ od osady jest obecní cihelna.

Syrovín patřil jistě již od 13. století ke hradu bzeneckému. R. 1371 poručil markrabě Jan v poslední vůli Vracov, Vlkoš, Ratiškovice, Syrovín a Vacenovice s hradem a městem Bzencem svému synu Soběslavovi. Od té doby jmenuje se Syrovín stále s uvedenými osadami i jsou další dějiny jeho uvedeny u Vracova. Kostel syrovínský zbudován byl na počest obrácení sv. Pavla r. 1716; faru založil r. 1752 jako lokáli kroměřížský občan Václav Lukoš. —

32. ŠARDICE, ves vzdálená od Kyjova 8³/₄ km na jihovýchod, rozkládají se v nížině při soutoku potoka Stavěšického a Hovoranského 185 m nad hlad. m. Osada pozůstává hlavně ze dvou téměř rovnoběžných dlouhých ulic, z nichž jedna slove Dědina, druhá Ulice; ostatní části se nazývají Dráhy, Žlíbek, Bařina a Suchý řádek. Domů jest tam celkem 376 a v nich žijí 1744 obyvatel, z nichž podle národnosti jest 1738 Čechů a 6 Němců, podle náboženství 1731 katolíků, 11 židů a 2 evandělci. V osadě jest kostel, zasvěcený archandělu Michaelovi, s krásným oltářním obrazem od jezuity Ignáce Raaba, kaple sv. Rocha, fara, pětitřídní škola, bývalá residence klášterní (nyní sýpky a stáje) s pěknou zahradou, panský dvůr s terasovitým parkem „Špitálkou“ a četnická stanice; pošta, nádraží a obvodní lékař jest na Čejči. Na sever od osady při cestě do Nenkovic stojí o samotě panský dvorek Cyrillov. Obyvatelé šardičtí mluví nářečím slováckým, nosí kroj mutěnsko-hovoranský a živí se hlavně rolnictvím; chudina chodí za výdělkem do uhelných dolů v Jaroňovicích, do továren ve Svatoborčicích a Stavěšicích, do různých sladoven a panského dvora. Rolníci chovají hojně dobytka (asi 191 koně, 1051 kus skotu, 1560 vepřů a 167 koz) a rádi s ním obchodují. K Šardicím patří 1793 ha půdy (1576 ha polí, 69 ha pastvin, 57 ha luk, 22 ha vinic, 15 ha zahrad; ostatní jest půda neplodná). Z toho má velkostatek kláštera starobrněnského 370 ha půdy. Pozemky v nižších polohách jsou neúrodné, šterkovité a osazují se místy lesem; ve vyšších polohách jest však půda úrodná, která

svědčí pšenici, kukuřici, cukrovce i vínu. Na Šardicku také se doluje na hnědé uhli a kope písek pro sklárny.

Po Šardicích psal se již ke konci 13. stol. jakýsi Soběhrd. R. 1370 daroval osadu markrabě Jan, jenž polovici jí zdědil, polovici koupil, řádu augustiniánskému na Starém Brně. Ačkoli v dobách potomních různí šlechticové měli tam majetek a r. 1420 celé Šardice na čas Janu Svkinkovi připadly, přece od r. 1459 patřila osada zase řádu augustiniánskému, který má tamější velkostatek dosud. — Jmenovaný Soběhrd zřídil v Šardicích již r. 1284 kapli, z níž později zřízen filiální kostel podřízený fare mistřínské tím způsobem, že farář mistřínský mohl bydlet buď v Mistříně nebo v Šardicích. Konečně ujali se fary šardické Augustiniáni a zřekli se ji teprve na začátku 19. stol. Ve 14. stol. byly v Šardicích dva svobodné dvory, R. 1459 uvádějí se Šardice jako městečko. Trpěly velice při vpádech Tatarů a Kuruců. R. 1785 byl znova zbudován tamní kostel i s farou a residencí Augustiniánů.

33. ÚJEZDEC (ves) jest vzdálen od okresního města 11 *km* směrem východo-severovýchodním. Osada dělí se na čtyři části (Dědinu, Ve zmoie, Za humny a Na Brčkově); místo návsí má hlubokou, vodami vymletou rokli, jež dělí osadu od severu k jihu na dvě polovice. Rokle ta odvádí vody plynoucí hlavně se svahů vrchu zv. Hvisty (389·5 *m* nad hl. m.) a vrchu Medlovského (381 *m* nad hl. m.). Újezdec má v 93 staveních 438 obyvatelů národnosti české a náboženství až na 2 židy katolického. Jest tam dvojtřídní škola; fara, pošta a četnictvo jest v Osvětimanech, obvodní lékař v Žeravicích a nejbližší nádraží v Bzenci, v Bzenci-Písku nebo v Polešovicích. Obyvatelstvo mluví nářečím slováckým, odívá se krojem domansko-osvětimanským a provozuje nejvíce polní hospodářství. Mírně pahorkaté území újezdecké zabírá celkem 341 *ha* plochy, z níž obdělávaná půda zaujímá 320 *ha* (243 *ha* polí, 43 *ha* vinic, 23 *ha* pastvin, 10 *ha* zahrad a 0·81 *ha* luk). Velkostatek buchlovský má tam pouze 3·61 *ha* plochy. Půda jest dosti úrodná a daří se v ní obilí, hlavně ječmen, okopávaniny, pícní rostliny, ovocné stromy a na jižních svazích i výborné víno, nejlepší na okrese. Výrobky hospodářské vyvážejí se na trhy do Bzence a Uh. Hradiště. Rolníci chovají z větších domácích zvířat asi 11 koní, 181 kusů hovězího dobytka, 175 vepřů a 40 koz; za tažná zvířata mají hospodáři hlavně voly, jež nakupují jinde a po odchovu zas prodávají.

Újezdec patřil ve 13. století opatství velehradskému. Kolem r. 1370 náležel částečně Protivci ze Zástřizl, jenž však ve spolku s bratrem Jindřichem prodal jej r. 1406 i se svobodným dvorem a vinohrady Pročkovci z Habrovan. Od toho koupil jej r. 1430 Jan Kužel ze Žeravic. R. 1525 patřila osada Vojtěchu Prusinovskému z Újezdce, načež r. 1540 připadla částečně a r. 1590 úplně k panství buchlovskému, jež má v obci dosud vinice a sklep. Z té příčiny má Újezdec podíl na kontribučenském fondu buchlovském. Býval podřízen lovčímu právu buchlovskému. (Viz Žeravice!)

34. VACENOVICE jsou ves, jež rozkládá se na mírném svahu ve vzdálenosti asi 8 km na jiho-jihovýchod od Kyjova; jižní (horní) část vesnice leží asi 200 m nad hladinou mořskou. Části obce jsou Dolní a Horní konec, Špitálka a Ratiškovská ulice. Mimo to patří k osadě samota *Rudník*, t. j. dvůr a myslivna panství milotického (25 km na jiv. od osady), Rudnický mlýn (vodní) a poblíž osady cihelna a větrný mlýn. Celkem mají Vacenovice 238 domů, v nichž žijí 1052 obyvatelé národnosti české a náboženství katolického — kromě 8 židů. V osadě jest trojtřídní škola, kaple a zvonice, Farní kostel, pošta a obvod. lékař jest v Miloticích, četnictvo ve Vracově a na nádraží chodí se buď do Vlkoše nebo do Vracova. Lid žije se rolnictvím a pracemi lesními, mluví slovácky a nosí kroj dubňansko-milotický. Vacenovsko má rozlohu 1418 ha, z čehož jest věnováno polím 656 ha, lesům 478 ha, pastvinám 186 ha, lukám 46 ha, zahradám 19 ha a vinicím 723 ha; ostatek jest půda neplodná. Velkostatku milotskému patří z toho 53992 ha. V půdě místy močalovitě (na sev. od osady), místy písčité, ale celkem úrodné, daří se nejlépe žito a brambory. Rolníci hledí si také chovu dobytka (asi 56 koní, 418 kusů skotu, 190 vepřů a 65 koz) i drůbeže. Všechno, co z hospodářství se vytěží, prodává se na trzích v Kyjově, Bzenci, Hodoníně a Vracově.

Vacenovice patřily r. 1228 s Místřínem opatství velehradskému. R. 1360 měl ves jakýsi Ondřej z Lomu a r. 1370 měl tu i markrabě Jan 8 lánů. Kolem r. 1500 daroval osadu král Vladislav Martinu z Křimic, od něhož ji po desíti letech koupil Filip ze Zástřizl. R. 1520 byl majetníkem vsi Proček ml. ze Zástřizl, po něm jeho dcery, r. 1560 páni ze Žerotína a r. 1586 Čeněk z Lipy. Kolem roku 1590 koupil od Jana z Lipy ves i s tvrzí a dvorem Kašpar Pruskovský z Pruskova, pán na Bzenci; z panství benecského pak ji r. 1767 i s dvorem Rudníkem vykoupil Jan Karel Serényi, pán na Miloticích, a spojil je se statkem milotským. (Viz Milotice!) Okolo r. 1506 byly Vacenovice hlavním sídlem novokřtěnců (habánů), jimž Jan Dětřich ze Žerotína propůjčil k vymýcení les „V dolním závodě“ (nyní Závidov); lesa toho užívali ještě r. 1612 od panství strážnického. R. 1586 byla osada pusta, ale záhy potom znova osazena. R. 1705 došli u Vacenovic veliké porážky Kurucové; ještě r. 1790 byly tam šachty s jejich kostmi.

Dvůr Rudník jest prý na místě zaniklé osady, jejíž obyvatelé byli pro svou loupeživost r. 1720 mocí vypuzeni. Prameny dějepisné nevědí o tom ničeho; uvádějí pouze r. 1767 Rudník jakožto dvůr. —

35. VLKOŠ (ves) leží asi 3½ km od Kyjova směrem jihovýchodním v pěkné rovině po levém břehu potoka Moštěnky*, ale patří k němu také „búdy“ a sklepy vinné „pod horou“, půl hodiny cesty na sever od osady. Jest tam celkem 190 domů s 905

* Moštěnce říkají ve Vlkoši Stupava.

obyvateli, mezi nimiž je 8 židů; ostatní jsou katolíci české národnosti. Uprostřed osady na návrší stojí kostel Nanebevzetí Panny Marie, fara a trojtřídní škola. Jižně od osady jest stanice dráhy brněnsko-vlárské, z níž odbočuje na sever ke kelčanskému cukrovaru místní dráha pro dopravu hmot, hlavně cukrovky. Mimo to zasluhuje zmínky tamní dvůr panství milotského s lihovarem, továrna na hospodářské stroje, vodní mlýn, parní pila a poštovní sběrna. Četnictvo a obvodní lékař jsou v Kyjově. Obyvatelstvo nosí kroj podhorácký čili kyjovský, mluví nářečím slováckým a zaměstnává se hlavně polním hospodářstvím a chovem dobytka. Jeť rovina, na níž vlkošské území se rozprostírá, velmi úrodná, stejně jako pahorkatina, jež vyvyšuje se směrem ke Kyjovu; půda rodí právě tak dobře všechny obilniny a okopávaniny, jako zeleninu (zejména zeli), ovoce a víno. Chov dobytka se provozuje s náležitým porozuměním; kromě větších užitkových zvířat (77 koní, 314 kusů skotu, 90 vepřů a 80 koz) chová se tam i hojnost drůbeže a králíků. Ve Vlkoši jest středisko okresního družstva pro chov skotu; vedle toho jest tam i spolek králíkářský a spolek pro pojišťování hovězího dobytka. Vlkošsko zaujímá 868 *ha* plochy, z čehož 834 *ha* náleží plodné půdě (729 *ha* polí, 34 *ha* vinic, 33 *ha* lesů, 14 *ha* luk, 13 *ha* pastvin a 11 *ha* zahrad). Velkostatek milotský má z toho 110·26 *ha*.

Vlkoš patřil okolo r. 1370 k hradu bzeneckému mimo 14 lánů, které před r. 1491 byly i se Sobůlkami a j. majetkem Tasa z Boskovic. Těchto 14 lánů — asi polovice Vlkoše — mělo hlavně ve století 15. každé chvíle jiného majetníka. R. 1530 zvali se bratři Bohuslav a Jiří Štolbaští z Doloplaz po této polovici Vlkoše. Potom se o jedné polovici již nemluví, kdežto druhou, patřící stále ke Bzenci, prodal Jiří Křištof z Pruskova r. 1655 Karlu Františku ze Zástřízl, pánu na Svatobořicích, načež koncem 17. století připadla i se Svatobořicemi k Miloticím. Zbývající polovička osady příkoupena byla nejspíše také koncem 17. století k panství milotskému, ale celý Vlkoš připomíná se u Milotic teprve ve století 18. a od té doby při nich zůstával. (Viz Milotice!) Proto jest Vlkoš podílníkem kontribučenského fondu milotského.

Kostel a farní úřad byl ve Vlkoši již r. 1349. Ve válce třicetileté zašel dřevěný kostel i s farou. Nový — nynější — kostel a fara zřízeny r. 1759.

36. VRACOV jest městečko asi 7·5 *km* na jihovýchod od Kyjova. Jest rozloženo v rovině (193 *m* n. hl. m.) na značném prostoru a jednotlivé části jeho jsou od sebe odděleny nezastavěnými plochami, takže činí dojem, jako by bylo vzniklo ze 3—4 osad původně samostatných. Hlavní části Vracova slovou Městečko, Čaganov, Ernestov a Osmeč; mimo to jednotlivé části hlavní dělí se ještě na části podružné se zvláštními jmény. Městečkem nazývá se část severně od železnice ležící, kterou prochází silnice; Ernestov

Čaganov a Osmek jsou na jih ode dráhy. Asi 8·5 km jižně od kostela vracovského jest kolonie *Soboňky*, jež patří také ke Vracovu. Jest to mlýn, hostinec, myslivna revíru bzeneckého a několik jiných stavení; žije tam asi 107 lidí, pracujících většinou v rohateckém cukrovaru. Všechny části Vracova i se Soboňkami mají dohromady 691 dům a přebývají v nich 3594 obyvatelé národnosti české a náboženství katolického; Němců jest mezi nimi pouze 17 a nekatoликů 7 (6 židů, 1 evangelík). Selské obyvatelstvo mluví nářečím slováckým a odívá se zvláštním krojem vracovským, odlišným od kroje osad okolních. Ve Vracově jest kostel sv. Vavřince, pro takový počet obyvatelstva málo prostorný a již chatrný, farní úřad, dvě školy obecné (chlapecká pětiletá, dívčí pětiletá), stanice dráhy brněnsko-vlárské, poštovní a telegrafní úřad, rolnická záložna, četnická stanice, myslivna revíru bzeneckého, panský dvůr, budova zrušené pálenice a zbytky bývalého zámku. Vně městečka jsou dvě cihelny, panská hájovna a mlýn hnáný motorem benzinovým. Vracovské území jest velmi rozsáhlé, neboť zabírá plochu 4319 *ha*; tolik plochy nenáleží k žádné jiné obci okresu kyjovského. Povrch území jest v jižní jeho polovici mírně vlnitý, kdežto od osady směrem k Žadovicím, Žeravicím a Temnicím nabývá rázu pahorkatiny, zvedaje se do značnější výšky (193—310 *m*). Půda jest v nízkých polohách namnoze vlhká a písčitá, místy i drobnými, nestálými jezery posetá, za to však na pahorcích jest velmi úrodná. Ve vyšších polohách daří se jmenovitě obilí a víno; na nížinách pak, kde jakost půdy to dopouští, pěstují se všechny druhy výborné zeleniny, jež dopomohla Vracovu ke zvůčnému jménu daleko široko. Na Vracovsku jest celkem 2708 *ha* lesů, 1265 *ha* polí, 156 *ha* luk, 46 *ha* zahrad, 33 *ha* vinic a 15 *ha* pastvin; ostatek jest plocha zastavěná nebo z jiné příčiny neplodná. Velkostatek bzenecký sám z toho má 2711 *ha*, z čehož největší podíl připadá lesům (2493 *ha*). Majetníci usedlostí mají podíl na kontribučenském fondu bzeneckém. Obyvatelstvo vracovské provozuje hlavně rolnictví a zelinářství, ale vedle polního hospodářství věnuje dosti péče i chovu dobytka, jehož jest v městečku značné množství (150 koní, 972 kusy skotu, 836 vepřů a 235 koz). S neobyčejným zdarem provádí se pěstování zeleniny a rovněž obchod s ní jest velmi rozsáhlý jak ve Vracově samém, tak na trzích sousedních měst (Kyjova, Bzenec) a v dalekém světě. Týdenní trhy na obilí a zeleninu bývaly v městečku každou středu, nyní však se nekonají; výroční trhy jsou čtyři do roka: 1. ve středu po velikonocích, 2. v úterý v týdnu sv. Prokopa, 3. v úterý po Všech svatých a 4. v úterý po vánocích.

Vracov patřil od nejstarších dob ke Bzenci a jistě již v první polovici 13. stol. za královny Konstancie s ostatním Bzeneckem náležel k župě břeclavské. R. 1371 udělil markrabě Jan hrád i městečko Bzenec, dále Vlkoš, Ratiškovice, Syrovín, Hostějov, Vaceňovice a Vracov s mýtem svému druhému synu Soběslavovi, ale všechno to Soběslavovi násilně odňal a teprve r. 1376 zase vrátil

bratr jeho Jošt. R. 1384 patřil Vracov — ovšem se Bzencem — markrabímu Prokopovi a r. 1422 prý byl se zbožím bzeneckým dán od krále Zikmunda do zástavy uherskému velmoži Ctiboru Vajdovi. Potom byl majetkem pánů z Kravař. Koncem 15. a začátkem 16. století vystřídali se jako majetníci jeho různí uherští šlechticové (na př. Podmaničti, Tarcyové, Šarkanové, Hakošhazyové, Niáryiové z Bedeku); ale po r. 1580 přišlo všechno zboží bzenecké do rukou Michala Loranta z Inky. Po něm zdědila je r. 1584 jeho manželka a již r. 1588 všechno věnovala svému druhému manželi Pruskovskému z Pruskova, jehož rod podržel Vracov až do svého vymření po meči r. 1769. Po roce tom připadl Vracov dceři posledního mužského člena rodu Pruskovských a konečně r. 1806 Dietrichštejnům, od nichž r. 1824 koupila ho s celým statkem bzeneckým Emilie hraběnka Reichenbach-Lessonická z Hessenkasselu, jejíž rod má tam dosud část svých statků. — Městečkem jest Vracov od r. 1517. O faře tamější jest první zpráva z r. 1517, z kteréžto asi doby pochází také presbytář starobylého kostela sv. Vavřince. Ve stol. 17. byl Vracov nějaký čas podřízen faře bzenecké.

37. ŽADOVICE (ves) jsou vzdáleny od Kyjova $5\frac{1}{4}$ km směrem východním a rozloženy jsou po obou březích Hrušovského potoka, jenž dělí je na horní a dolní konec a asi 1 km na západ od osady se vlévá do Mostěnky. Části vsi nazývají se V dědině, Na tůfarském, Na Křibě, Panská ulice a V lipině. Ve 160 domech přebývá tam 846 obyvatelů národnosti české; z nich jest 13 evangeliků, ostatní katolici. V osadě jest dvojtřídní škola, kaple se zvonící, panský dvůr a vodní mlýn na struze. Kostel s farou jest v Ježově, poštovní a telegrafní úřad v Kelčanech, obvodní lékař a četnictvo v Kyjově. Vesničané obírají se polním hospodářstvím s chovem dobytka, ale mnoho se jich zaměstnává i řemeslem, zejména zednictvím, a práci v uhelných dolech. K Žadovicím přísluší celkem 559 ha půdy, z čehož zabírají pole 454 ha, pastviny 59 ha, zahrady 982 ha, vinohrady 955 ha a lesy 115 ha; zbytek jest půda neplodná. Velkostatku z toho náleží celkem 17084 ha. Území jest mírně pahorkovité a úrodná jeho půda hodí se dobře ku pěstování obilí, kukuřice, cukrovky, zeleniny, ovocného stromoví i vinné révy. Slušný jest v osadě chov dobytka; jsou tam asi 43 koně, 437 kusů hovězího, 288 vepřového dobytka a 80 koz. Také včelařství se utěšeně rozvíjí.

Žadovice byly — tak jako Kostelec — zvláštním lénem arcibiskupství olomuckého. V první třetině 16. stol. patřily pánům Štolským z Doloplatz, načež se držitelé jejich rychle střídali. R. 1544 měli je Žerotínové, r. 1551 Zástřizlové, od r. 1555 až do počátku století 17. Strachnovští, po nich na krátko jakýsi Taxis, potom Palavicini, r. 1630 i hrabě Magnis ze Strážnice a později zase jiní. R. 1653 připadla osada opět biskupství, ale brzy byla znova dávána v léno různým pánům, na př. Pešatovi z Moravan, baronce Cerboniové, hraběti Collaltovi a hraběti Paarovi (r. 1707). R. 1728 koupil

Žadovice baron Mitrovský, ale již r. 1735 je prodal A. Petřvaldskému z Petřvaldu, který je spojil s Kostelcem. R. 1766 připadly konečně slechtici Hentschlovi, od jehož rodiny je přejali nynější majitelé statku žadovského. Žadovice mají vlastní fond kontribučenský.

38. ŽERAVICE jsou městečko, vzdálené od Kyjova 8 $\frac{1}{4}$ km na východ. Části městečka mají tyto místní názvy: Na tvrzi, Na sboru, Mezihoří, Močilky, Dlouhá ulice. Žijí tam ve 218 domech 1052 obyvatelé národnosti české, nářečí slováckého; podle náboženství jsou 22 z nich židé, ostatní katolíci. Bývalý pěkný kraj tamější se téměř úplně poměštil. V Žeravicích jest kostel, fara, trojtřídní škola, rolnická záložna, dvůr panský se zámkem a sídlí tam obvodní lékař; četnictvo je ve Vracově, nejbližší nádraží ve Bzenci. Kontribučenský fond jest v místě samém. Památné jsou zbytky bývalého sboru (modlitebny) Českých bratří a podzemní sklepy („lochy“) pod sborem i pod jinými domy. Kromě toho zaslouží zmínky dva vodovody a v polích cihelna, tři kapličky a kostelíček na hřbitově asi čtvrt hodiny od městečka vzdáleném. Na Žeravsku se doluje na hnědé uhlí. K osadě přísluší 544 ha poli, 85 ha pastvin, 36 ha vinohradů, 11 ha zahrad, 2·15 ha lesů, 0·50 ha luk a asi 26 ha půdy neplodné; dohromady 704 ha plochy. Velkostatek buchlovský sám má z toho 101·64 ha. Povrch území jest pahorkovitý a dosahuje výšky až 380 m nad hl. m. (městečko leží 281 m nad hl. m.), ale půda rodi obilí, jmenovitě dobrý sladový ječmen, cukrovku, ovoce i víno. — Obyvatelé žeravští jsou většinou rolníci; ostatní živi se jednak řemeslem (zednictvími), jednak pracemi odvodňovacími a odcházejí i do světa za výdělkem. Trhy výroční pořádají se v městečku čtyřikrát do roka: 1. v úterý po druhé neděli po velikonocích, 2. ve středu po sv. Duchu, 3. v úterý po sv. Anně a 4. v úterý po Narození Panny Marie. Živé jsou hlavně trhy dobytčí, neboť již v samých Žeravicích jest hojnost dobytka (26 koní, 454 kusy skotu, 417 vepřů a 131 koza). Pro zvelebení chovu vepřového dobytka zřízena tam stanice na chov anglických vepřů. Také králikářství se rozmáhá. Ovoce, drůbež, vejce a máslo nosí selky na trhy kyjovské a bzenecké.

Žeravice patřily v polovici 14. stol. částečně rodu Kuželů ze Žeravic, částečně Petru Hechtovi z Rosic, ale již před r. 1412 nabyli jich téměř celých Kuželové a podrželi až do r. 1490, kdy je koupil Tas z Ojnic na Nemotících. Na přimluvu toho pána povýšil je r. 1503 král Vladislav za městečko a nadal je dvěma trhy výročními.* Po té době se vystřídali v držení Žeravic Kropáč z Nevědomí a páni Štolbaští z Doloplaz, načež asi r. 1514 přejali je páni z Víckova (Vilím a jeho syn Jan) a podrželi do r. 1529. Potom byli majetníky městečka páni Podstatští z Prusinovic (Jetřich, Jan,

* Počet trhů byl později rozmnožen na tři, neboť císař Karel VI. roku 1716 přeložil Žeravským tři trhy na dny příhodnější, a ještě později na čtyři, jež obnovil císař František I. r. 1794.

Prokop (1537—1560), Jan (od r. 1561 — asi 1569) a od nich koupil je r. 1570 Jan Pražma z Bílkova. R. 1596 měli Žeravice již Závíš a Vilém, bratři Nekšové z Landeka, a toho roku je prodali majiteli Buchlova Jiřím a Zikmundovi Praksickému ze Zástřízl. Od rodu Zástřízlů přešly jakožto věno Kunhuty, dcery Jiřího Zikmunda, r. 1630 do rukou manžela jejího Petra Petřvaldského z Petřvaldu a v rodě pánů z Petřvaldu zůstaly i s Buchlovem až do r. 1763, kdy rod ten po meči vymřel. Marie Terezie, dcera posledního Petřvaldského, provdaná za hraběte Prospera Berchtolda, přinesla je pak věnem do rukou Berchtoldů, kteří tam mají dosud část svých statků. Žeravice dostaly od svých pánů mnoho výsad; tak zejména r. 1514 od Viléma z Vického právo odúmrti* a j. Ve stol. 16. a začátkem 17. byly sídlem Českých bratří; r. 1547 byl tam i bratrský koncil a r. 1616 stal se tam knězem Jan Amos Komenský. — Fara katolická byla v Žeravicích již r. 1538, ale později zanikla a Žeravice přifařeny k Ježovu. Nynější kostel Stěti sv. Jana Křtitele vystavěn byl teprve r. 1722. — V okolí Žeravic zanikly v dávných dobách osady Hořenčice (= Ramsberk), Hruškovice a Lněniky.

Lovčí právo buchlovské. Žeravice, Kostelec, Žadovice, Moravany, Moštěnice, Břesovice, Labuť, Osvětimany, Hýsly, Skalka, Ježov, Újezdec a Medlovice a ze sousedních okresů Domanín, Vážany, Tučapy, Polešovice, Boršice, Zlechov, Tupesy, Buchlovice, Břestek, Lhotka, Zlámanec, Roštín, Babice, Traplice a Jalubí byly podřízeny tak zv. lovčímu právu buchlovskému, jehož pravomoc trvala od dob nejstarších až do r. 1748, a nazývaly se „krevní grunty“. Hrad Buchlov se širým okolím byl zpočátku královský a proto královští purkrabí soudili tam původně všechny pychy, které se v lesích a vinicích kolem Buchlova udály, a později i jiné zločiny. Tato soudní moc přešla potom i na jiné pány buchlovské. Lovčí právo skládalo se ze „starosty“, 11 přísedících čili lovců (ze Stříbrnic, Polešovic, Zlechova, Boršic, Buchlovic a Tupes) a 2 radních z Hradiště, kteří přiváděli s sebou kata. Soudily se tam totiž kromě menších rozepří také zločiny hrdelní, t. j. takové, na něž byl stanoven trest smrti. Poprava děla se mečem. Lovčí právo mělo určitý právní řád a obyvatelé uvedených „krevních gruntů“ směli jen jím býti souzeni; odsouzenci mohli se odvolati k appellačnímu soudu pražskému.

* Viz poznámku na straně 16.

II. Žďánský soudní okres.

1. ARCHLEBOV* — městečko — leží asi $9\frac{1}{2}$ km na západoseverozápad od Kyjova po obou březích Spáleného potoka. Části osady služí Městečko, Malá ulice, Hrubá ulice, Malínská ulice, Mouřínovská ulice, Fortna horní a dolní, Pusté, Záhumení a Pazderka. Jest tam kostel sv. Šebestiána (240 m nad hladinou mořskou), fara, kaplička, čtyřtřídní škola, pošta a hospodářská mlékárna; obvod. lékař, četnictvo, telegrafní úřad, nádraží a kontribučenský fond jest ve Žďanicích. V obvodu obce jest panská hájovna, větrný mlýn a dvě cihelny. Domů jest v městečku 278 a v nich 1214 českých obyvatelů náboženství kromě 10 židů katolického a nářečí i kroje hanáckého. Lid obírá se téměř výhradně rolnictvím a se zdarem provozuje také chov dobytka, jehož jest v osadě značné množství (47 koní, 487 kusů skotu, 350 vepřů, 160 koz a 2 ovce). Území archlebské — pahorkatina s úrodnými rovinami — má výměru 1351 ha; z toho zaujímají pole 796 ha, lesy 440 ha, vinice 55 ha, zahrady 12 ha, pastviny 11 ha a půda neplodná ostatek. Luk není, poněvadž r. 1905 po odvodnění byly proměněny v pole. Velkostatek panství bučovského má tam 418.78 ha pozemností. Půda jest velmi úrodná; pěstuje se na ní kromě obilnin, bramborů a pícních plodin cukrovka, kukuřice i réva, jež jmenovitě ve vinicích Malínech (až 396 m nad hladinou mořskou) dává vyhlášené víno „malínské.“ Nemalou péči o ovocné stromy prozrazují pěkná stromořadí podél cest. Na sever od osady jest vodou vymletá hluboká rokle („jár“). — Výroční trhy výkladní a zároveň s nimi hlučné trhy na dobytek konají se v městečku čtyři do roka: 1. v úterý po sv. Filipu a Jakubu, 2. v úterý po svatém Rochu, 3. v úterý po císařských hodech, 4. v úterý po Početi P. Marie. S obilím se jezdí na trhy do Kyjova, s ovocem a kukuřicí do Bučovic a Vyškova.

Archlebov byl dle pověsti již r. 1263 povýšen za městečko. Před r. 1349 náležela polovice městečka Bohuši ze Žďanic a také v dobách pozdějších dělili se o ně různí páni. R. 1353 na př. měl jakousi část osady Černín z Popovic, r. 1397 Klára z Věteřova a potom až do r. 1437 rod Kuželů ze Žeravic. Od té doby patřila většina Archlebova i s farou, tvrzí a dvory rodu pánů Racků z Mrdic, kteří však už r. 1447 všechno předali Kunovi z Kunštátu. Potom byla osada rozdělena na dvě polovice. Jedna patřila Heraldovi z Kunštátu, ale ten prodal ji roku 1499 Jiřímu Rackovi z Mrdic, načež r. 1547 koupí připadla Janu ze Zástřizl. Druhou polovici prodal Boček z Kunštátu s tvrzí a pivovarem roku 1494 Václavu z Ludanic a r. 1553 nabyli ji se Želeticemi, s městečkem

* Původně Artlebov (od německého osobního jména Hartleib).

Dražůvkami, pustými Bohuticemi a dvorem Beneš Krčma z Koněpas, který hned ji přenechal zmíněnému Janu ze Zástřizl. Tak r. 1553 ocitlo se celé městečko v rukou Jana ze Zástřizl, pána na Ždánicích, a stalo se součástí panství ždánského. (Další jeho dějiny viz u Ždanic!) — Kostel archlebský byl zbudován r. 1730 snad na místě starého. R. 1784 zřízena při něm lokalie, která roku 1868 povýšena za faru.

2. DAMBOŘICE — městečko — rozkládají se asi 15 km na západ od Kyjova v údolí Salajského potoka. Části osady jsou Šibrov, Hradisko, Šabaty, Na konci, Kunštátská ulice, Městečko, Na placu, Korábek, Zádvoři, Záhumení, Draha, Poustka, Včelínky, Hostěhrádká ulice, Nová ulice — a Židovská ulice, jež má zvláštní číslování domů. Asi 4 km na jih od městečka při Spáleném potoce jest samota Kunštátský mlýn. Stavení — skoro výhradně přizemních — jest tam úhrnem 435 (v městečku 375, v Židovské ul. 60) a v nich žijí 2033 lidé (v městečku 1799, v Židovské ulici 234). Z obyvatelstva jsou 173 evangelíci, 144 židé, ostatní katolíci a podle národnosti 49 Němců, ostatní Čechové nářečí hanáckého. Kroj jest částečně městský, částečně hanácký. Dambořice mají katolický kostel na mírném návrší (222 m nad hladinou mořskou), farní úřad katolický, evangelickou (helvetskou) modlitebnu podřízenou superintendentu klobuckému, židovskou synagogu, rabinát, tři hřbitovy, pětiletou českou a jednotřídní německou školu, poštu, nádraží místní dráhy čejsko-ždánské (asi 2½ km j.-v. od osady), obvodního lékaře, kontribuční fond (ždánský), panský dvůr, myslivnu, mlýn s pohonem benzinovým, 3 mlýny větrné a 3 cihelny. Nejbližší telegrafní úřad je v Kloboučích, četnická stanice v Žarošicích. — K obci patří celkem 2322 ha plochy, z čehož jest plodné půdy 2250 ha (1312 ha polí, 752 ha lesů, 87 ha pastvin, 42 ha vinic, 33 ha luk a 24 ha zahrad). V tom jest zahrnuto i 805.45 ha pozemností náležejících velkostatku. Území jest kopcovité a od severu i západu hlubokými lesy chráněné. Půda prostřední jakosti rodí všechny obilniny, pící rostliny, kukuřici, cukrovku, brambory, ovoce — obzvláště švestky, z nichž se vyrábí hojně slivovice, — a víno. V Písečné hoře jest lom na kámen. — Obyvatelstvo dambořické jest ponejvíce rolnické, ale také obchodníků a řemeslníků (hlavně kovářů) jest tam hojný počet. Chovu dobytka věnuje se patřičná pozornost; v obci jest asi 68 koní, 684 kusy skotu, 858 vepřů a 134 kozy. Hospodářské výrobky prodávají se na trzích jednak v okolních městech (v Kyjově, Slavkově, Hustopeči, Kloboučích, Vyškově, Brně), jednak v místě samém. — Trhy výroční jsou v Dambořicích čtyři do roka: 1. druhou středu před popelcem, 2. druhou středu před Sv. Duchem, 3. druhou středu před sv. Jiljí, 4. druhou středu před sv. Martinem. Mimo to konají se tam ročně dva hlavní (veliké týdenní) trhy (druhé úterý před velikonoce a před vánocemi).

R. 1131 patřily v Dambořicích 4 lány břeclavskému kostelu. R. 1348 měl osadu Artleb z Popic. Ten prodal ji uherskému šlechtici Benediktovi, jehož synové dávali si přídomek „z Dambořic“. Po r. 1373 měnili se majetníci velmi často. Od r. 1420 měl na osadě podíl Jan Racek z Rašovic, r. 1436 Petr z Kounic, jemuž náležela i pustá ves Nesklovice, ale od r. 1437 byly celé Dambořice v rukou Jana Racka z Rašovic. R. 1473 prodal je příbuzný jeho Václav Racek z Mrdic moravskému podkomořimu Václavu z Ludanic, v jehož rodě se udržely delší dobu. R. 1531 koupil osadu zemský hejtman Jan z Kunštátu, ale synové jeho Smil a Křištof z Kunštátu r. 1547 prodali ji Petru z Kounic a na Slavkově. Rod pánů z Kounic držel ji až do r. 1621, kdy Karel z Kounic byl pro účast na povstání zbaven majetku a uvržen do vězení špilberského. Roku 1622 přenechal pak císař Ferdinand II. zabavené statky pánů z Kounic — mezi nimi i Dambořice a panství ždánské — Maxmilianu z Liechtensteinu, jehož rod má tam statek podnes. — Kostel dambořický připomíná se již r. 1326, z kteréžto asi doby pocházel jeho zajímavý presbytář r. 1909 zbořený.

3. DRAŽŮVKY jsou vesnice, položená na pravém břehu Ždánského potoka skoro 8 km na západo-severozápad od Kyjova. Jest tam jednotřídní škola, osobní zastávka místní dráhy čejčsko-ždánské, panský dvůr a vodní mlýn; kostel a fara jest v Želeticích, pošta ve Stražovicích, obvodní lékař, četnictvo, telegrafní úřad a nejbližší nádraží ve Ždánicích, kontribučenský fond (ždánský) v Dambořicích. V panském lese Chrastovci je hájovna. Obyvatelé — 371 v 89 domech — jsou vesměs katolíci a Čechové nářečí i kroje hanáckého; povoláním jsou rolníci. Území k obci náležející má výměru 517 ha, z nichž zaujímají pole 389 ha, lesy 78 ha, pastviště 17 ha, vinohrady 6·79 ha, louky 6·50 ha, zahrady 4·40 ha a plocha neplodná 16 ha. Velkostatek má z toho sám celkem 222·14 ha. Půda jest místy sice dobrá, ale veliká většina její má jakost jen prostřední; přes to však daří se v ní obilí všeho druhu, kukuřice i cukrovka. Z domácích zvířat užitkových chová se v osadě asi 20 koní, 185 kusů hovězího, 92 vepřového dobytka a 26 koz.

Před r. 1368 patřily Dražůvky Fraňkovi z Kunovic, jenž však toho roku postoupil je i s Nenkovicemi a Šenhofem bratřím Vitkům z Ungersberku za polovici Kunovic a Derfle. Ale již r. 1371 dal je (i s Nenkovicemi a Šenhofem) jeden z Vitků výměnou za Uhřice Přechovi z Uhřic, který pak prodal Nenkovice a dvůr v Šenhofě svému bratru Janovi, kdežto Dražůvky, Šenhof a pusté Bohutice Pavlovi z Holštýna. Od jeho nástupce Voka z Holštýna koupili je r. 1386 bratři ze Smřan, v jejichž rodě zůstala osada delší dobu. R. 1464 stali se jejími majetníky páni z Ojnic a r. 1511 Tas z Ojnic prodal ji — byla tehdy městečkem — s tvrzí a pustými Bohuticemi Mikuláši Kropáčovi z Nevědomí. R. 1524 nabyli městečka páni ze Zástřízl a r. 1535 Ctibor z Vranova, jenž je spojil s Archlebovem. Po r. 1553 měl je i s polovici Archlebova, se Želeticemi a pustými

Bohuticemi Beneš Krčma z Koněpas, jenž polovici Archlebova z toho-
hned přenechal Janu ze Zástřízl. R. 1598 pak Jan Krčma z Koně-
pas, nástupce Benešův, prodal Dražůvky za 8000 mor. zlatých Ol-
dřichu V. z Kounic, který je spojil se Ždánicemi. (Další dějiny viz
u Ždánic!)

4. KARLÍN, ves o 70 domech a 284 českých a katolických
obyvatelích, jest asi $11\frac{1}{2}$ km na západo-jihozápad od Kyjova. Má
jednotřídní školu a poblíž ní kostelík. Farní kostel je v Šardicích,
četnictvo v Žarošicích, obvodní lékař, nádraží a pošta na Čejči.
Na jihovýchod od vesnice jest obecní cihelna s výbornou cihlářskou
hlinou. Osada trpí nedostatkem pitné vody. Občané tamější mluví
nářečím slováckým, chodí ve slováckém kroji mutěnsko-hovorán-
ském a vyživují se jednak rolnictvím, jednak nádenictvím a prací
v blízkých uhelných dolech na Čejči. Rolníci obírají se také do-
bytkařstvím; r. 1909 napočítalo se v osadě 15 koní, 99 kusů skotu,
125 vepřů a 40 koz. — Karlínsko má rozlohu 171 ha a poplatné
půdy z toho jsou 162 ha (126 ha polí, 21 ha pastvin, 6.43 ha
vinic, 4.65 ha luk a 3.66 ha zahrad) Půda je prostředně úrodná
a hodí se ku pěstování všech hospodářských plodin. Vinné révy
pěstovalo se tam hojně asi před 40 lety, obzvláště na Světlé hoře
(277 m nad hlad. m.), ale nyní jest jí tam poskrovnu. Majetníci
usedlostí mají podíl na kontribučenském fondu ždánském (v Dam-
bořicích).

Karlín byl založen r. 1760 na pozemcích panství ždánského;
jméno to dostal na počest Karoliny, manželky Jana Václava knížete
z Liechtensteinu.

5. LOVČICE* jsou útulná podhorská vesnice asi $7\frac{3}{4}$ km na
severozápad od Kyjova. Stékají se v nich potoky Systůvka a Jor-
dáněk, které pak jakožto Lovčický potok osadu opouštějí a 3 km
na jihozápad do Ždánského potoka se vlévají. Ves skládá se z Hli-
níků, Skalky, Tikova a Záhumení a má 252 domy s 1316 obyvateli,
kteří jsou mimo 5 židů (Němců) vesměs katolíci a Čechové nářečí
i kroje hanáckého. V obci jest veliký kostel sv. Petra a Pavla
(241 m nad hlad. moř.), farní úřad, čtyřtřídní škola s krásnou
zahradou a radnice (stará škola). Severně od kostela za hřbitovem
stojí o samotě myslivna revíru Liechtensteinského. Pošta, obvodní
lékař a četnictvo jest ve Ždánicích, kontribučenský fond (ždánský)
v Dambořicích, nejblíže nádraží ve Ždánicích a v Haluzicích. Oby-
vatelstvo zabývá se většinou polním hospodářstvím a chovem do-
bytka (dohromady je v osadě asi 26 koní, 215 kusů skotu, 69 koz
a 425 vepřů). Dělný lid pracuje v panských lesích. Z řemeslníků
nejčetnější jsou kolečkáři a tkalci. — Pahorkovité, ale od severu
Ždánským lesem — jmenovitě Červenou horou (421 m) — chrá-
něné území lovčické zaujímá plochu 1654 ha, v čemž obsaženo

* Název „Velké Lovčice“ je nesprávný.

est i 975-41 *ha* patřících velkostatku. Půdy poplatné jest z toho celkem 1618 *ha* 918 *ha* lesů (panských), 596 *ha* polí, 33 *ha* pastvin, 30 *ha* vinic, 28 *ha* luk a 13 *ha* zahrad. Půda jest slinovitá a jílovitá, ale velmi úrodná. Na svazích k jihu skloněných rozkládají se vinice a v nižších polohách úrodná pole, vhodná ku pěstování obilí, cukrovky a kukuřice. Také ovocného stromoví je všude hojnost; dobrou pověst mají „lovecké třešně“, které se vozí na trh až do Prostějova. Na rozsáhlých pastvinách se pase hovězí dobytek. Z lesů vyváží se mnoho paliva do širého okolí. V lese u studánky „Syslůvky“ jest miliř, v němž se pálí dřevo na dřevěné uhlí.

R. 1246 daroval Smil, purkrabí brumovský, polovici Lovčic opatství Cisterciáků ve Vizovicích toho roku jím založenému. Druhá polovice patřila skoro až do konce 14. stol. domácímu rodu pánů z Lovčic. V dobách pozdějších měli na Lovčicích podíl různí páni. Tak r. 1397 markrabě Jošt prodal svou část Lovčic, r. 1447 měl tam nějakou část Vaněk z Lovčic a od r. 1466 patřil díl vsi i pánům ze Zástřizl. R. 1492 soudil se ženský klášter v Pustiměři s Protivcem ze Zástřizl a Janem Kunou z Kunštátu o velikost podílu na Lovčicích, Přestavlkách a Zvíkově. Ale již před r. 1506 patřily Lovčice snad celé bratřím Heraltu a Vladislavu z Kunštátu, kteří je toho roku prodali Hynkovi ze Zástřizl. Po smrti Hynkově (asi r. 1511) ujali se vsi bratr jeho Proček a syn Jan ze Zástřizl a po Pročkově smrti (asi r. 1538) sám Jan (zvaný Ždánský) ze Zástřizl, jenž potom r. 1558 prodal zároveň se zbožím ždánským i Lovčice s farou bratřím Albrechtu Černo-horskému z Boskovic a Janu Šemberovi z Boskovic. Od té doby byly Lovčice trvale částí panství ždánského. (Viz Ždánice!) — Fara byla v Lovčicích již v l. 1339—1621, ale potom zanikla a teprve r. 1717 založena tam lokalie. Kostel nynější pochází z roku 1805.

6. NÁSEDLOVICE* (ves) leží skoro 11 *km* na západ od Kyjova. Části jejich slovou mezi domácím lidem Dědina, Horní konec, Suchý řádek, Pode dvorem, U silnice, U školy a U kerchova. Mimo to patří k obci samota Haltýře (při Ždánském potoce) a panský dvůr Karlov (asi 3 *km* na jih poblíž vesnice Karlína). Všechny části dohromady mají 202 domy, ve kterých přebývá 989 obyvatelů. Z nich jest 745 katolíků, 224 evangelíci (helv. vyznání), 20 židů a podle národnosti 974 Čechové nářečí většinou slováckého, kroje hanzáckého a 15 Němců. Je-t tam trojtřídní škola, evangelická modlitebna a panský dvůr (kromě uvedeného již Karlova); za vsí jest větrný mlýn a cihelna. Nádraží místní dráhy čejčsko-ždánské „Uhřice-Násedlovice“ leží 1 *km* na sever od osady. Obvodní lékař, pošta a četnictvo jest v Žarošicích, kontribučenský fond (ždánský) v Damboržicích. V příčině náboženské podřízení jsou katolíci farnímu úřadu v Žarošicích, evangelici superintendentství v Kloboučích a židé rabínátu v Damboržicích. Lid zabývá se polním hospodářstvím a cho-

* Tvar Nasedlovice (s krátkým *a*) je chybný.

vem dobytka, jenž není již na takové výši, na jaké býval ještě před nedávnem (nyní chová se v obci pouze asi 35 koní, 300 kusů skotu, 300 vepřů a 60 koz). Někteří chudší občané odcházejí do světa, aby si vydělali na živobytí odvodňováním pozemků a prací v cukrovarech. Násedlovsko má výměru 1312 *ha* a půda poplatná zaujímá z toho 1263 *ha* (1144 *ha* polí, 71 *ha* luk, 18 *ha* pastvin, 17 *ha* vinic, 13 *ha* zahrad). Velkostatku patří 562 *ha*. Povrch území je mírně zvlněný a úrodná půda svědčí všem hospodářským plodinám. Vinohradů ubývá. S obilím a dobytken jezdí se na trhy do Kyjova, Klobouk, Slavkova a na Čejč.

Násedlovice patřily před r. 1327 ženskému Králové klásteru na Starém Brně (nyní je to klášter augustiniánský), ale toho roku nabyli jich výměnou za ves Stanoviště Černín z Popovic, v jehož rodě pak zůstaly až do r. 1376, kdy byly prodány několika pánům. Ale již r. 1385 byly sjednoceny v rukou Erharda z Drahotuš. Páni z Drahotuš vládli tam až do r. 1415, ač již r. 1413 objevuje se Břeněk z Násedlovic jako majetník jakési části osady. Potom vystřídal se tam zase různí páni (z Melic, z Riesenburka, z Malenovic a j.). Roku 1459 přinesla Ofka z Malenovic část Násedlovic a osady Šenštrasu do spoluvlastnictví svému choti Janu ze Zástřizl, jenž r. 1483 přikoupil od Markvarta ze Zvole další část vsi i pustatiny Šenštrasu. R. 1492 byl Jan ze Zástřizl sám vlastníkem Násedlovic. V rodě pánů ze Zástřizl udržely se do r. 1558, kdy Jan Ždánský ze Zástřizl prodal tvrz a ves Násedlovice, Staré Násedlovice a pustou ves Šenštras bratřím Albrechtu Černohorskému z Boskovic a Janu Šemberovi z Boskovic zároveň s ostatním panstvím ždánským. (Další u Ždanic!)

7. NECHVALÍN je vzdálen od Kyjova asi $5\frac{3}{4}$ *km* na severozápad. Vesnici vine se potůček, jenž vyvěrá v polích východně od osady a 1 *km* na jihozápad od ní ústí do Soudného potoka. Části vsi jsou Dědina, Tarabačka, Pod hradem a Pod kozičkou. O samotě nedaleko Ostrovánek je panská hájovna. Nechvalín má trojtřídní školu a kapli sv. Kateřiny; fara a kostel je v Lovčicích, obvodní lékař, poštovní i telegrafní úřad a četnictvo ve Ždanicích, kontribučenský fond (ždánický) v Dambořicích. Nádraží nejbližší jest v Bohuslavicích (na státní dráze brněnsko-vlárské) a ve Ždanicích (na místní dráze čejčsko-ždánské), ale používá se také nádraží kyjovských. Ves čítá 115 domů, jež obývají 543 obyvatel, do jednoho katolici a Čechové nářečí a kroje hanáckého. Věnují se většinou rolnictví a chovu dobytka (dohromady 29 koní, 125 kusů skotu, 111 vepřů a 50 koz), ale mnozí pracují i ve sklárně kyjovské. Pozemnosti k obci příslušející mají rozlohu 425 *ha*; plodné půdy je 409 *ha* (293 *ha* polí, 52 *ha* lesů, 37 *ha* pastvin, 12 *ha* zahrad, 11 *ha* vinic a 4-15 *ha* luk). Majetek velkostatku zabírá z toho 78-39 *ha*. Nechvalínsko je pahorkaté a má půdu jilovitou a slinovitou, prostředně úrodnou. Nejvíce pěstované plodiny jsou ječmen, žito a brambory. Na někte-

rych tratích daří se i víno. Z ovoce pěstují se nejvíce švestky (na povidla a slivovici), ale také hojnost třešní a ořechů. Luk je málo; proto jsou hospodáři nuceni sítí pícní rostliny na polích a kupovati seno na panských lukách haluzických.

Nechvalín připomíná se už r. 1264, ale o pánech jeho jsou zmínky teprve v dobách pozdějších. R. 1368 náležel Jindřichu z Lipy. R. 1505 měl osadu (nebo snad jen nějakou část z ní) Václav Pacák z Pačlavic. R. 1530 Jan z Lipy dal ji biskupství olomuckému za Těšice na Znojemsku. V l. 1593—1607 měl ves jako léno Filip Bořinský z Roztropic. Mezi r. 1643—1650 byl koupen Nechvalín i se Želeticemi Gundakarem z Liechtensteinu a připojen k panství ždánskému. — Hrad nechvalínský, po němž zbyly jen valy, zašel asi v 15. století.

8. NENKOVICE (ves) leží $8\frac{1}{4}$ km západně od Kyjova na výšině asi 280 m nad hl. m. Části vesnice jmenují se Hájek, Fortňa, Příhon, Dědina, Výhňa, Záhumenky a Podsedky. Domů jest tam 185 a v nich 784 obyvatelé (774 katolíci, 1 evangelik, 9 židů, — 782 Čechové nářečí slováckého, kroje hanáckého a 2 Němci. Osada má dvojitřídni školu, kdežto kostel s farou jest v Želeticích, obvodní lékař a četnictvo ve Ždánicích, pošta ve Stražovicích, kontribučenský fond (ždánský) v Dambořicích, nejbližší osobní zastávka v Želeticích a nádraží v Uhřicích-Násedlovicích (na místní dráze čejěsko-ždánské). Malíř Jan Köhler, tamější rodák, má tam svou dílnu. Ves trpí nedostatkem vody pitné; proto má vodovod, ale ten vždycky nedodává dostatečného množství vody. Pod některými staveními jsou podzemní chodby 30—80 m dlouhé. V obvodu obce jest cihelna a větrný mlýn. — Převážná většina obyvatelstva obírá se rolnictvím; ostatní vyhledávají zaměstnání buď v továrně stavěšické nebo při pracích odvodňovacích. Chov dobytka se znenáhla zvelebuje; všichni občané dohromady chovají asi 61 koně, 275 kusů skotu, 276 vepřů a 60 koz. Půdy patří k obci 692 ha (polí 592 ha, pastvin 40 ha, luk 17 ha, viníc 13 ha, zahrad 920 ha, t. j. 671 ha půdy poplatné, prostředně úrodné; zbytek je plocha neplodná). Nenkovo je částečně pahorkaté, ale směrem ke Karlínu rozkládá se rovina, na které se daří ječmen, kukuřice i cukrovka. Z ovoce pěstují se nejvíce švestky jednak na prodej, jednak na pálení slivovice a vaření povidel. S kukuřicí jezdí se na trhy do Bučovic a Vyškova, s ostatním do Kyjova.

Nenkovice i s Dražůvkami a Šenhofem náležely před r. 1368 Fraňkovi z Kunovic. Ten dal je t. r. bratřím Vítkům z Ungersberku za polovici Kunovic. Ale již r. 1371 jeden z Vítků zaměnil všechno za Uhřice Přechovi z Uhřic, který ještě téhož roku Nenkovice a dvůr v Šenhofě prodal svému bratru Janovi z Uhřic. R. 1376 nabyli jich Ondřej z Nechvalína. R. 1437 prodal je Čeněk z Bludova Vokovi z Holštýna a ten r. 1446 Hynkovi z Ojnic. Tehdy ves byla pustá. V rodě pánů z Ojnic zůstaly Nenkovice až do r. 1516, kdy Tas

z Ojnic prodal je i s pustým Šenhofem Pročkoví a synovci jeho Janu ze Zástřizl, pánům na Ždánicích. Tak připadly k panství ždánskému. (Další inajetníky viz u Ždanic!)

9. OSTROVÁNKY jsou ves vzdálená od Kyjova 5 km na severozápad. Jest tam 61 dům a 295 katolických a českých obyvatelů, kteří mluví nářečím slováckým a chodí v kroji hanáckém. Na návsi stojí zvonice a u cesty ke Kyjovu kaplička Panny Marie. Škola je v Nechvalíně, kostel s farou v Lovčicích, poštovní i telegrafní úřad, obvodní lékař a četnictvo ve Ždánicích, kontribučenský fond (ždánský) v Dambořicích a nejpříhodnější nádraží v Bohuslavicích nebo v Kyjově. Občané provozují většinou polní hospodářství a dobytkařství, část jich pracuje v průmyslových závodech kyjovských. Celá obec dohromady má 163 ha půdy (144 ha polí, 4·94 ha pastvin, 4·31 ha zahrad, 2·30 ha luk, 2·25 ha vinohradů a asi 5 ha plochy neplodné). Velkostatku patří z toho 25·10 ha. Území má ráz pahorkatiny a jest chráněno proti severním větrům dvěma vrchy (338 m a 357 m). Půda těžká prostřední jakosti rodí obilí všeho druhu, brambory, ovoce (obzvláště peckovité) a na některých tratích i víno. Počet dobytka v osadě chovaného setřívá v posledních desíti letech na stejné výši (asi 15 koní, 77 kusů skotu, 87 vepřů a 19 koz).

Již česká královna Konstancie darovala r. 1204 jedno pusté pole v Ostrovánkách klášteru Hradišku u Olomouce. R. 1227 dal osadu český rytíř Kojata kostelu Zderazskému v Praze. R. 1378 měl Ostrovánky Velislav z Osírova a později měl jeho rod aspoň část vsi. Když r. 1494 Jan Berka z Dubé prodal Bučovice Janu Kropáči z Nevědomí, patřily Ostrovánky k panství bučovskému. R. 1511 byla ves pustá a prodána toho roku Václavu Pacákovi z Pačlavic; ten však již r. 1519 postoupil ji Pročkoví a Janu ze Zástřizl. Osada byla pustá ještě r. 1558, kdy zmíněný Jan (Ždánský) ze Zástřizl prodal ji s ostatním panstvím ždánským Albrechtu Černožorskému a Janu Šemberovi, bratřím z Boskovic. (Další viz u Ždanic!)

10. UHŘICE jsou položeny asi 13·5 km na západoseverozápad od Kyjova v krásném údolí, kterým probíhá potůček. Částem vsi říká se Mrštice, Šibrov, Lednice a Chaloupky. Mimo to patří k obci samoty: tři větrné mlýny, hostinec „U hrozna“, knížecí dvůr Janov (asi 2½ km na jih od vsi) a poblíž něho panská kovárna, zřízená na místě bývalého Spáleného mlýna. (Viz o něm v I. díle na str. 14!) Uhřice mají trojtřídní školu a na návrší při jihovýchodním konci osady filiální kostelík, jehož založení pověst přičítá sv. Metoději (r. 884); farní kostel a kontribučenský fond (ždánský) jest v Dambořicích, pošta, obvodní lékař a četnictvo v Žarošicích. Na místě zbořeného panského dvora stojí hájovna. Nejbližší nádraží místní dráhy čejsko-ždánské má název „Uhřice-Násedlovice“, je však vzdáleno skoro 3 km od osady. — Obyvatelé — celkem

929 ve 190 domech — jsou až na 12 židů katolíci a kromě 11 Němců české národnosti, nářečí i kroje hanáckého. Zaměstnávají se rolnictvím a částečně i řemeslem a prací dělnickou; chudina časem si pomáhá prodejem hub, jahod a léčivých bylin v lese nasbíraných. Kromě chovu dobytka — 30 koní, 394 kusů hovězího dobytka, 180 vepřového a 80 koz — znamenitě se v obci daří i včelařství. Uhřicko jest pahorkovité a rozkládá se na ploše 710 *ha*, z nichž 678 *ha* zabírá plodná půda (598 *ha* polí, 27 *ha* pastvin, 26 *ha* luk, 15 *ha* zahrad a 12 *ha* vinic); 212·69 *ha* má z toho velkostatek. Půda jest úrodná. Pěstují se tam všechny obilniny, ovocné stromovi i réva. Ze švestek pálí se slivovice.

Uhřice patřily před r. 1371 Přechovi z Uhřic, který toho roku je dal Vítkovi z Ungersberku za majetek jeho v Dražůvkách, Nenkovicích a Šenhofě. Kolem r. 1464 byli majiteli osady páni z Ojnic, kolem r. 1499 Jiří Racek a r. 1516 Václav Racek z Mrdic. R. 1630 prodala Uhřice Anna Salomena Podstatská, jež je zdědila po svém otci Jageru z Poisbrunnu, Maxmiliánovi knížeti z Liechtensteinu a tak se dostaly k panství ždánskému. — Až do r. 1314 byly k Uhřicím přifařeny Žarošice.

11. VĚTEŘOV (ves) jest vzdálen od Kyjova asi 5½ *km* směrem západο-severozápadním. Má 169 domů a 723 obyvatele národnosti české a náboženství katolického. Části vesnice jmenují se Zábrání, Dědina, Hlože, Jablunka, Koráb, V zahradách a Boží muka. Jest tam kostel, fara, dvojtřídní škola a na jihovýchod od osady u lesa myslivna panského revíru; pošta jest ve Stražovicích, obvodní lékař a četnictvo ve Ždánicích, kontribučenský fond (ždánský) v Dambořicích. Nejbližší nádraží je ve Ždánicích, nejbližší osobní zastávka v Dražůvkách (obojí na místní dráze čejsko-ždánské), ale v mnohé příčině výhodnější jsou nádraží kyjovská. Obyvatelstvo mluví nářečím slováckým, chodí v kroji hanáckém a zabývá se ponejvíce rolnictvím. Nemajetný lid žije se prací v továrně stavěšické, v cukrovaru ždánském, ve sklárně kyjovské, v místních lomech na kámen a v okolních lesích. Někteří odvodňují pozemky až ve Slezsku, v Uhrách a j. Zimního času pletou se v některých staveních slaměnky (ošatky). Z řemesel jest nejčetněji zastoupeno pokrývačství. Chovu dobytka hledí si jmenovitě rolníci dosti pilně; v obci jest dohromady asi 38 koní, 201 kus skotu, 275 vepřů a 75 koz. Mléko (400–500 *l* denně) dodává se mlékárně ve Stražovicích. Území k Věteřovu patřící má výměru 823 *ha* (476 *ha* polí, 262 *ha* lesů, 25 *ha* pastvin, 19 *ha* luk, 11 *ha* vinic a 11 *ha* zahrad, t. j. celkem 804 *ha* poplatné půdy; ostatek jest plocha neplodná.) Velkostatku z toho náleží 265·74 *ha* skoro samých lesů (260·85 *ha*), jež jsou rozloženy v polokruhu na východ, jihovýchod a jih od vesnice. Půda polností jest prostředně úrodná a vhodná pro obilí, kukuřici i okopávaniny. Na svazích před severními větry chráněných pěstuje se také vinná réva, ač ne v takovém rozsahu jako dříve. Ovocného stromovi, zvláště švestek

a ořechů, jest hojnost, ale není náležitě ošetřováno. V obvodu obce jsou rozsáhlé lomy na štěrk a stavební kámen. V dřívějších dobách dolovalo se tam i na železnou rudu (krevel), která se tavívala v huti, nyní opuštěné; dosud je zachována štola „Dračí díra“.

Podle vsi této psal se kolem r. 1350 Bušek z Věteřova, kterému tehdy patřila osada buď celá nebo aspoň část. Roku 1389 dával si přídomek „z Věteřova“ také Černín z Popovic, jenž někdy v té době část Věteřova koupil. Rod Černína z Popovic prodal vesnici roku 1397 Hynkovi z Milčína. Po smrti Hynka z Milčína provdala se vdova po něm r. 1409 za Alše Kužele ze Žeravic a přinesla mu Věteřov věnem. Páni Kuželové ze Žeravic podrželi osadu — později aspoň z části — skoro až do r. 1450. Před r. 1514 náležel Věteřov Tasovi z Ojnic, který toho roku prodal ho Jindřichovi ze Zástřizl. Od toho pak r. 1517 koupili ves s dvorem a pustou tvrzi* Proček ze Zástřizl a jeho synovec Jan ze Zástřizl, páni na Ždánicích; od té doby byl Věteřov součástí panství ždánického. (Viz Ždánice!) Rytířský rod, který se hlavně v 15. století psal „z Věteřova“, neměl tam majetku, nýbrž v Deblíně u Tišnova a j. — R. 1902 vystavěn tu kostel a r. 1909 zřízena při něm fara pražských křižovníků.

12. ŽAROŠICE (městečko) rozkládají se $9\frac{1}{3}$ km na západoseverozápad od Kyjova v kotlině sevřeně se tří stran vrchy a vlnitými vyvýšeninami. Protéká jimi potok Žaroský, jenž vzniká z několika pramenů ve Ždánickém lese poblíž okresních hranic na severo-severozápad od městečka, ještě před vstupem do městečka přijímá s levé strany potůček Malinský s Klačovským a asi 2 km jižně od osady vtéká do Spáleného potoka. K Žarošicím náleží a jednu politickou obec s nimi tvoří kolonie *Silničná*, ležící poblíž císařské silnice slavkovské asi $1\frac{1}{2}$ km na severo-severozápad od městečka, a *Zdravá Voda*, položená v půvabném údolí pod lesnatými horami asi 3 km týž směrem od Žarošic. — Městečko samo dělí se na několik částí (Dolinu, Hrubou ulici, Malou ulici, Vrchní konec, Dolní konec, U kostela, Spálenisko, Šibrov, U salajky) a má 273 domy s 1254 obyvateli, Silničná 33 domy s 134 obyvateli a Zdravá Voda 34 domy s 171 obyvateli; celá obec dohromady má tedy 340 domů a 1559 obyvatelů. Obyvatelé Silničné a Zdravé Vody jsou všichni Čechové (kroje i nářečí hanáckého) a katolíci, kdežto v Žarošicích žije také několik příslušníků jiných náboženství (22 židů, 1 evangelík) a jiné národnosti (8 Němců). V městečku jest poutní chrám (211 m nad hlad. moř.), farní úřad, čtyřtřídní škola, poštovní úřad, četnictvo, panský dvůr se zámečkem knížete Liechtenšteina a mlýn (dolní). Telegrafní úřad je ve Ždánicích a nejbližší nádraží v Uhřicích-Násedlovicích. Kontribučenský fond má obec svůj vlastní. Vně městečka o samotě jest mlýn

* Valy této tvrze — již roku 1517 pusté — jsou podnes patrný na jiho-východním úpatí vrchu „Klobouku.“

(vrchní), myslivna „U zlatého jelena“, Poustka a obecní cihelna. Ve Zdravé Vodě jest hostinec s lázněmi, v nichž letního času zdržují se hosté, aby se osvěžili koupelemi a čistým horským vzduchem. — Obyvatelstvo žaroské je většinou rolnické. Živnostníci, zejména cukráři, perníkáři, hračkáři, obrázkáři, řezníci, kupci a hostinští vydělávají nejvíce o poutních dnech, kdy s příchodem poutníků dostavuje se do městečka čilý ruch. — Pozemnosti katastrální obce žaroské zaujímají 1479 *ha* plochy. Z toho jest polí 774 *ha*, lesů 412 *ha*, pastvin 100 *ha*, vinic 88 *ha*, luk 36 *ha*, zahrad 17 *ha* a neplodné půdy 52 *ha*. Velkostatku patří 670·59 *ha*. Žarosko jest pahorkovitě a od severu chráněné; největší nadmořské výšky dosahuje vrchem Arnoštinem (401 *m*). Kromě toho jsou v obvodu obce vrchy Lysov, Špimberk, Hrádek a Sokolka. Půda jest různé jakosti (místy jílovitá, místy kamenitá a slinovitá), ale celkem prostředně úrodná. Pěstuje se na ní všeliké obilí, kukuřice, cukrovka a na výslunných svazích i vinná réva. Ovocného stromoví je hojnost; ze švestek vyrábí se slivovice. Chov dobytka hovězího znenáhla zkvétá; napočítány ho v obci 493 kusy. Koni jest tam asi 65, vepřů 357 a kozy 202. Na trh se jezdí do Kyjova Slavkova, Klobouk, Vyškova (s kukuřicí) a do Brna (s hrozny).

Nejstarší zpráva o Žarošicích pochází z roku 1220; tehdy byly majetkem zeměpanským. Roku 1228 daroval je král český Přemysl Otakar I. klášteru Cisterciáků na Velehradě. Ale r. 1323 přidělila je Eliška Přemyslovna, manželka krále Jana Lucemburského, svému oblíbenému řádu cisterciáckých jeptišek na Starém Brně (Králové klášteru). Když r. 1782 řád ten byl zrušen (nyní jsou v klášteře onom Augustiniáni), připadly Žarošice c. k. kommissi pro prodej stát-ních statků, načež r. 1824 je koupila Arnoštka hraběnka Schaaf-gotschová. Od ní pak r. 1858 koupil tamní velkostatek Alois II. Josef kníže z Liechtensteinu. — Městečkem jsou Žarošice od r. 1862. Poutnický chrám žaroský, do něhož každoročně v září před svátkem Jména Panny Marie* přicházejí z Moravy i z Uher v nepřehledných zástupech zbožní poutníci, aby se poklonili proslavené soše Matky Boží, pochází z roku 1801. Před tím byl na tom místě kostel jiný, který r. 1797 lehl popelem. — Mariánská socha bývala původně v kapli u nynější Silničné a již v 16. stol. konány k ní hlučné pouti. Místo kaple zbudován později pro sochu kostelík. Po zaniknutí toho kostelíka (r. 1784) přenesena socha do Žarošic. — V Žarošicích byl kostel už ve 13. stol., ale farním se stal teprve r. 1314. Do té doby byly Žarošice přiřazeny k Uhřicím; jest zaznamenáno, že r. 1220 byly povinny odváděti faráři uhřickému určitou dávku vína. — V noci mezi 2. a 3. dnem prosince r. 1805 po nešťastné bitvě u Slavkova nocovali v Žarošicích císař rakouský František II. (v záměčku) a car ruský Alexandr (v čísle 45.); tehdy byla v obci taková bída, že žaroský farář mohl generálům jejich předložiti pouze vařené brambory se solí.

* V předvečer toho svátku slaví se „zlatá sobota“.

Poblíž nynější Silničné stávala residence cisterciáckých jeptišek a kostelík, v němž chovala se (do r. 1784) uvedená socha Panny Marie. Osada sama založena teprve kolem r. 1770 a skládala se zprvu z 9 stavení; později zřízena tam při silnici k Brnu vedoucí pošta žaroská. Zdravá Voda, zal. též kolem r. 1770, měla původně 9 domků a zvětšila se potom založením ovčína Arnoštčina (Nového dvora), nyní zrušeného.

13. ŽDÁNICE — městečko — leží asi 9·5 km na severozápad od Kyjova v úzkém údolí po obou březích Ždánského potoka. Jejich části a ulice nazývají se Dolní konec, V městečku, Hrubá strana, Malá strana, Habrovská ulice, Horní konec, Žandrov, Suchý řádek, Kostelní ulice, Za kostelem („Servitky“) a Kaštilek. Z obydlených samot dlužno uvést hájovnu „Bažantnici“, myslivnu „U Svaté“ (asi 5 km severně od městečka) a bývalý mlýn „Smrďák“, kde nyní jest obecní nemocnice. Celá obec skládá se ze 419 domů s 2184 obyvateli, kteří jsou vyjma 13 židů katolíci; podle národnosti jest z nich 128 Němců a všichni ostatní jsou Čechové nářečí hanáckého. — Ždánice mají c. k. okresní soud, c. k. berní úřad, c. k. notářství, farní úřad, pětiletou školu obecnou a školu pokračovací, c. k. poštovní a telegrafní úřad, dva lékaře, advokáta, četnictvo, dvě záložny, obecní nemocnici, nádraží místní dráhy čejsko-ždánské, cukrovar (z r. 1862, jižně od městečka), dvě cihelny a mlýn poháněný benzinovým motorem. Kontribučenský fond ždánský má správu nyní v Damborících. Ve východní části městečka na vyvýšeném místě (228 m nad hl. m.) stojí barokový chrám Panny Marie s hrobkami pod lodí a s věží 41 m vysokou. Vedle kostela jest budova staré školy (z r. 1809), kousek cesty na sever hřbitov (z r. 1763) a na západ budova farní (z r. 1848). Na náměstí („rynk“) jest starobylá městská radnice, dílem přízemní, dílem jednopatrová budova s dřevěnou vížkou. V severní části městečka jest zvonice (z konce 18. stol.). Na jihozápadě jest pěkný zámek knížete Liechtensteina, rozsáhlá čtyřhranná jednopatrová budova (z r. 1569) s vížkou v každém rohu a s ozdobným štítem v průčelí. Vedle zámku jsou úpravné zahrady a před zámkem rozsáhlý panský dvůr a zbořeniště bývalého pivovaru, jehož sklepy (z r. 1699) jsou dosud zachovány. Severovýchodně od městečka na strmém výběžku jest hradisko „Palánek“, kde stávala kdysi ždánská tvrz, a v údolí za Palánkem na kraji lesa stojí prastará lípa (snad 700 let). Při cestě k Lovčicím jest kaplička Panny Marie (z r. 1749). — Zvláštní zmínky zasluhují rozsáhlé archaeologické sbírky proslulého badatele a spisovatele JUDra. Mart. Kříže, c. k. notáře ždánského. — Výroční trhy konají se ve Ždánicích dva do roka: 1. v pondělí po Nanebevstoupení Páně, 2. v pondělí po sv. Bartoloměji. Trhy týdenní bývají v pondělí. — Obyvatelé Ždanic zaměstnávají se hlavně polním hospodářstvím s chovem dobytka, řemesly a prací průmyslovou; značný je počet dělnictva stavebního (zedníků a tesařů), jež v zimě dochází výdělků v knížecích lesích a v cukrovaru. K městečku patří 2057 ha plochy, z níž velkostatek sám má

1112-43 *ha*. Plodná půda zabírá 1998 *ha* (986 *ha* lesů, 794 *ha* polí, 88 *ha* luk, 59 *ha* pastvin, 45 *ha* vinic a 26 *ha* zahrad). Území obce ždánské jest pahorkovitě; vyšší pahorky na severu a na západě jsou pokryty lesy, na nižších pahorcích východních a jižních jsou pole. Nejvyšší vrch jest Radlovec (427 *m* nad hl. m.). Půda jest v nižších polohách velmi úrodná, kdežto na kopcích místy i skalnatá; celkem však řadí se mezi nejlepší půdy okresu kyjovského. Příhodná poloha území dovoluje pěstovati kromě obyčejných plodin hospodářských také kukuřici a vinnou révu. Ovocnému stromoví věnuje se náležitá péče; k jeho rozmnožení a zušlechtění přispívá „jubilejní hospodářská škola“. S ovocem se čile obchoduje. Ze švestek pálí se slivovice a vaří povidla. Chov dobytka klesá; nyní chová se v městečku asi 299 kusů skotu, 74 koně, 244 kozy a 415 vepřů. Za to včelařství se utěšeně rozmáhá.

Ždánice uvádějí se v listinách po prvé r. 1286, kdy byly jako majetek zeměpanský spravovány královským purkrabím Matějem z Černé Hory. V těch dobách byly už městečkem. Kdysi na začátku 14 stol. dostaly se do rukou šlechtických rodů, neboť r. 1322 patřily už bratřím Albertu a Bohuši ze Ždánic. O Albertovi není bližších zpráv, ale Bohuš vládl městečkem až do r. 1349, kdy zemřel, poručiv své zboží ždánské* bratru Vitovi ze Ždánic. Jakýsi podíl na Ždánicích měli tehdy i Černín z Popovic, jeho syn Jan Židlochovský z Valdštiny, od r. 1351 po Vitovi ze Ždánic také Alšik z Fulštejna a jiní. V l. 1353—1355 koupil celé panství markrabě Jan, ale r. 1355 je prodal Ješkovi ze Štětince. R. 1386 byla už paní na Ždánicích Zdenka, vdova po Ješkovi, která toho roku vešla ve spolek s Pročkem z Kunštátu a s jakousi Kateřinou — snad sestrou Ješkovou, — jež potom od r. 1387 byla její nástupkyní a psala se „ze Ždánic“. V téže době patřila část zboží ždánského i Vilému z Pernštejna a mimo to paní Kateřina sama měla několik společníků (své manžele — byla pětkrát provdána — a Ješka Pušku z Kunštátu (v l. 1387—1406), Alšika z Kunštátu (od r. 1406) a Petra z Kounic (od r. 1409). Kateřina ze Ždánic zemřela kolem r. 1430 a potom byli pány ždánskými jednak potomci její nebo příbuzní, jednak její bývalí společníci (paní z Valdštiny, paní z Ojnic, Jan z Bubna, Václav z Frimburka, Petr z Kounic a Vaněk a Jan z Bubna). R. 1464 připadl podíl Vaňka a Jana z Bubna králi Jiřímu z Poděbrad, ale ten postoupil jej Kateřině z Kounic a na Slavkově, provdané za Jana z Valdštiny, která před tím zdělila také majetek Petra z Kounic. Po smrti Kateřiny z Kounic zdědil zboží ždánské Jan Zelený, ale hlásili se o ně i Jan Kuna z Kunštátu a na Hodoníně a Protivec starší ze Zástřizl. Jan Kuna z Kunštátu dokonce obsadil městečko i hrad brannou mocí, ale právo na Ždánice prokázali před soudem pouze Jan Zelený a Protivec starší ze Zástřizl,

* Co kdy k panství ždánskému patřilo a jak panství přikupováním osad vzrůstalo, vysvitá z dějin obcí ostatních. Zde není to pro nedostatek místa uváděno.

kteří potom (asi r. 1480) o zboží se rozdělili. Jan Zelený zemřel r. 1489 poručiv svou část Ždanic svým bratřím Petru a Beneši Suchodolským, kterým rok na to i Protivec starší ze Zástřízl svou část odprodal, takže měli Ždánice celé. Ale bratři Suchodolští již v r. 1497 prodali všechno hraběti Petrovi ze sv. Jiří a Pézinku, od něhož r. 1500 koupili to (za 2000 zl.) bratři Hynek a Proček ze Zástřízl, nazývaní potom Ždanskými ze Zástřízl na rozdíl od jiných větví toho rodu. Po smrti Hynkově (asi r. 1511) ujal se zboží syn jeho Jan společně se strýcem Pročkem. Tito páni znamenitě rozšířili panství ždanské přikoupivše několik osad okolních. Proček byl horlivým stoupencem učení českobratrského a hned v prvních letech, pokud ještě s bratrem Hynkem vládl, založil a obdaroval bratrský sbor (modlitebnu) ve Ždánicích. R. 1538 byla vypálena při vpádu tureckém tvrz ždanská, tehdejší sídlo pánů ždanských. Když Proček ze Zástřízl zemřel, — poslední zmínka o něm je z roku 1538 — byl pánem na Ždánicích sám Jan Ždanský ze Zástřízl, šlechtetný rytíř, jenž lnul neobyčejnou láskou ke svým poddaným a na důkaz přízně r. 1557 právem odúmrtí* je obdařil. Pán ten prodal r. 1558 všechno zboží ždanské bratřím Albrechtu Černoohorskému a Janu Šemberovi z Boskovic a usadil se na Buchlově, který před tím r. 1544 koupil. Jan Šembera z Boskovic, o jehož dobrodružných kouscích dosud kolují pověsti, stal se po smrti bratra Albrechta sám pánem ždanským, ale prodal už r. 1566 městečko i s Násedlovicemi Oldřichu IV. z Kounic a na Slavkově, který již před tím od Albrechta z Boskovic koupil si Archlebov. Potomci Oldřicha IV. (zemřelého r. 1569), t. j. Oldřich V. a po něm Karel z Kounic, udrželi Ždánice až do r. 1621, kdy Karel z Kounic byl pro účast na povstání proti Ferdinandovi II. zbaven statků a uvězněn na Špilberku. Zboží ždanské připadlo tehdy císařské komoře. R. 1622 pak císař Ferdinand II. přenechal zabrané statky pánů z Kounic, jmenovitě také panství ždanské, z vděčnosti za prokázané služby Maxmilianu z Liechtensteina, jenž o rok později (r. 1623) byl povýšen do stavu knížecího a r. 1643 zemřel. Po Maxmilianovi vládli Ždanicím tito knížata z Liechtensteina: Gundakar (1643—1658), Hartmann (1658—1670), Maxmilian II. (1670—1709), Antonín Florian (1709—1721), Josef Jan Adam (1721—1732), Jan Nepomuk Karel (1732—1745), Josef (1745—1748), Josef Václav (obecně zvaný Václav) (1748—1772), František Josef (1772—1781), Alois I. Josef (1781—1805), Jan Josef 1805—1836), Alois II. Josef (1836—1858). Od r. 1858 do dneška má statek ždanský kníže Jan II. z Liechtensteina. Celý statek ždanský (kromě lesů) má od r. 1869 v nájmu Eduard Seidl a spol. —

Nynější farní chrám Panny Marie vznikl z původní kaple, která už r. 1466 měla vlastního kněze i patronát. Kaple ta stala se bratrskou modlitebnou (sborem), když v městečku se ujal učení českobratrské (poč. 16. stol.) Po obnovení katolictví (r. 1623) sbor

* Viz poznámku na straně 16.

zpustl, ale později byl opraven a r. 1652 zase v kapli proměněn. R. 1701 přistavěn ke kapli presbytář a kůr a později také věž. Těmito přístavbami rozšířená kaple povýšena byla r. 1750 za farní chrám. Před tím byl farním kostelem chrám sv. Bartoloměje, který snad již od 14. století stával na Hrubé straně (v místech nynějších domů čis. 167, 168 a 169), ale r. 1784 byl zrušen, r. 1792 soukromíku prodán a proměněn ve stodolu, jež pak r. 1810 byla zbořena.

14. ŽELETICE jsou ves, ležící $8\frac{1}{3}$ km na západ od Kyjova poblíž levého břehu Ždánského potoka asi 200 m nad hladinou m. Některé části osady mají zvláštní pojmenování, na př. Čemerov, Křečkov, Cimburk a j. Jest tam kostel sv. Jakuba, farní úřad, dvojtřídní škola, osobní zastávka místní dráhy čejčsko-ždánské a panský dvůr; pošta je ve Stražovicích, telegrafní úřad, obvodní lékař a četnická stanice ve Ždánicích, kontribučenský fond (ždánský) v Dambořicích a nejbližší nádraží u Násedlovic („Uhřice-Násedlovice“). Za vsí jest cihelna a na vrchu Čertovci větrný mlýn. Obec má 137 domů a 636 obyvatelů národnosti české a náboženství kromě dvou evangeliků a čtyř židů vesměs katolického. Nářečí jejich jest převahou slovácké a kroj hanácký. — Povoláním jsou rolníci. Chov dobytka, zvláště hovězího, není na takové výši, na jaké byl před desíti lety; nyní jsou v osadě 252 kusy skotu, 39 koní, 390 vepřů a 35 koz. Želetsko jest pahorkatina (200–300 m), v které vynikají vrchy Čertovec, Kamenec, Adamec, Špidlák, Štumberk, Homole, Zlatý kopec, Mastný kopec a Šibenice. Celé území zaujímá plochu 610 ha, z nichž jest věnováno 498 ha polím, 34 ha pastvinám, 17 ha lesům, 17 ha lukám, 16 ha vinicím a 679 ha zahradám; zbytek jest plocha neplodná. Velkostatku náleží 15420 ha. Půda je prostředně úrodná a lze na ní pěstovati se zdarem všechny druhy polních plodin u nás obvyklých. Vinice, jichž bývalo dosti na svazích některých vrchů, znenáhla zanikají.

Želetice byly za starodávna léním statkem biskupství olomuckého. První zmínka o nich pochází z r. 1131, kdy byly přiděleny jako léno kostelu břeclavskému. R. 1274 propůjčil je biskup Bruno jakýmsi bratřím Fraňkovi a Vojtěchu Hňupovým. Z dalších léních pánů želetských znám jest Ctibor z Vranova (v l. 1530 až 1538), jenž byl biskupem Stanislavem zproštěn lénních závazků a stal se skutečným vlastníkem osady. R. 1543 objevuje se Petr Pražma z Bílkova jakožto pán Želetic. Od r. 1558 až do r. 1598 měl je Krčma z Koněpas. R. 1608 nabyli jich koupí bratři Farkašové a r. 1650 koupil je Gundakar z Liechtensteina, čímž připadly k panství ždánskému. — Kostel tamější jest velmi starý. Gothické jeho kněžiště pochází ze 16. stol.; vzniklo z původní kaple českobratrské tím způsobem, že r. 1606 přistavěna ke kapli loď chrámová. Další přestavba kostela byla provedena r. 1713. — Fara byla v Želeticích již r. 1411, ale zanikla na konci války třicetileté (před r. 1645); v té době byly Želetice přifařeny ke Ždánicím a zůstaly při nich až do r. 1784, kdy byla farnost želetská obnovena.

Doplňky a opravy.

A) Část první.

- Na str. 13. ř. 22. shora čti „habánů“ místo „pabárů“;
„ 14. „ 14. „ za slovo „Dedek“ přidej „a jak zaznamenáno“;
„ 16. „ 1. „ čti „na Ždánsku většinou hanáckým“;
„ 19. „ 15. „ doplň novou pokračovací škoľu ve Ždánicích;
„ 19. „ 29. „ čti „Ždánice“ místo „Želetice“;
„ 21. „ 15. „ čti „dole“ místo „v dole“;
„ 21. „ 35. „ čti „v Leskovci“ místo „v Blišicích“;
„ 23. na konci odstavce 4. dodej: „Dráha nemoticko-koryčanská jde asi 2 km územím okresu kyjovského. Jihovýchodním výběžkem okresu prochází v délce asi 4 km vídeňsko-krakovská trať c. k. severní dráhy císaře Ferdinanda“;
na str. 23. v odstavci „Poštovní úřady“ (slova ta měla býti tištěna písmem ležatým) doplň na 3. místo: „3. Ve Svatobořicích (venk. pošt. úřad od r. 1909) pro Svatobořice a Místřín. Jízdní spojení s Kyjovem“. — Z obcí přidělených pošt. úřadu v Kyjově škrtni Svatobořice a Místřín a uprav řadové číslice v celém odstavci;
na str. 24. nápis oddílu 16. má býti: „Obecní správa. Poslanci.“;
na str. 26. v odst. h) uprav poslední větu takto: „Odvolání od soudu okresního děje se na Kyjovsku ke krajskému soudu v Uh. Hradišti a na Ždánsku ke krajskému soudu v Brně.“

B) Část druhá.

- Na str. 18. ř. 25. shora doplň: „Kontribučenský fond (buchlovský) jest v Žeravicích“;
na str. 18. do posled. řádku vlož věty „Nejbližší nádraží jsou ve Svatobořicích a ve Vlokoši. Kontribučenská záložna milotská jest nyní v Kyjově“;
na str. 25. ř. 15. shora čti „další“ místo „delší“;
na str. 25. ř. 39. shora čti „národnosti české (nářečí slováckého, kroje polo-městského) a . . .“;
na str. 32. ř. 24. shora doplň „nářečí slováckého, kraje severokyjovského“.

Některé menší chyby tiskové, jež přes veškeru pečlivost při opravě v knize zůstaly, opraví si laskavý čtenář sám.

OBŠAH.

(Číslice na pravo značí stránky.)

A. Část první (všeobecná).

1. Poloha a velikost okresního hejtmanství	3
2. Složení země	4
3. Horopis	5
4. Vodstvo	6
5. Podnebí	7
6. Nerostectvo	7
7. Rostlinstvo	8
8. Zvířectvo	9
9. O člověku pravěkém a předvěkém	11
10. Dějiny okresu	12
11. Obyvatelstvo nynější. Národnost jeho, nářečí, kroj. Povaha, tělesnost a původ	15
12. Náboženské poměry a osvětové prostředky	18
13. Zemědělství. Velkostatky	19
14. Průmysl a obchod	21
15. Dopravní prostředky, pošty, telegrafy, telefony	23
16. Obecní správa. Poslanci	24
17. Úřady	25

B. Část druhá (místopisná).

I. Kyjovský soudní okres	5
II. Zdánský soudní okres	35
Doplňky a opravy	50

